

banka ve

EKONOMİK yorumlar

AYLIK DERGİ • AĞUSTOS 1988 • YIL : 25 • SAYI : 8 • 1500 LİRA (KDV DAHİL)

Okurlara Mektup / 3

Ekonomik Göstergeler / 4

BANKACILIK

1987 Yılında Bankalar,
Mevduat ve Krediler / 5

Dr. Öztin Akgüç

Sermaye Piyasası / 39

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Bolak

1980 Ekonomik Modelinin
Hatalı Yönleri ve
Düzeltilme Çareleri / 44

Doç. Dr. Hüsnü Kızılyalı

Dış Basından / 47

Doç. Dr. Gülseren İzmir

Doların İstikrarı
Üzerine Düşünceler / 49

Robert M. Solow

Muhammet Akdiş

Ayın Ekonomik Olayları / 53

Dr. Yıldırım Kılıç

Ölümün Yılı dönümünde
Mithat Paşa / 59

Nurettin Hazar

Yeni Yayınlar / 61

M. Tarık Yaşar

1987 YILINDA
BANKALAR, MEVDUAT VE
KREDİLER

ÇELİK HALAT

EN BÜYÜK ÜRETİCİ
OLMANIN
SORUMLULUĞUNU
TAŞIYOR.

ÇOKDEMETLİ HALAT
MONOTORON
ÖNGERİLİMLİ BETON TELİ
YAYLIK TEL
GALVANİZLİ TEL ve
LASTİK TELİ

Öncü oluşumuzu bize duyduğunuz güvene borçluyuz.

ÇELİK HALAT
ve
TEL SANAYİİ A.Ş.

Kabataş, Setüstü No 27 80040-İstanbul

Tel: (1) 152 45 00 (4 hat) Tlx: 24230 ceha tr Fax: (1) 149 89 22

dünün, bugünün, yarının
bankası

T.C. ZİRAAT
BANKASI
"Gücüne erişilmez."

selin®

LİMON KOLONYASI

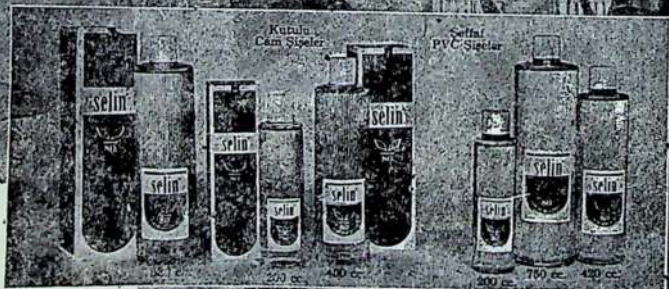

*Saf ve
Saf Damlası...*

Bir yasanti Jusleyin... Serinlik ortamında...
Kokular yanarında...

Doğunun kaynağında:

Selin'in her damlasında
bir doğa parçası gizlidir.

banka ve ekonomik yorumlar

Aylık Dergi

Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş.

Adına İmtiyaz Sahibi

KEMAL KURDAŞ

Yazı İşleri Müdürü

DR. ÖZTİN AKGÜÇ

Danışma Kurulu

Prof. Dr. Asaf Savaş Akat • Prof. Dr. Erdoğan Alkın • Dr. Orhan Altın • Prof. Dr. Osman Fikret Arkan • Prof. Dr. Mustafa A. Aysan • Dr. Metin Berk • Doç. Dr. Ünal Bozkurt • Prof. Dr. Kenan Bulutoğlu • Prof. Dr. Nasuh Bursal • Ege Cansen • Halûk Ceyhan • Prof. Dr. Lâtif Çakıcı • Mehmet Gün Çalık • Şinasi Çelikkol • Özer U. Çiller • Bülend Çorapçı • Ahmet Demirel • Zeki Döşluoğlu • Necdet Durakbaşı • A. Aydın Dündar • Kaya Erdem • Tarhan Erdem • Oktay Ersoy • Prof. Dr. Cumbur Ferman • Prof. Dr. Atilla Gönenli • Prof. Dr. Emre Gönenay • Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu • Erhan Işıl • Doç. Dr. Halûk A. Kabaalioğlu • Prof. Dr. Müh. Kemal Kafalı • Adnan Başer Kafaçoğlu • Y. Doç. Dr. Ahmet S. Kalın • A. Nazif Keyman • Prof. Dr. Yıldırım Kılıç • Prof. Dr. Tamer Koçel • Prof. Dr. Kemal Kurtuluş • Nuh Kuşçulu • Prof. Dr. Erol Manisalı • Prof. Dr. Orhan Morgil • Prof. Dr. Erdoğan Moroğlu • Ziya Nebioğlu • Ergin Neng • Rahmi Önen • Prof. Dr. İsmail Özaslan • M. Celâlettin Özgen • Ertan Özgür • Tuncay Özllhan • Selâhattin Özmen • Prof. Dr. Ergun Özsunay • Doç. Dr. Merih Paya • Prof. Dr. Reha Poroy • Prof. Dr. Dündar Sağlam • Halit Soydan • Doç. Dr. Mehmet Şükrü Tekbaş • Osman N. Torun • Prof. Dr. Kemal Tosun • Fikret M. Tuncer • Nezih Tunçşiper • Doç. Dr. Gül G. Turan • Doç. Dr. Şeref Türen • Doç. Dr. T. Güngör Uras • İbrahim Ülkem • Dr. Cüneyt Ülsever • A. Doğan Yalın • Y. Doç. Dr. Göksel Yücel • Doç. Dr. Ahmet Yücel

Basım-Yayım Danışmanı

M. Tarık Yaşa

OKURLARA
MEKTUP

Sevgili Okurlarımız,

Dergi'nin fiyatı bu sayıdan başlayarak 1500.— TL'ye çıkarılmıştır. «Zamandan bıkılmış bir ortamda fiyat artışından söz etmenin tatsız bir iş olduğunu bilmekle beraber, bir gerçeği de bilgilerinizle sunmak istiyoruz: Bu fiyat ayarlaması, yıl başına göre, sadece bankı, kâğıt, PTT ve kira giderilerindeki artışları bile önmekten uzaktır. Bu nedenle okurlarımızın bizi anlayışla karşılayacaklarına, Dergi'ye destek ve ilgilerini sürdüreceklere inanıyoruz. İçtenlikle söylememiz gerekirse, belirli konularda sürekli yayın yapan, yan gelirleri olmayan, olanakları sınırlı kuruluşlar; giderek ağırlaşan piyasa koşulları nedeniyle zor durumdadırlar. Son aylarda bazı benzer dergilerin kapanmış olması da bunun berrin kanıtıdır. Bu arada bir noktayı daha belirtelim: Yapılan fiyat artımı, Dergi'ye Ağustos 1988'den önce abone olan okurlarımıza etkilemeyecektir.

Bu sayıda «Ekonomik Yorumlar» bölümü yer almamaktadır. Bunun nedeni, Dergi'de Türk bankacılığı ile ilgili ayrıntılı bir incelemenin verilmiş olmasıdır. «1987 Yılında Bankalar, Mevduat ve Krediler» başlıklı bu yazıda; ülkemizde bankacılık kesimindeki gelişmeler genel çizgileriyle belirtilmekte, sayısal bilgiler verilerek değerlendirilmeler yapılmakta ve bazı sonuçlara varılmaktadır. İncelemede, bankacılık kesimindeki gelişmeleri geçmiş yıllarla karşılaştıran 19 tablo verilmiştir. Yazıda yapılan açıklamalardan özetle şu sonuçlar çıkmaktadır: Türkiye'deki banka sayısı 57'ye, şube sayısı 6441'e yükselmiştir. Döviz Tevdiat hesapları dahil toplam mevduat % 52,7 oranında artmıştır. Bunun önemli bir bölümü yıl sonundaki yapıy işlemlerden kaynaklanmıştır. Tasarruf mevduatındaki artış hızı son yılların en düşük düzeyine (% 37,3) inerken, banka kredileri % 62,4 oranında artmıştır. 1987'de bankacılık kesiminde kârlılık ve verimlilik yükselmiş, net kâr bir önceki yıla göre % 96 büyümüştür. Dergi'de yer alan diğer yazıların da ilginizi keçeceğini umuyoruz.

Saygılarımızla,

AYLIK DERGİ AĞUSTOS 1988 YIL : 25 SAYI : 8 1500 LİRA (KDV DAHİL)

İDARE YERİ : Binbirdirek Mahallesi, Suterazlı Sokak No. 6 Kat 2; Sultanahmet - İstanbul • TELEFON : 526 34 11 • YAZIŞMA : P.K. 769; Karaköy - İstanbul • AÇIKLAMA : Dergi'de çıkan yazılar kaynak göstermek koşuluyla alınabilir. • KDV DAHİL YILLIK ABONE : 12.750.— TL; ÖĞRENCİLERE : 6.375.— TL. • İLAN FİYATLARI : Arka Kapak 300.000.— TL, Ön Kapak İç 250.000.— TL, Arka Kapak İç 200.000.— TL, Tam Sayfa (Ekonomik Yorumlar bölümü öncesi ve içi) 150.000.— TL, Tam Sayfa 125.000.— TL, Yarım Sayfa 75.000.— TL, Çeyrek Sayfa 40.000.— TL, Renk Farkı 50.000.— TL. • NOT : İlan fiyatlarına % 12 oranında KDV ilave edilecektir. • BANKA HESAP NUMARALARI (İstanbul): Akbank Türbe Şubesi 443, İş Bankası Türbe Şubesi 15410, Ziraat Bankası Beyoğlu Şubesi 768 • DİZGİ-TERTİP-BASKI : Met/Er Matbaası, Telefon : 528 28 90 • ÇİLT : ŞEMA, Telefon : 556 31 09 • BASKI TARİHİ : 26 Ağustos 1988 • SAYISI : 6000

ekonomik göstergeler

	1986	1987	1988		
			Mart	Nisan	Mayıs
T.C. MERKEZ BANKASI					
Döviz ve Altın Mevcudu (milyon \$)	2545.7	2341.7	2851.4		3396.7
Banknot Miktarı (Milyar TL.)	2021.1	3018.3	3025.1	3116.0	3360.4
T.C. Merkez Bankası Kredileri (milyar TL.)	1828.0	3438.7	3815.8	3783.2	3678.1
Hazineye Kısa Vadeli Avans (milyar TL.)	1051.5	1406.6	1774.6	1683.8	1571.4
BANKALAR (milyar TL.)					
Toplam Mevduat	13235.3	18565.1	16429.7		
Ticari Kuruluşlar Mevduatı	3192.3	5179.0	3663.3		
Tasarruf Mevduatı	5752.6	6929.2	6680.0		
Vadesiz Tasarruf Mevduatı	889.5	1512.1	1162.6		
Vadeli Tasarruf Mevduatı	4863.1	5417.1	5517.4		
Mevduat Sertifikası	787.7	1392.1	1454.4		
Resmî Kuruluş Mevduatı	1325.3	2237.3	2325.8		
Bankalar Mevduatı	1654.3	2035.8	1495.5		
Diğer Kuruluşlar Mevduatı	523.2	791.6	810.7		
Döviz Tevlatı	2592.5	5598.1	5857.7		
Toplam Krediler	11517.2	18709.6	17771.1		
Tarım	1773.2	2758.8	2221.1		
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	1491.6	2312.7	2274.1		
Meslekî (Küçük Esnaf ve Sanatkâr)	431.9	686.1	676.9		
Gayrimenkul (İpotek Karşılığı)	791.7	1539.1	1413.3		
Denizcilik	58.6	59.7	61.1		
Ticari, Sınal, Salır	6970.1	11353.1	11124.1		
PARA ARZI (milyar TL.)	4361.8	6593.0	6809.3	6885.8	7120.8
FİYATLAR (DİE Toptan Eşya 1981 = 100, Tüketici 1978 — 1979 = 100)					
Toptan Eşya Fiyatları İndeksi (Genel)	504.7	751.9	921.0	953.9	976.0
Tarım (Genel)	446.3	654.0	777.8	808.2	822.3
İmalat Sanayii (Genel)	509.4	755.0	959.4	1013.3	1036.4
Tüketici Fiyatları (Türkiye)	1561.0	2767.2	3324.1	3486.6	3568.8
Tüketici Fiyatları (İstanbul)	1765.7	3194.4	3745.7	3915.2	4068.6
DIŞ ÖDEMELER (milyon \$)					
Dışalım (CIF)	11104.8	14163.1	3493.7	4825.3	6012.7
Dışsatım (FOB)	7456.7	10190.0	2802.9	3810.9	4636.1
İşçi Dövizleri	1633.0	2021.0	275.0	406.0	

Notlar : (1) TCMB altın ve döviz mevcuduna, altın stokunun yeniden değerlendirmesinden doğan değer artışları dahildir. (2) TCMB kredilerine, borç tahkimleri (konsolide edilen krediler) dahil değildir. (3) Banka kredilerine, Türkiye İhracat Kredi Bankası (Exİmbank, eski DYB) kredileri dahildir. (4) Bankalara ilişkin veriler Ocak/1988 itibarıyla. (5) Para arzı (M₁) dar tanımlıdır. (6) Dışalım rakamlarına altın dışımları da dahildir.

BANKACILIK

1987 YILINDA Bankalar, Mevduat ve Krediler

DR. ÖZTİN AKGÜÇ

I. Genel Çizgileriyle Gelişmeler

1987 yılında ülkemizde bankacılık alanındaki gelişmeler genel çizgileriyle şöyle özetlenebilir :

1 — 1986 yılı sonunda ülkemizde faaliyette bulunan banka sayısı (T.C. Merkez Bankası dahil) 56 iken, 1987 yılı sonunda 57'ye yükselmiştir. 1987 yılında ülkemizde kurulan tek banka Finansbank olmuştur. 1964 yılında kurulmuş olan Devlet Yatırım Bankası, 1987 yılında yapı ve unvan değiştirerek Türkiye İhracat Kredi Bankası (Eximbank) şekline dönüştürülmüştür. Türkiye İhracat Kredi Bankası, Devlet Yatırım Bankası'nın şekil değiştirmesi ile oluştuğundan ülkemizde faaliyette bulunan banka sayısını etkilememiştir.

2 — Türk bankacılık sisteminin yapısı, 1987 yılında, önceki yıllara göre göze çarpıcı bir değişiklik göstermemiştir. Türkiye'nin önde gelen dört ticaret (mevduat) bankası, T.C. Ziraat Bankası, Türkiye İş Bankası, Akbank, Yapı ve Kredi Bankası'nın 1987 yıl sonu itibarıyla toplam mevduat içindeki payları (döviz tevdiat

hesapları -DTH- dahil) % 59,3; toplam nakdi krediler içindeki payları da (kalkınma ve yatırım bankaları hariç) % 55,3'dür. Dört bankanın toplam krediler ve mevduat içinde bu denli yüksek paya sahip olması, Türk bankacılık sisteminde bir yığılaşmanın olduğunu ve bu yığılaşmanın sürdüğünü göstermektedir. Ancak son yıllarda bu önde gelen dört bankanın toplam krediler ve mevduat içindeki paylarının görece olarak azaldığı gözlenmektedir. Gerçekten bu dört bankanın, 1986 yılında toplam mevduat içindeki payı % 65,1, nakdi krediler içindeki payları da % 60,2 iken, 1987 yılında bu paylar sırasıyla % 59,3 ve % 55,3'e düşmüştür. Sisteme yeni girişler ve bazı orta çaplı kamu ve özel bankaların hızlı büyümeleri, dört büyük bankanın toplam kredi ve mevduat içindeki paylarını aşağıya doğru çekmektedir. Türk banka sisteminin oligopolistik yapısı sürmekle beraber, bu yapı içinde rekabet öğelerinin arttığı görülmektedir.

3 — Özellikle 1980 yılından sonra ülkemizde gerek şube açarak ge-

rek kurularak faaliyet gösteren yabancı banka sayısı, hızlı bir artışla 1986 yılında 17'ye ulaştıktan sonra 1987 yılında duraklamıştır. Gerçekten 1987 yılında ne yabancı bir banka ülkemizde faaliyete geçmiş, ne de ülkemizde yeni bir yabancı banka kurulmuştur. Yabancı bankaların toplam mevduat ve krediler içinde düşük olan payları 1987 yılında da sürmüştür. Yabancı bankaların 1987 yılında toplam birleşik mevduat içindeki payları % 3,7; nakdi krediler içindeki payları da (kalkınma ve yatırım bankaları kredileri hariç) % 2,8'dir. Sözkonusu paylar, 1986 yılında da sırasıyla % 3,6 ve % 3,0 idi. Bu oranlar, yabancı bankaların toplam kredi ve mevduat içindeki paylarının düşük olduğunu ve yıllar itibariyle çok önemli değişiklik göstermediğini ortaya koymaktadır.

4 — 1987 yılında banka şube sayısı 69 artarak, yıl sonu itibariyle 6441'e yükselmiştir. Şube sayısındaki artış oranı yaklaşık % 1,1 düzeyindedir. Son yıllarda ülkemizde banka şube sayısında artışta belirgin bir yavaşlama gözlenmektedir.

5 — 1987 yılında mevduat artış hızı, cari fiyatlarla dahi önceki yıllara göre yavaşlamıştır. Döviz tevdiat hesapları (DTH'lar) hariç toplam mevduat 1987 yılında % 40,3 oranında artarak yıl sonunda 18.561,1 milyar TL'lik bir boyuta ulaşmıştır. Bir önceki yıl ise toplam mevduatta artış hızı % 50,2 oranında idi. Döviz tevdiat hesapları ile birlikte 1987 yılı sonunda mevduatın ulaştığı büyüklük 24.163,2 milyar TL'dir. Buna göre DTH'larla birlikte mevduat artış hızı, 1987 yılında % 52,7 olmaktadır. 1986 yılında ise DTH'larla birlikte toplam mevduatta artış hızı % 58,8 düzeyinde idi. 1987 yılında fiyat artış hızının bir önceki yıla göre hemen hemen katlanmasına karşın, mevduat artışının, hangi kapsamda bakılırsa bakılsın, cari fiyatlarla dahi ya-

laşması, reel yavaşlamanın çok daha büyük boyutlarda olduğunu göstermektedir.

Kaldı ki banka bilançolarının şeffaflığı konusunda ileri adımlar atılmaya çalışıldığı bir dönemde, bankaların yine yapay işlemlerle yıl sonlarında mevduat rakamlarını önemli boyutta şişkin gösterme eğilimleri sürmektedir. 1987 yılı sonunda 2 trilyon TL'yi aşkın fiktif mevduat yaratıldığı gözlenmektedir. 1987 yıl sonunda fiktif olarak yaratılan mevduat şöyle irdelenebilir:

Bankalar, yıl sonlarında genellikle ticari bankalar mevduatını yüksek göstermektedirler. 1987 yılı sonunda 5.179,0 milyar TL olan ticari kuruluşlar mevduatı, 1988 Ocak ayında hemen 3.663,3 milyar TL'ye düşmüş; yine 1987 bilançolarına göre 2 trilyonun üstünde olan bankalar mevduatı, 1988 başında 1,5 trilyon TL'nin altına düşmüştür. 1987 yılında yıl sonu vadesiz tasarruf mevduatının da bir ölçüde yüksek gösterildiğini, rakamlar ortaya koymaktadır. 31 Aralık 1987 tarihinde 1,5 trilyon lirayı aşkın olan vadesiz tasarruf mevduatı, Ocak/1988 ayında 1,1 trilyon TL'ye gerilemiştir. Tüm bu rakamlar alt alta konulduğunda, 1987 yılı sonunda bankaların, toplam mevduatı 2 trilyon lira fazla gösterdikleri sonucuna varılmaktadır.

Bankaların, genelde yıl sonlarında yapay işlemlerle mevduatlarını yüksek gösterdikleri, süslenmiş, makyalı bilançolar yayınladıkları bilinen bir olaydır. Bu bağlamda bankaların son yıllarda toplam mevduatlarını en azından % 15 oranında yüksek gösterdikleri gözlemlenmektedir.

6 — 1987 yılında toplam mevduat % 40,3, DTH'larla birlikte % 52,7 oranında artmış gözükmeyle beraber, mevduat türleri itibariyle artış hızları farklı olmuştur. 1987 yılında da en hızlı artış, DTH'larda görülmüş, sözkonusu hesaplar % 115,9 oranında

artmıştır. 1987 yılında resmi kuruluşlar mevduatının da oldukça hızlı tempoda arttığı görülmektedir. Geçen yıl resmi kuruluşlar mevduatında artış hızı % 68,8'e ulaşmıştır. Yapay işlemlerle şişmiş gösterilmelerine karşın, ticari kuruluşlar mevduatında artış % 63,2 oranında olmuş, bankalar mevduatında artış ise % 23,1 düzeyinde kalmıştır.

1987 yılında artış hızı en yavaş mevduat türü, yine tasarruf mevduatı olmuş, tasarruf mevduatında artış hızı % 20,5 gibi son yılların en düşük düzeyine inmiştir. Vadesiz tasarruf mevduatında artış hızı, yıl sonlarındaki yapay işlemlerin de etkisi ile % 70 düzeyine yükselirken, vadeli tasarruf mevduatında artış % 11,4 düzeyine değin gerilemiştir.

1987 yılı, mevduat sertifikasının görece olarak hızlı arttığı bir yıl olmuştur. 1986 yılında mevduat sertifikasında artış hızı % 17,9 iken, 1987 yılında % 76,7'ye yükselmiştir. Mevduat sertifikasında bu hızlı artış, mevduat sertifikalarının, Gelir Vergisi kesintisinden kaçınmak için bir araç olarak kullanılmaya başlanması ile açıklanabilir.

1987 yılında diğer kuruluşlar mevduatı, % 54,3 oranında artmıştır. Bu artışta diğer kuruluşlar mevduatının kapsamının genişletilmesi de bir ölçüde etkili olmuştur.

7 — 1984 yılından bu yana bankalarda mevduat yapısı, kompozisyonu önemli bir değişme göstermekte, DTH'ların mevduat içindeki payları sürekli yükselmektedir. 1987 yılı sonunda DTH'ların bankalardaki mevduat içindeki payı % 23,2'ye kadar yükselmiştir. Bir önceki yıl ise bu oran % 16,4 düzeyinde idi. Kaldı ki, toplam mevduat yıl sonundaki fiktif şişkinlikten arındırıldığında, DTH'ların toplam mevduat içindeki payının % 30'lara yaklaştığı görülmektedir. Bu oran çok yüksek olup, gelecekte DTH'ların bazı sorunlar yaratabileceği u-

yarısını vermektedir. Bankaların genelinde mevduatlarının 1/4'ünden fazlasının dövizle ödenecek türden olması, likidite ve geri ödeme sorunları yaratabilir.

1987 yılı sonunda DTH'lar dışındaki toplam mevduatın % 37,3'ünü tasarruf mevduatı, % 27,9'unu ticari mevduat, % 12,0'sini resmi kuruluşlar mevduatı, % 11,0'ini bankalar mevduatı, % 7,5'ini mevduat sertifikası, % 4,3'ünü de diğer kuruluşlar mevduatı oluşturmaktadır.

Son yıllarda tasarruf mevduatının, toplam mevduat içindeki payı sürekli düşüş göstermektedir. Tasarruf mevduatının toplam mevduat içindeki payı 1984 yılında % 60 düzeylerinde iken, bu pay 1985 yılında % 47,5'e, 1986 yılında % 43,5'e ve nihayet 1987'de % 37,3'e değin düşmüştür. Tasarruf mevduatının bu düzeyi Türk bankacılık tarihinde saptayabildiğimiz en düşük düzeydir. Bu olgu, Türkiye'de birikimlerin, mevduat dışında diğer alternatif yatırım araçlarına ve özellikle DTH'lara yönelmesini ortaya koymaktadır.

Ticari kuruluşlar mevduatının, toplam mevduat içindeki payı, 1984 yılında son yılların en düşük düzeyi olan % 21,7'ye değin düştükten sonra yükselmeye başlamış, 1986 yılında % 24,1 ve 1987 yılında da % 27,9'a ulaşmıştır. Bu yükselişte, kuşkusuz, ticari mevduatın yapay işlemlerle şişkin gösterilmesi de etkili olmaktadır.

Toplam mevduat içinde genellikle % 10 dolaylarında paya sahip olan resmi kuruluşlar mevduatının bu payı 1987 yılında % 12,0'ye yükselmiştir. Bankalar mevduatının payı ise % 12,5'den % 11,0'e gerilemiştir.

Mevduat sertifikası ile diğer kuruluşlar mevduatının, 1987 yılında görece olarak hızlı artışı, mevduat sertifikasının toplam mevduat içindeki payının % 6,0'dan % 7,5'e, diğer kuruluşlar mevduatının payının da

% 3,9'dan % 4,3'e yükselmesine yol açmıştır.

8 — İzlenen faiz politikası en belirgin etkisini mevduatın vade yapısı üzerinde göstermektedir. Vadeli ve vadesiz mevduat oranları arasındaki farkın daraltılıp veya genişletilmesi mevduatın vade itibarıyla dağılımı üzerinde etkili olmaktadır. Bankacılık sistemimizde 1987 yılında DTH'lar dahil tüm mevduatın % 43,3'ü vadesiz, % 56,7'si vadeli'dir. DTH'lar hariç toplam mevduat içinde vadesiz mevduatın payı % 45,6, vadeli mevduatın ise % 54,4'dür. DTH'ların ise % 36,1'i vadesiz % 63,9'u vadeli'dir. Bir önceki yıl ise tüm mevduatın % 39,1'i vadesiz, % 60,9'u da vadeli olup, bu oranlar DTH'lar dışında toplam mevduatta % 40,8, % 59,2 şeklinde idi. 1987 yılında vadesiz mevduatın, toplam mevduat içindeki payının 5 puana yakın yükseldiği görülmektedir.

Faiz oranlarındaki değişikliğin tasarruf mevduatının vade yapısı üzerindeki etkisi daha belirgindir. Son yıllarda tasarruf mevduatı içinde de vadesiz mevduatın payı yükselmektedir. Vadesiz tasarruf mevduatının toplam mevduat içindeki payı, son üç yılda şöyle bir gelişme göstermiştir : 1985 yılında % 13,1, 1986 yılında % 15,5, 1987 yılında % 21,8. Buna karşın vadeli tasarruf mevduatının payı da sırasıyla % 86,9, % 84,5 ve % 78,2 olarak gerileme göstermiştir.

9 — Kamusal sermayeli bankaların (KİT veya bağlı ortaklık şeklindeki bankaların), mevduat ve kredi pazarında ağırlıkları 1987 yılında da sürmüştür. Kamusal sermayeli bankaların 1987 yıl sonu itibarıyla toplam mevduat içindeki payları % 41,5, toplam banka kredileri içindeki payları da (kalkınma ve yatırım bankaları dahil) % 57,6'dır. Kamusal sermayeli bankaların toplam krediler içindeki payı 1986 yılında % 53,2 iken, 1987 yılında % 57,6'ya yükselmiştir.

10 — 1987 yılında banka özkaynakları (dönem kârı hariç) % 62,6 oranında artarak, 1987 yılı sonunda (T.C. Merkez Bankası hariç) 2.474,7 milyar TL'ye yükselmiştir. 1985 ve 1986 yıllarında banka özkaynaklarında artış oranlarının sırasıyla % 34,6 ve % 36,0 olduğu dikkate alındığında, bankaların 1987 yılında özkaynaklarını güçlendirdikleri görülmektedir. Bankaların 1987 yıl sonu itibarıyla özkaynaklarının aktif toplamına oranı, % 6,0'dır. Bir önceki yıl da bankalar genelinde özkaynak/aktif toplamı oranı % 6,0 dolayında idi.

11 — T.C. Merkez Bankası'nın bankacılık sistemine açmış olduğu krediler (reeskont ve avans kredileri) hızlı bir artış göstererek (tarım kredileri dahil) 525,0 milyar TL'den 1.168,3 milyar TL'ye yükselmiştir. Artış oranı % 122,5'dir. Bir önceki yıl, 1986 yılında ise, TCMB'nin bankacılık sistemine açmış olduğu krediler yaklaşık % 45,0 oranında artış göstermiş idi. 1987 yılında TCMB'nin bankacılık sistemine açmış olduğu krediler, daha çok tarım kesimine yönelik olmuş, tarım kredileri, tarım kredi kooperatiflerine açılan krediler dahil, 446,8 milyar TL artmış, diğer bir deyişle 7,5 misli artış göstermiştir.

12 — 1984 yılından bu yana banka kaynakları içinde DTH'ların payı hızlı bir biçimde artmış, 1984 yılı sonunda 30,7 milyar TL olan DTH'lar 1987 yılı sonunda 5.598,1 milyar TL'lik bir boyuta ulaşmıştır. 1987 yılında DTH'larda artış oranı % 115,9 olmuştur. Bu gelişime sonucu DTH'ların, tüm mevduat içindeki payı 1/4 dolayına yükselmiştir.

13 — 1987 yılında tüm banka kredileri % 62,4 oranında artarak yıl sonu itibarıyla 18.709,6 milyar TL'lik bir boyuta ulaşmıştır. Banka kredileri de yıl sonunda yapay işlemlerle yüksek gösterilmesine karşın, 1987 yılında banka kredilerinde artış hızının 1986

yılına göre yavaşladığı görülmektedir. Gerçekten tüm banka kredileri 1986 yılında % 77,0 oranında artmış iken, bu artış hızı 1987 yılında % 62,4'e düşmüştür. 1987 yılında fiyat artışlarının hızlandığı dikkate alındığında, anılan yıl banka kredilerinin reel artış hızındaki düşüş daha belirginleşmektedir.

Kalkınma ve yatırım bankaları dışında, mevduat veya ticaret bankaları olarak nitelendirilebileceğimiz bankaların kredileri, 16.396,8 milyar TL'ye yükselmiştir. Söz konusu bankalar grubunun kredilerinde artış oranı 1987 yılında % 63,5 oranındadır. Bir önceki yıl ise mevduat veya ticaret bankalarının kredilerinde artış oranı % 72,8 idi.

Kalkınma ve yatırım bankalarının kredilerinde 1987 yılındaki artış oranı % 55,0 olmuştur. 1986 yılında ise kalkınma ve yatırım bankalarında artış oranı % 111,8 idi. Hangi kapsamda bakılırsa bakılsa 1987 yılında banka kredilerinde artış hızı, 1985 ve 1986 yıllarına göre yavaşlamıştır. Banka kredilerindeki artış hızı, yavaşlamaya karşın, 1987 yılında mevduat artış hızından daha yüksek olmuştur. TCMB'nin bankalara açtığı reeskont ve avans kredilerinin artışının yanı sıra bankaların daha büyük boyutlarda dış kredi kullanmaları, bankalarda kredi artışı hızının mevduat artış hızından daha yüksek olmasına olanak vermektedir.

14 — Ticaret veya mevduat bankalarında kredi/mevduat oranı (DTH'lar dahil) 1986 yılında % 63,3 iken, 1987 yılında % 67,9'a yükselmiştir. Banka kredilerinin, 1987 yılında mevduattan daha hızlı artması, bankalarda kredi/mevduat oranını yükseltmiştir. Bankalar son yıllarda topladıkları mevduatın daha büyük bir bölümünü krediye dönüştürmektedirler. 1985 yılında % 58,2 olan mevduatın krediye dönüştürülme oranı, 1987 yı-

lında % 67,9'a kadar yükselmiştir. DTH'lar hariç, ticaret veya mevduat bankalarında mevduatın krediye dönüştürülmesi oranı % 88,0'e değin yükselmiştir. Bu oran bir önceki yıl % 75,7 düzeyinde idi. Ancak, banka mevduatı içinde DTH'lar giderek önem kazandıklarından, krediler / mevduat oranı hesaplanırken oranın paydasına DTH'ların eklenmesi de gerekmektedir. Aksi halde hesaplanan oran, yanıltıcı yorumlara neden olabilir.

15 — Son yıllarda Türk bankacılığının dışa açılma çabalarına karşın, dışa açılmanın 1987 yılında da bir aşama, bir ilerleme gösterdiği söylenemez. Ulusal bankaların yurt dışındaki şube sayısı 1987 yılında bir artarak 13'den 14'e yükselmiştir. Kaldı ki, bu yurt dışı şubelerinin 8'i Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde bulunmaktadır. Ulusal bankaların yurt dışı şubelerinin topladıkları mevduat, toplam mevduatın % 2,3'ünü, açtıkları krediler de toplam kredilerin % 3,0'ünü oluşturmaktadır. Bu oranlar 1986 yılında da sırasıyla % 2,7 ve % 2,0 düzeylerinde idi. Ülkemizdeki yabancı bankaların da 1987 sonu itibarıyla toplam mevduat içindeki payları % 3,7, toplam kredileri içindeki payları da, kalkınma ve yatırım bankaları kredileri dahil % 2,5, yatırım ve kalkınma bankaları hariç % 2,9'dur.

16 — 1987 yılı kârlılık açısından, bankalar için önceki yıllara göre daha başarılı bir yıl olmuştur. Bankaların toplam net kârları (TCMB dışında ve zararlı bankaların zararları indirildikten sonra) 1987 yılında, 1986 yılına göre yaklaşık % 96,0 oranında artış göstererek 898,6 milyar TL'ye yükselmiştir. 1985 ve 1986 yıllarında banka kârlarındaki artış oranları sırasıyla % 18 ve % 74,5 idi. Son iki yıldır bankaların net kârlarında hızlı bir artış gözlenmektedir. Bu gelişme

de kuşkusuz, kredi faiz ve komisyonlarının serbest bırakılmasının yanı sıra, bankaların yararlandıkları vergi başlıkları nedeniyle bankaların fiilen ödedikleri vergilerin çok düşük düzeyde kalmasından kaynaklanmaktadır. 1987 yılında ticaret ve mevduat bankalarının ayırdıkları vergi karşılıklarının, vergi öncesi kârlarına oranı % 10,6 düzeyinde kalmıştır.

1987 yılında bankaların faiz marjları % 17,8 olmuştur. Diğer bir deyişle bankalar 1987 yılında aldıkları faizlerin % 82,8'ini kullandıkları kaynaklara faiz olarak ödemişlerdir. Bir önceki yıl bankaların faiz marjları % 13,2 idi. 1987 yılında faiz marjının genişlemesi, banka kârlarının artışında kuşkusuz etkili olmuştur. Bankaların faiz marjlarının görece olarak geniş olmasına karşın bu marj, bankalara yönelik eleştirilerde söylendiği ölçüde yüksek değildir.

1987 yılında bankaların öz sermaye kârlılığı da, önceki yıllara göre yükselmiştir. 1986 yılında bankaların net kâr/öz sermaye şeklinde hesaplanan öz sermaye kârlılığı % 36,3 olmuştur. Bu oran 1985 yılında % 25,3, 1988 yılında da % 30,1 düzeyinde idi. 1987 yılında bankaların net kârları yaklaşık % 96,0 oranında artarken, öz sermaye artışının % 62,6 oranında olması, diğer bir deyişle bankalarda net kâr artışının öz sermaye artışında daha hızlı oluşu, bankalarda öz sermaye kârlılığını artırmıştır.

Bankaların genelinde 1986 yılında öz sermaye kârlılığının % 36,3 olmasına karşın, banka grupları itibarıyla net kâr/öz sermaye oranları farklıdır. Mevduat ve ticaret bankaları olarak nitelendirilen bankalarda 1987 yılında net kâr/öz sermaye oranı % 39,1 iken, kalkınma ve yatırım bankaları grubunda % 19,3'e kadar düşmektedir. Ticaret veya mevduat bankaları grubunda da öz sermaye kârlılığı, yabancı bankalarda % 52,2 iken, özel sermayeli bankalarda % 43,4'e,

kamusal sermayeli ticaret bankalarında da % 32,6'ya gerilemektedir. 1987 yılında tüm banka gruplarında öz sermaye kârlılığının bir önceki yıla göre yükseldiği gözlenmektedir. Gerçekten 1986 yılında öz sermaye kârlılığı, yabancı bankalarda % 42,4, ulusal özel ticaret bankalarında % 42,0, kamusal sermayeli ticaret bankalarında % 25,1, kalkınma ve yatırım bankalarında da % 14,0 düzeyinde idi.

1987 yılında Türk bankacılık sisteminde (TCMB hariç) aktif kârlılığı, diğer bir deyişle Net Kâr / Aktif Toplamı oranı % 2,17'dir. Bir önceki yıl ise aktif kârlılığı % 1,8 düzeyinde idi. 1987 yılında bankaların (TCMB hariç) net kârları % 96,0 oranında artarken, aktiflerindeki artışın % 63,5 oranında olması, aktif kârlılığının % 2,17'ye yükselmesine yol açmıştır. Özetle bankaların 1987 yılında net kârları aktiflerinden daha hızlı artmıştır.

Bankaların 1987 yılında ayırdıkları karşılık ve provizyonların tutarı 111,3 milyar TL olup, tahsili gecikmiş alacaklarının net tutarı da 1986 yılı sonunda 693,5 milyar TL iken, 1987 yılı sonunda 615,5 milyar TL'ye düşmüş görülmektedir. Bankaların bilançolarında gösterdikleri Tahsill Gecikmiş Alacaklar'ın gerekçesi, ayırdıkları karşılıkların da yeterli olup olmadığı tartışma konusudur. Türkiye'de boyutu tam olarak da kestirilemeyen bir donuk ve/veya batık kredi sorunu olduğu kesindir. Bakanlar Kurulu'nun Mayıs/1988'de yayınlanan Karşılık Kararnamesi uygulanabilirse, bankaların Tahsili Gecikmiş Alacakları konusunda daha net bir görüntü elde edilebilecektir.

II. Sayısal Bilgiler ve Değerlendirmeler

Türkiye'de Bankalar Birliği'nin «Bankalarımız 1987» isimli 146 numaralı yayını ile TCMB'nin 1987 Yıllık

Raporu'ndan yararlanarak 1987 yılında banka, mevduat ve krediler alanındaki gelişmeler aşağıdaki bölümlerde ayrıntılı olarak ortaya konulmaya çalışılmıştır.

A. Kurumsal Gelişmeler

1 - Faaliyette Bulunan Bankalar

1987 yılı sonunda ülkemizde faaliyette bulunan banka sayısı, 57'dir. Mevcut bankalar, aşağıdaki şekilde ayırıma tabi tutulabilir (Tablo I) :

TABLE I

Türkiye'de Faaliyette Bulunan Bankalar 1987 Sonu İtibarıyla

Bankalar	Adet
- Emisyon Bankası (T.C. Merkez Bankası)	1
- Ulusal Ticaret (Mevduat) Bankaları	33
Kamu Sermayeli Bankalar	9
Özel Sermayeli Bankalar	24
- Yabancı Bankalar	17
Türkiye'de Kurulmuş Yabancı Bankalar	3
Türkiye'de Şube Açan Bankalar	14
- Kalkınma ve Yatırım Bankaları	6
Kamu Sermayeli	4
Özel Sermayeli	2
Toplam	57

1987 yılında ülkemizde kurulan tek ulusal banka, Finansbank'tır. Bu şekilde faaliyette bulunan banka sayısı TCMB dahil 56'dan 57'ye yükselmiştir. 1987 yılının kurumsal alanda önemli bir gelişmesi, İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin yatırım projelerini finanse eden Devlet Yatırım Bankası'nın, Türkiye İhracat Kredi Bankası (Eximbank) şekline dönüştürülmesidir. 1987 yılında beş banka için (Yatırım Bank, Net Bank, Birleşik Türk

Körfez Bankası, Türkiye Turizm Yatırım ve Dış Ticaret Bankası, Türk Merchant Bank) kuruluş izni verilmiştir. Bu bankalar 1988 yılında faaliyete geçmeye başlamışlardır. 1987 yılında kuruluş izni alan söz konusu bankaların, klasik bir ticaret veya mevduat bankası olmaktan çok, yatırım bankası veya merchant bank tipi oldukları dikkati çekmektedir. Ocak/1988'de malî açıdan zor durumda bulunan Anadolu Bankası, Türkiye Emlak Kredi Bankası ile birleştirilerek Türkiye Emlak Bankası oluşturulmuştur.

2 - Şube Sayısı

1987 yılında banka şube sayısı 69 artarak 6372'den 6441'e yükselmiştir. Şube sayısındaki artış oranı yaklaşık olarak % 1,1'dir. Artış oranının çok düşük düzeyde olmasına karşın, 1983 ve 1984 yılında azalış gösteren banka şube sayısının 1985 yılından itibaren yeniden artış göstermeye başlaması dikkati çekmektedir. Şube sayısına bankalarımızın yurt dışında bulunan 14 şubesi de (Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde 8, F. Almanya'da 2, İngiltere'de 2, A.B.D.'de 1, Bahreyn'de 1 şube) dahil bulunmaktadır.

1970 - 1987 döneminde banka şube sayısındaki gelişmeler, «Tablo II» de verilmiştir.

Türkiye'de 1987 yılında banka şube sayısındaki artışın sınırlı ölçülerde kalması; (i) Bankacılık faaliyetine ilişkin düzenlemelerle banka şubeleri için öngörülen sermaye miktarının artırılması; (ii) Bankaların artan maliyetleri karşısında daha rasyonel bir şube politikası izleyerek, zararlı veya az mevduatlı şubelerini kapatmaları veya birleştirmeleri; (iii) Mevduatın pahalı bir kaynak haline alması sonucu şube bankacılığının çökücülüğünü yitirmesi; (iv) Büyük bankaların yurt yüzeyinde örgütlenmelerini büyük ölçüde tamamlamış olmaları ile açıklanabilir.

TABLO II

Banka Şube Sayısındaki Gelişmeler
(1970 - 1987)

Yıllar	Şube Sayısı	Yıl İçinde Açılan Şube Sayısı	Artış Oranı (%)
1970	3210	262	8.8
1971	3427	217	6.8
1972	3682	255	7.4
1973	4023	341	9.3
1974	4425	402	10.0
1975	4605	180	4.1
1976	4835	230	5.0
1977	5238	403	8.3
1978	5484	247	4.7
1979	5769	284	5.2
1980	5975	206	3.6
1981	6265	290	4.8
1982	6375	110	1.7
1983	6284	(91)	-1.4
1984	6226	(58)	-0.9
1985	6292	66	1.1
1986	6372	80	1.3
1987	6441	69	1.1

1988 yılında da, bu etmenlerin etkisi ile şube sayısındaki artışın, çok sınırlı ölçüler içinde kalacağı tahmin edilebilir.

Banka şubelerinin bölgelerarası

dağılımı 1964 - 1987 yılları arasında karşılaştırmalı olarak «Tablo III»de verilmiştir.

1987 yılında yeni açılan şube sayısı çok sınırlı olduğundan, şubelerin bölgelerarası dağılımı, önceki yıla kıyasla hemen hemen bir değişiklik göstermemiştir.

Banka şubelerinin bölgesel dağılımı, 1964 - 1987 dönemi gibi daha geniş bir zaman boyutu içerisinde incelendiğinde, banka şubelerinin ülkenin gelişmiş yörelerinde ve büyük kentlerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Gerçekten Kuzey Doğu, Güney Doğu, Orta Güney ve Orta Doğu gibi 26 ili kapsayan gerice yörelerdeki banka şubelerinin toplam banka şube sayısına oranı 1964 yılında % 21,0 iken, bu oran 1987 yılında % 18,0'e düşmüştür. Üç büyük ilimizdeki (İstanbul : 1227, Ankara : 544, İzmir : 495) banka şube sayısı ise, ülkedeki banka şube sayısının (2266/6427) % 35,3'ünü oluşturmaktadır.

B. Banka Kaynakları

Banka kaynakları, esas itibariyle özkaynaklar, mevduat (döviz tevdiat hesabı dahil) ve Merkez Bankası kredilerinden oluşmaktadır. 1984 yılın-

TABLO III

Banka Şubelerinin Bölgelerarası Dağılımı

Bölgeler	1964		1983		1984		1985		1986		1987	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
1. Orta Kuzey	261	13.7	941	15.0	940	15.1	957	15.2	966	15.2	973	15.1
2. Ege	360	18.9	1266	20.2	1242	20.0	1254	20.0	1274	20.0	1298	20.2
3. Marmara	548	28.7	1705	27.2	1669	26.9	1707	27.2	1737	27.3	1766	27.5
4. Akdeniz	162	8.5	594	9.5	603	9.7	598	9.5	611	9.6	614	9.6
5. Kuzey Doğu	82	4.3	192	3.1	192	3.1	193	3.1	195	3.1	194	3.0
6. Güney Doğu	101	5.3	243	3.9	242	3.9	241	3.8	241	3.8	238	3.7
7. Karadeniz	176	9.2	615	9.8	613	9.9	611	9.7	612	9.6	618	9.6
8. Orta Doğu	99	5.2	287	4.5	284	4.6	287	4.6	287	4.5	288	4.5
9. Orta Güney	118	6.2	428	6.8	428	6.8	431	6.9	436	6.9	438	6.8
Toplam	1907	100.0	6271	100.0	6213	100.0	6279	100.0	6359	100.0	6427	100.0

Not : Yurt dışındaki şubeler dahil edilmemiştir.

adan itibaren bu kaynaklara fonlar ve ödüş krediler de eklenmiştir. Sözkonu-ssu kaynaklarda 1987 yılında gözlenen gelişmeler ayrıntılı olarak aşağıdaki bölümlerde açıklanmıştır.

1 - Özkaynaklar

Ülkemizde bankaların özkaynakları (T.C. Merkez Bankası hariç) 1987

yılı sonu itibariyle ayrıntısı «Tablo IV»de gösterildiği gibi 2.474.662 milyon TL'dir. T.C. Merkez Bankası da dahil edildiğinde, bankacılık sisteminin özkaynakları 2.507.091 milyon TL'ye yükselmektedir.

1987 yılında banka özkaynaklarında artış oranı % 62,6'dır.

«Tablo IV»de yer alan rakamları

TABLO IV
Bankaların Özkaynakları (Milyon TL)
(1987 Sonu İtibariyle)

Bankalar	İtibari Sermaye	Ödenmiş Sermaye	Yedek Akçeler	Değer Artış Fonu	Zararlar	Özkaynak Toplamı
A. Ticaret Bankaları						
- Kamu Sermayeli Ticaret Bankaları	1.597.750	691.080	171.539	143.926	58.799	947.746
- Özel Sermayeli Ticaret Bankaları	843.415	555.328	221.014	308.378	192	1.084.528
- Yabancı Bankalar	57.648	57.648	33.493	6.820	—	97.961
Ticaret Bankaları Toplamı	2.498.813	1.304.056	426.046	459.124	58.991	2.130.235
B. Kalkınma ve Yatırım Bankaları						
- Kamu Sermayeli	620.000	196.631	81.515	16.231	—	294.377
- Özel Sermayeli	44.000	44.000	4.134	1.916	—	50.050
Kalkınma ve Yatırım Bankaları Toplamı	664.000	240.631	85.649	18.147	—	344.427
Toplam	3.162.813	1.544.687	511.695	477.271	58.991	2.474.662
C. T.C. Merkez Bankası	25	25	15.098	17.306	—	32.429
Genel Toplam	3.162.838	1.544.712	526.793	494.577	58.991	2.507.091

Notlar: (1) 1987 yılı kârından yedek akçelere eklenecek bölüm özkaynaklara dahil edilmemiştir.

(2) Karşılıklar, serbest karşılık niteliğinde de olsa özkaynaklara dahil edilmemiştir.

(3) Etibank, Sümerbank, Denizcilik Bankası, kamu sermayeli ticaret bankalarına dahildir.

(4) Kamusal sermayeli kalkınma ve yatırım bankalarına, Türkiye İhracat Kredi Bankası (Eximbank), DESİYAB, İller Bankası, T.C. Turizm Bankası dahildir.

(5) Zararlar, dönem zararı ile kârla kapatılmamış geçmiş yıllar zararlarını kapsamaktadır.

ra Etibank, Sümerbank'ın bankacılık faaliyeti dışında kullandıkları özkaynaklar ile kalkınma ve yatırım bankaları da dahil bulunmaktadır. Özellikle gösteren bu bankalar hariç tutulursa, ticaret bankaları olarak nitelendirilebileceğimiz bankaların öz sermayelerindeki gelişmeler 1970 - 1987 döneminde şöyledir (Tablo V) :

TABLO V
Ticaret Bankalarının
Öz Sermayelerindeki Gelişmeler
1970 - 1987

Yıllar	Ticaret Bankalarının Öz Sermayeleri * (Milyon TL)	Önceki Yıla Kıyasla Artış Oranı
1970	3.331	—
1971	3.997	% 20
1972	4.317	% 8
1973	5.261	% 22
1974	5.611	% 7
1975	6.485	% 16
1976	8.077	% 25
1977	10.241	% 27
1978	12.232	% 20
1979	18.233	% 49
1980	27.600	% 51
1981	86.700	% 214
1982	150.180	% 73,2
1983	272.234	% 81,3
1984	427.067	% 56,9
1985	623.159	% 45,9
1986	916.974	% 47,1
1987	1.761.096	% 92,1

(*) T.C. Merkez Bankası, Sümerbank, Etibank, Denizcilik Bankası, Yatırım ve Kalkınma Bankaları hariç.

Ticaret bankaları olarak nitelendirilebileceğimiz bankalar grubunun öz sermayesi 1987 yılında % 92,1 oranında artarak yıl sonunda 1.761.096 milyon liraya yükselmiştir. Bu grup bankaların öz sermayelerinin 1986 yılında % 47,1 oranında artış gösterdiği dikkate alındığında, 1987 yılında

öz sermaye artışının hızlandığı görülmektedir. Ancak son yıllarda bankaların, öz sermaye artışlarının bir bölümü yeniden değerlendirilmeden kaynaklanmaktadır. Oto-finansman olanakları sınırlı olan bankaların öz sermayelerindeki artış daha çok yeniden değerlendirilmeden kaynaklanmaktadır. Nitekim 1987 yılı sonunda, sermayeye eklenenler dışında, bankalarda yeniden değerlendirilecek değer fonu 477.271 milyon TL'ye yükselmiş, özkaynakların yaklaşık % 20,0'sini oluşturmuştur. Gerçekte değer artış fonlarının öz sermaye içindeki payı daha yüksektir. Birçok banka değer artış fonlarının bir bölümünü ödenmiş sermayelerine eklemiş bulunmaktadır.

3182 sayılı Bankalar Kanunu ve bu kanunun 78 inci maddesi uyarınca Bakanlar Kurulu'nun yapmış olduğu düzenleme, bankalar için zorunlu en az sermaye ve şubeler ayrılması gereken sermaye tutarlarını önemli ölçüde artırmış bulunmaktadır. Ayrıca özkaynakların, bankalarda genel kredi hacmi, bir gerçek veya tüzel kişiye açılacak kredi sınırları, iştiraklere verilebilecek krediler, iştiraklere ayrılacak sermaye tutarı, limit dahil verilecek teminat mektupları, bankaların edinebilecekleri taşınmaz mallar için bir sınır ve ölçü oluşturması; bankaları, daha fazla özkaynakla çalışmaya zorlamaktadır.

Bankaların özkaynakları, banka alacaklılarına karşı bir güvence oluşturduğundan, bankaya itibar ve prestij kazandırdığından, yasal zorunlu-

◆ Erken yatmak, erken kalkmak; bir insanı sağlıklı, zengin ve becerikli yapar.

Benjamin Franklin

luklar dışında banka işletmeciliğinin gerekleri de bankalarda özkaynakların sürekli artmasına yol açmaktadır. Yeni sermaye koşullarına uyma zorunluluğunun yanı sıra banka kârlarının görece olarak yüksek oluşunun yaratacağı oto-finansman olanağı nedeniyle 1988 yılında da bankalarda hızlı bir özkaynak artışı beklenebilir.

Bankalarda özkaynak yapısı incelendiğinde, genelde, özkaynağın % 62,4'ünün ödenmiş sermayeden, % 37,8'inin de değer artış fonu ile yedek akçelerden (zararlar indirildikten sonra) oluştuğu görülmektedir. Ancak bu oranlar, banka grupları itibarıyla farklıdır. Kamu bankalarında (Kalkınma ve Yatırım Bankaları hariç) özkaynağın % 72,9'unu ödenmiş sermaye, % 27,1'ini de (değer artış fonu dahil) yedek akçeler oluşturduğu halde; özel ticaret bankalarında özkaynağın % 51,2'sini ödenmiş sermaye % 48,8'ini ise değer artış fonu ile yedek akçeler oluşturmaktadır. Kamu bankaları ile özel bankaların özkaynak yapıları farklı görünümlü vermektedir. Kamu bankalarında özkaynakların en önemli ögesinin ödenmiş sermaye olmasına karşılık; özel bankalarda kârdan ayrılan yedek akçeler değer artış fonu ve/veya değer artış karşılıkları özkaynakların ağırlıklı bölümünü oluşturmaktadır.

Yabancı bankalar, özellikle 1980 yılından sonra ülkemize gelmekte olduklarından, sözkonusu bankalarda henüz bir yedek akçe birikimi olmamıştır. Büyük bir bölümü yeni ve dar mükellef olan bu bankaların, yeniden değerlendirme yapma hakları da olmadığından, değer artış fonları da oluşmamaktadır. Bu nedenlerle yabancı bankalarda özkaynakların 1987 sonu itibarıyla oluşumu, yaklaşık olarak % 58,8 ödenmiş sermaye, % 41,2 yedek akçeler şeklindedir. Yabancı bankalarda, yedek akçelerin, özkaynaklar içinde payının giderek yükseldiği gözlenmektedir.

2 - Mevduat

Banka kaynakları arasında en önemli yeri oluşturan mevduatta 1987 yılında gözlenen gelişmeler ayrıntılı olarak aşağıda açıklanmıştır.

a) Mevduatta Gelişmeler (Genel olarak)

1987 yılı sonunda genel mevduat hacmi (döviz tevdiat hesapları da dahil) 1986 yıl sonuna göre 8.335,4 milyar lira artarak 24.163,2 milyar TL'ye ulaşmıştır. 1987 yılında TL mevduat 5.329,8 milyar lira; döviz tevdiat hesapları da 3.005,6 milyar TL artış göstermiştir.

1970 - 1987 döneminde mevduattaki gelişmeler, mevduat türleri itibarıyla, ayrıntılı olarak «Tablo VI» da verilmiştir. 1985 yılından itibaren mevduat ayrımı değiştiğinden, Tablo, iki bölümlü 1985 öncesi ve 1985 sonrası olarak düzenlenmiştir.

1987 yılında mevduatta gözlemlenen gelişmeler ana hatları ile şöyle özetlenebilir :

(i) 1987 yılında toplam mevduatta (döviz tevdiat hesapları dahil) artış % 52,7 oranında olmuştur. TL mevduat, % 40,3 oranında büyürken, döviz tevdiat hesapları % 115,9 oranında artmıştır. 1986 yılında ise, toplam mevduatta artış hızı % 58,8 idi. Bir önceki yıl TL mevduat % 50,2 oranında artarken, döviz tevdiat hesapları da % 124,7 oranında artmış idi. 1987 yılında döviz tevdiat hesaplarında artış hızı bir önceki yıla yakın olurken, TL mevduatta artış hızı yavaşlamış, % 50,2'den % 40,3'e gerilemiştir. 1987 yıl sonunda yapay işlemlerle fiktif mevduat yaratmanın daha büyük boyutlarda ve fiyat artışlarının da daha hızlı olduğu dikkate alındığında, 1987 yılında mevduatta reel artış hızında yavaşlamanın daha da belirgin olduğu söylenebilir.

(ii) 1984 yılından bu yana toplam mevduat içinde döviz tevdiat he-

saplarının payı sürekli olarak büyü-
mektedir. 1984 yılında döviz tevdiat
hesaplarının toplam mevduat içinde-
ki payı % 8,8 iken, bu pay 1985 yılı-
nda % 11,6'ya, 1986 yılında % 16,4'e,
1987 yılında da % 23,2'ye yükselmiş-
tir. TL'nin sürekli değer yitirmesinin
yanı sıra, 1987 yılında vadeli tasarruf
mevduat faizinin yeterli düzeyde ol-
maması, mevduatın, daha çok döviz
tevdiat hesaplarına kaymasına neden
olmaktadır.

(iii) 1987 yılında mevduat türle-
rinde artış hızları birbirinden farklı
olmuştur. En hızlı artış % 68,8 ile res-
mi kuruluşlar mevduatında görülmüş,
bunu % 62,2 oranında artışla ticari
kuruluşlar mevduatı, % 51,3 oranında
artışla diğer kuruluşlar mevduatı ve
% 23,1 oranında artışla da bankalar
mevduatı izlemiştir. 1987 yılında, bir
önceki yılda olduğu gibi, tasarruf
mevduatı en yavaş artan mevduat
türü olmuş, tasarruf mevduatı artışı

TABLO VI/A
Mevduatta Gelişmeler (Milyon TL)
1970 - 1984

Yıllar	Tas. Mev.		Tic. Mev.		Res. Mev.		Bank. Mev.		Toplam Mev.	
	Tutar	Art. Or.	Tutar	Art. Or.	Tutar	Art. Or.	Tutar	Art. Or.	Tutar	Art. Or.
1970	25.043	20	7.270	20	3.933	19	1.817	60	38.063	19
1971	33.229	33	9.462	30	5.785	47	3.099	70	51.575	35
1972	42.103	27	12.978	37	7.913	37	7.879	154	70.873	37
1973	53.523	27	16.212	25	10.498	33	4.238	(46)	84.464	19
1974	64.604	21	22.836	41	11.628	11	3.525	(17)	102.593	21
1975	82.866	28	32.374	42	17.134	47	16.375	365	148.749	45
1976	97.409	18	45.357	40	20.080	17	30.940	89	193.785	30
1977	123.245	26	63.936	41	26.080	30	30.276	(2)	243.537	26
1978	160.757	30	87.280	36	35.348	36	39.531	31	322.916	33
1979	237.200	47	155.976	79	50.925	44	45.916	16	490.017	52
1980	385.812	63	286.963	84	84.125	65	56.859	24	813.758	66
1981	909.152	136	469.798	64	157.391	87	111.758	97	1.648.099	103
1982	1.513.943	67	660.088	40	220.334	40	220.436	97	2.614.801	59
1983	1.943.851	28	819.749	24	365.255	66	257.906	17	3.386.761	30
1984	3.270.778	68	1.169.290	43	571.042	56	363.281	41	5.374.391	59

TABLO VI/B
Mevduatta Gelişmeler (Milyar TL)
1985 - 1987

Yıllar	Tasarruf Mevduatı	Mevduat Sertifikası	Ticari	Resmi	Bankalar Mevduatı	Diğer	Toplam Mevduat
			Kuruluşlar Mevduatı	Kuruluş Mevduatı		Kuruluşlar Mevduatı	
1985	4.187,1	668,2	1.911,7	886,4	780,2	380,2	8.813,8
1986	5.752,6	787,7	3.192,3	1.325,3	1.654,3	523,1	13.235,3
1987	6.929,2	1.392,1	5.179,0	2.237,3	2.035,8	791,6	18.565,1

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları.

Not: (1) 1985 yılı öncesinde, diğer kuruluşlar mevduatı ile mevduat sertifikası, ta-
sarruf mevduatı içinde gösterilmiştir.

(2) Döviz Tevdiat Hesapları (DTH) hariç.

hızı % 20,5 düzeyinde kalmıştır. 1987 yılında mevduat sertifikasında artış % 76,7 oranına yükselmiştir. Bir önceki yıl mevduat sertifikasında artış % 17,9 idi.

(iv) Yıl sonunda yapay işlemlerle ticari mevduatın yaklaşık 1,5 trilyon TL şişkin gösterilmesine karşın, ticari mevduat artış hızı bir önceki yıla göre yavaşlamış, % 67,0'den % 62,2'ye gerilemiştir. 1980 yılından sonra yavaşlama eğilimi gösteren ticari mevduat artışı 1985 ve 1986 yıllarında yeniden hızlanmış ise de, 1987 yılında bir önceki yıla göre yavaşlamıştır. Gerçekten yıl sonu rakamlarına göre ticari mevduatın yıllık artış hızı, 1980-1987 yılları arasında şöyle bir gelişme göstermiştir : % 84,0, % 64,0, % 40,5, % 21,2, % 42,6, % 63,5, % 67,0 ve % 62,2. Ticari mevduat artış hızında 1980 yılından sonra görece yavaşlama, ticari mevduatın toplam mevduat içindeki payının, 1980 yılında % 35,3 iken, 1984 yılında % 21,7'ye kadar gerilemesine yol açmış idi. Son üç yılda ticari mevduatta görece olarak hızlı artış, ticari mevduatın payının 1987 yılı sonunda yeniden % 27,9'a kadar yükselmesine yol açmıştır. 1987 yılında ticari mevduat artış hızının, bir önceki yıla göre yavaşlamış olmasına karşın, ortalamanın üstünde oluşu, ticari mevduatın toplam mevduat içindeki payını % 24,1'den % 27,9'a yükseltmiştir.

Ticari mevduat yıl sonunda yapay işlemlerle kabarık gösterilmeye elverişli bir mevduat türüdür. Nitekim 1987 yılı sonunda banka bilançolarında ticari kuruluşlar mevduatının 5.179,0 milyar TL gösterilmiş olmasına karşın, bu tutarın Ocak/1988 ayı sonu itibariyle 3.663,3 milyar TL'ye inmesi, 1987 yılı sonu itibariyle ticari mevduatın 1,5 trilyon TL kadar şişkin gösterildiği izlenimini doğurmaktadır. Yıl sonundaki abartma bir yana bırakılacak olursa, 1987 yılında da ti-

carî mevduattaki reel gelişmenin sınırlı ölçüler içinde kaldığı söylenebilir. Kaldı ki, bankalarda ticari mevduatın bir bölümünün türetilmiş mevduat olması olasılığı da yüksektir. Firmaların büyük bir bölümünün içinde bulunduğu likidite sıkıntısı, ticari mevduatta gelişmelerin sınırlı ölçüler içinde kalmasına yol açmaktadır.

(v) 1970'li yıllarda bankalararası mevduatta artış hızını belirleyen önemli etmen, bankalar mevduatı şeklinde gelen Döviz Çevrilebilir Türk Lirası Mevduat Hesapları (DÇM) olmuştur. DÇM girişlerinin durması hatta azalması, bankalar mevduatında artış hızının son yıllarda diğer mevduat türlerine kıyasla daha ilımlı ölçüler içerisinde kalmasına yol açmaktadır. Kaldı ki 1979 yılında Londra'da imzalanan DÇM erteleme anlaşması çerçevesinde, dışarıda yerleşik tüzel kişilerin açmış oldukları DÇM hesaplarının önemli bir bölümü T.C. Merkez Bankası tarafından üstlenilmiştir. Bu nedenle 1980 sonrasında bankalar mevduatının bir bölümünü, DÇM hesaplarından dönmüş T.C. Merkez Bankası mevduatı oluşturmaktaydı. Ancak bu hesaplar da itfa edilmiş bulunmaktadır.

1987 yılında bankalar mevduatındaki artış hızı önceki yıllara göre önemli ölçüde yavaşlayarak % 23,1'e düşmüştür. Bankalararası mevduatın özellikle yıl sonunda büyük artış göstermesine karşın sözkonusu mevduatın, toplam mevduat içindeki payı % 11,0'a düşmüştür. 1976 - 1987 döneminde bankalar mevduatının toplam mevduat içindeki payının azaldığı görülmektedir. Gerçekten, bankalar mevduatının, Döviz Çevrilebilir Mevduat Hesapları'nın etkisi ile 1976 yılında toplam mevduat içindeki payı % 15,9'a kadar yükselmiş iken, bu pay 1984 yılında % 6,8'e değin düşmüştü, 1985 yılında % 8,8'e, 1986 yılında da % 12,5'e kadar yükselmiş iken, 1987 yılında yeniden % 11,0'e gerilemiştir.

Bankalar mevduatı da yıl sonlarında kabarık gösterilmeye elverişli bir mevduat türü olmaktadır. Nitekim 1987 yılı sonunda 2.035,8 milyar TL olan bankalar mevduatının Ocak/1988 ayı sonunda 1.495,5 milyar TL'ye düşmesi, bankalar mevduatının yıl sonunda en azından 500 milyar TL yüksek gösterildiği kanısını doğurmaktadır.

(vi) Açıklanan bilgilere göre, 1987 yılında resmi kuruluşlar mevduatında artış önceki yıllara göre daha hızlıdır. 1986 yılında % 49,5 olan resmi mevduatta artış hızı 1987'de % 68,8'e yükselmiştir.

T.C. Merkez Bankası Yasası'na göre «Hazine ve katma bütçeli idarelerle, özel idare ve belediyelere ait paraların, kurulu olduğu yerde T.C. Merkez Bankası şubelerine, kurulu bulunmadığı yerlerde de muhabetlerine yatırılması» zorunlu bulunmaktadır (1211 sayılı Kanun m. 41). Bu nedenle de resmi mevduat, daha çok T.C. Merkez Bankası'nın muhabiri T.C. Ziraat Bankası'nda toplanmaktadır. Nitekim 1987 sonu itibarıyla resmi mevduatın % 46,4'ü T.C. Ziraat Bankası'nda bulunmaktadır. Kamusal sermayeli bankaların resmi mevduat içindeki payları ise % 92,0'dir.

(vii) 1987 yıl sonunda toplam mevduatın % 37,3'ünü tasarruf mevduatı, % 27,9'unu ticari kuruluşlar mevduatı, % 12,0'sini resmi kuruluşlar mevduatı, % 11,0'ini bankalar mevduatı, % 4,3'ünü diğer kuruluşlar mevduatı, % 7,5'ini de mevduat sertifikası oluşturmaktadır. Mevduat türleri itibarıyla dağılımında bir önceki yıla kıyasla gözlenen değişiklik, resmi kuruluşlar mevduatı ile ticari mevduatın payının yükselmesine karşılık, özellikle tasarruf mevduatının payının azalmasıdır. Gerçekten 1987 yılında resmi kuruluşlar mevduatının toplam mevduat içindeki payı % 10,0'dan % 12,0'ye, ticari mevduatın payı

da % 24,1'den % 27,9'a yükselmiş; tasarruf mevduatının payı ise % 43,5'den % 37,3'e düşmüş, bankalar mevduatının payı da % 10,5 iken % 10,0 olmuştur.

Geniş bir zaman aralığı içinde bankacılık sisteminde mevduat bileşimi incelendiğinde önemli değişimler gözlenmektedir. Mevduatın ana gruplar itibarıyla bileşimi ve bu bileşimde 1970 - 1987 döneminde oluşan değişimler «Tablo VII»de izlenebilir. Mevduat ayırımı 1985 yılından itibaren değiştiğinden «Tablo VII» de iki bölümlü olarak düzenlenmiştir.

Bankalardaki mevduat bileşimi 1970 - 1987 gibi oldukça uzun bir zaman kesiti içinde incelendiğinde, tasarruf mevduatının payının 1980 yılına kadar sürekli düştüğü, anılan yıldan sonra 1984 yılına kadar tekrar yükseldiği, ancak son iki yıldır yeniden 1980 yılı düzeyinin dahi altına indiği gözlenmektedir. Tasarruf mevduatının payındaki düşüş, bir ölçüde tanım farkından doğmaktadır. 1985 öncesinde tasarruf mevduatı içinde gösterilen diğer kuruluşlar mevduatı ile mevduat sertifikası, anılan tarihten itibaren ayrıca gösterilmeye başlanmıştır. Bu tasnif değişikliğinin etkisi olmakla beraber 1985, 1986 ve özellikle 1987 yıllarında tasarruf mevduatı artış hızında bir yavaşlama olduğu gerçektir. Bu yavaşlama sonucu tasarruf mevduatının toplam mevduat içindeki payı Türk bankacılık tarihinde saptayabildiğimiz en düşük düzeye inmiştir.

Ticari mevduatın payı, 1970 - 1980 döneminde sürekli artış gösterdikten sonra, 1980 yılından itibaren firmaların içinde bulunduğu likidite sıkıntısı nedeniyle giderek azalmış, 1984 ve 1985 yıllarında % 21,7'ye değin düşmüştür. Ancak, ticari kuruluşlar mevduatı payının son yıllarda yeniden yükseldiği, 1987'de % 27,9'a kadar çıktığı görülmektedir. Bu artışla kuş-

kusuz yıl sonunda yaratılan fiktif ticari mevduat önemli bir etkidir.

(viii) İzlenen faiz politikası, en belirgin etkisini mevduatın vade yapısında göstermektedir. 1980 yılında vadesiz ve vadeli mevduatın toplam mevduat içindeki payları sırasıyla % 72,5 ve % 27,5 iken, bu oranlar, sırasıyla 1981 yılında % 55,4 - % 44,6, 1982 sonu itibarıyla de % 49,2 - % 50,8 olmuş, böylece ilk kez vadeli mevduatın payı, vadesiz mevduatı aşmış idi. 1983 yılı başlarında faiz rejiminde

yapılan değişiklikle, vadeli ve vadesiz mevduat arasındaki faiz farkının daraltılması, vadeli mevduatın payının anılan yılda gerilemesine yol açmıştı. 1983 yılı sonlarından itibaren faiz farkının yine vadeli mevduat lehine değiştirilmesi sonucu, 1985 yılı sonu itibarıyla vadeli mevduatın (inbarlı mevduat dahil) payı % 60,6'ya değin yükselmiş idi. Ancak, 1986 ve 1987 yıllarında vadeli mevduatın toplam mevduat içindeki payının yeniden gerilemeye başladığı gözlenmektedir.

TABLO VII/A

Mevduatın Ana Gruplar İtibarıyla Bileşimi (%)
(1970 - 1984)

Yıllar	Tasarruf Mevduatı	Ticari Mevduat	Resmi Mevduat	Bankalar Mevduatı
1970	65.8	19.1	10.3	4.3
1971	64.4	18.4	11.2	6.0
1972	59.3	18.3	11.2	11.2
1973	63.4	19.2	12.4	5.0
1974	63.0	22.3	11.3	3.4
1975	55.7	21.8	11.5	11.0
1976	50.3	23.4	10.4	15.9
1977	50.6	26.3	10.7	12.4
1978	49.8	27.0	10.9	12.3
1979	48.4	31.8	10.4	9.4
1980	47.4	35.3	10.3	7.0
1981	55.1	28.5	9.6	6.8
1982	57.9	25.2	8.4	8.5
1983	57.4	24.2	10.8	7.6
1984	60.9	21.7	10.6	6.8

TABLO VII/B

Mevduatın Ana Gruplar İtibarıyla Bileşimi (%)
(1985 - 1987)

Yıllar	Tasarruf Mevduatı	Mevduat Sertifikası	Ticari Kuruluşlar Mevduatı	Resmi Kuruluş Mevduatı	Bankalar Mevduatı	Diğer Kuruluşlar Mevduatı
1985	47,5	7,6	21,7	10,1	8,8	4,3
1986	43,5	6,0	24,1	10,0	12,5	3,9
1987	37,3	7,5	27,9	12,0	11,0	4,3

Not: 1985 yılı öncesinde diğer kuruluşlar mevduatı ile mevduat sertifikası, tasarruf mevduatı kapsamında gösterilmiştir.

Nitekim 1986 yıl sonunda vadeli mevduatın toplam mevduat içindeki payı % 60,1 iken 1987 yılında % 54,4'e değin gerilemiştir.

(ix) Mevduatın kaynağı veya sektörel dağılımı «Tablo VIII»de verilmiştir.

Mevduatın sektörel dağılımı veya nereden kaynaklandığı incelendiğinde, 1982 - 1987 döneminde hanehalkının payının fazla değişmediği, buna karşı kamu idareleri ve kamu girişlerinin paylarının yükseldiği, özel işletmelerin payının % 22,4'den % 14,3'e kadar düştüğü görülmektedir. İzlenen faiz politikası ile özel işletmelerin içinde buldukları likidite sıkıntılarını, kuşkusuz mevduatın sektörel dağılımında etkili olmaktadır. Ancak, karşılaştırmalar yapılırken 1987 rakamlarının Kasım sonu itibarıyla olduğu da dikkate alınmalıdır.

(x) Mevduatın bölgelerarası dağılımı ve bu dağılımda 1970 - 1987 dö-

neminde gelişmeler «Tablo IX» da izlenebilir.

1987 yılında mevduatın bölgelerarası dağılımında bir önceki yıla kıyasla önemli bir değişiklik görülmemekte, bölgelerin paylarındaki değişiklik sınırlı ölçüler içinde kalmaktadır. Böyle olmakla beraber, 1987 yılında Orta Kuzey Bölgesi'nin payı, az da olsa gerileyerek % 24,0'dan % 23,6'ya düşmüş, buna karşılık Marmara Bölgesi'nin payı % 41,9'dan % 42,2'ye, Orta Güney Bölgesi'nin payı da % 3,8'den % 4,1'e yükselmiştir.

Mevduatın bölgelerarası dağılımı 1970 - 1987 dönemi gibi daha geniş bir zaman boyutu içinde incelendiğinde, Marmara Bölgesi'nin payının yükseldiği (% 39,1'den % 42,2'ye), kalkınmada gerice yöreler olarak nitelendirilebilecek bölgelerin paylarının ise azaldığı görülmektedir. 1970 yılında 26 ili kapsayan Kuzey Doğu, Güney Doğu, Orta Doğu ve Orta Güney bölgeleri-

TABLO VIII
Mevduatın Kaynağı İtibarıyla Dağılımı (%)
-Sektörel Dağılım-

Kaynak veya Sektör	1982	1983	1984	1985	1986	1987
Kamu İdareleri	4.6	6.8	7.2	7.6	7.2	9.4
Kamu Girişimleri	3.5	3.7	4.2	4.1	6.1	6.4
Diğer Finansal Kurumlar	7.9	7.3	7.1	5.7	6.1	7.7
Kalkınma Yatırım Bankaları	0.1	0.1	0.1	0.2	0.2	0.3
Sosyal Güvenlik Kurumları	6.2	5.7	5.3	4.0	4.3	5.5
Sigorta Şirketleri	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1
Kooperatifler	1.5	1.4	1.6	1.4	1.5	1.8
Özel Girişimler	22.4	21.0	17.8	17.2	19.4	14.3
Hanehalkı	46.2	53.1	55.1	52.8	48.7	45.0
Mevduat Sertifikası	10.9	3.5	5.5	8.4	6.7	8.8
Diğer	4.5	4.6	3.1	4.2	5.8	8.4
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Kaynak: T.C. Merkez Bankası 1987 yıllık rapor, s. 126, Tablo 33.
(1987 yılı Kasım ayı itibarıyla.)

Not: Mevduat bankaları arası mevduat hariç.

TABLO IX
Mevduatın Bölgearası Dağılımı (%)

Bölgeler	1970	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987
Orta Kuzey	22.1	19.9	20.8	21.2	22.8	24.6	23.8	23.8	24.0	23.6
Ege	13.5	12.9	12.9	11.9	12.9	13.2	13.8	13.7	12.9	12.8
Marmara	39.1	43.0	44.9	46.8	44.5	42.1	42.3	43.0	41.9	42.2
Akdeniz	6.5	8.1	7.2	6.8	7.0	7.0	7.0	7.4	7.2	7.3
Kuzey Doğu	1.8	1.6	1.5	1.2	1.3	1.3	1.2	1.1	1.2	1.1
Güney Doğu	1.4	1.4	1.2	1.3	1.2	1.2	1.2	1.0	1.0	0.8
Karadeniz	7.9	6.6	5.6	5.3	4.9	5.2	5.2	5.0	5.7	5.8
Orta Doğu	3.3	2.6	2.2	2.1	2.1	2.1	2.1	2.0	2.3	2.1
Orta Güney	4.4	3.9	3.7	3.4	3.3	3.3	3.4	3.0	3.8	4.1

Not : 1986 yılından itibaren DTH da dahil.

nin toplam mevduat içindeki payı % 10,9 iken, bu oran 1987 sonunda % 8,1'e gerilemiştir. Karadeniz Bölgesi'nin toplam mevduat içindeki görece payının düşüşü daha dikkat çekici boyutlarda olmuş; bu bölgenin toplam mevduat içindeki payı 1970 - 1987 döneminde, % 7,9'dan % 5,8'e gerilemiştir. «Tablo IX», ülkemizde mevduatın dağılımı açısından dengesizliğin azalmadığını, tersine artarak sürdürdüğünü ortaya koymaktadır.

(xi) Türk bankacılık sisteminin yurt dışına açılma çabalarına karşın, yurt dışındaki 14 şubenin topladığı mevduat 1987 yıl sonu itibarıyla 548,4 milyar TL olmuştur. Dış ülkelerdeki mevduatın, toplam mevduat içindeki payı ancak % 2,3 dolaylarındadır.

b) Tasarruf Mevduatındaki Gelişmeler

Toplam mevduat içinde, mevduat sertifikası hariç % 40'a yakın bir paya sahip olan tasarruf mevduatında

◆ Değişiklik doğru yönde yapılsa iyidir.

Str Winston Churchill

1987 yılındaki gelişmeler ana hatları ile şöyle özetlenebilir :

(i) Tasarruf mevduatı, 1987 yılında % 20,5 oranında artarak yıl sonunda, (mevduat sertifikası hariç) 6.929,3 milyar TL'ye yükselmiştir. 1981 yılında % 102,6 oranında, 1982 yılında da % 66,5 oranında artan tasarruf mevduatı 1983 yılında yavaşlama göstermiş, anılan yıl tasarruf mevduatındaki artış % 28,5 oranına kadar inmiş idi. 1984 yılında tasarruf mevduatı yeniden hızlı artış göstermiş, ancak bu hız, 1985, 1986 ve 1987 yıllarında sürmemiş, son iki yılda tasarruf mevduatı en yavaş gelişen mevduat türü olmuştur.

(ii) 1987 yılında da vadeli ve vadesiz tasarruf mevduatındaki gelişme hızları birbirinden farklı olmuş; vadesiz mevduat % 70,0 oranında artarken vadeli tasarruf mevduatında artış hızı % 11,4 oranında kalmıştır.

(iii) Vadeli ve vadesiz tasarruf mevduatındaki gelişmelerin farklı oluşu, tasarruf mevduatının vade yönünden bileşimini etkilemiş; 1987 yılı sonunda vadeli tasarruf mevduatının payı % 84,5'den % 78,2'ye gerilerken, vadesiz tasarruf mevduatının payı da % 15,5'den % 21,8'e yükselmiştir.

% 18,6'ya yükselmiş; buna karşılık, kalkınmada gerice olarak nitelendirilebileceğimiz bölgelerin payı giderek azalma eğilimi göstermiştir. Gerice veya kalkınmada öncelikli yöre olarak nitelendirilebilecek dört bölgenin (Kuzey doğu, Güney Doğu, Orta Doğu, Orta Güney) toplam tasarruf mevduatı içindeki payları 1970 yılında % 12,4 düzeyinde iken, 1987 yılında «Tablo XI»de gösterildiği gibi % 9,4'e düşmüştür. «Tablo XI», ülkemizde bölgelerarası dengesizliklerin diğer bir göstergesi olmaktadır.

Tasarruf mevduatındaki gelişmeler incelenirken, 1985 yılından itibaren mevduat sertifikası ile diğer kuruluşlar mevduatının, tasarruf mevduatı dışında gösterildiği dikkate alınmalıdır.

(vi) Tasarruf mevduatının, büyüklük ve hesap adetleri itibariyle 1987 yılında dağılımı «Tablo XII»de verilmiştir.

«Tablo XII», tasarruf mevduatının, hesaplar itibariyle dağılımındaki dengesizliği ortaya koymaktadır. Hesapların % 97,8'i toplam tasarruf mevduatının % 36,4'ünü oluşturduğu halde; mevduatın % 63,6'sı hesap sahiplerinin % 2,2'sine ait bulunmaktadır.

3 milyon TL'den fazla tasarruf mevduatı hesap sayısı 625.762 olup,

toplam hesap sayısının % 2,2'sini oluşturmasına karşılık, toplam mevduatın % 63,6'sına sahip bulunmaktadır. Mevduat gruplarının, toplam mevduat ve hesap adedi içindeki paylarının karşılaştırılması, mevduatın bireyler arasındaki dağılımındaki dengesizliği göze çarpıcı biçimde ortaya koymaktadır. Kaldı ki, yukarıdaki ayırım, hesap adetleri itibariyledir. Yüksek gelirli bir mudiin, birden fazla büyük tutarda da hesabı olabilir. Tablo, hesap adedine göre değil de mudi sayısına göre düzenlenebilseydi, mevduatın dağılımındaki çarpıklığın boyutu daha çarpıcı bir biçimde görülebilecekti. Yıllar itibariyle karşılaştırmalar, tasarruf mevduatının hesaplar arasındaki dağılımındaki dengesizliğin giderek arttığını ortaya koymaktadır. Örneğin, 1986 yılında hesap sahiplerinin % 97,8'i toplam tasarruf mevduatının % 44,6'sına sahip iken, bu pay 1987 yılında % 36,4'e düşmüştür. Buna karşı 100 milyon TL'den fazla hesap sahiplerinin payı % 2,9'dan % 8,3'e yükselmiştir.

c) Döviz Tevdiat Hesaplarında Gelişmeler

1984 yılına kadar banka kaynakları arasında yer almayan Döviz

TABLE XII
Tasarruf Mevduatının Hesaplara Dağılımı
(1987)

Mevduat Grupları (Hesabın Büyüklüğü) (TL)	Tutar		Hesap Adedi	
	Milyon TL	Pay %	Adet	Pay %
0 — 3.000.000	2.519.538	36,4	27.382.756	97,76
3.000.001 — 6.000.000	2.161.450	31,2	488.878	1,75
6.000.001 — 25.000.000	1.132.191	16,3	120.065	0,43
25.000.001 — 50.000.000	320.712	4,6	10.894	0,04
50.000.001 — 100.000.000	220.729	3,2	3.351	0,01
100.000.001 — +	574.619	8,3	2.574	0,01
Toplam	6.929.239	100,0	28.008.518	100,0

Tevdiat Hesapları, 1983 yılı sonunda Türk parasının kıymetinin korunmasına ilişkin yeni düzenlemeler sonucu, Türkiye'de yerleşik kişilere de DTH açma olanağı tanınması ile hızlı artış göstermiştir. 1983 yılı sonunda 30,7 milyar TL olan DTH'lar, 1985 yılı sonunda 1.153,8 milyar TL'ye, 1986 yılı sonunda 2.592,5 milyar TL'ye ve nihayet 1987 yılında 5.598,1 milyar TL'ye yükselmiştir. Böylece DTH'ların TL mevduata oranı % 30,2'ye toplam mevduat içindeki payı da % 23,2'ye kadar yükselmiştir. DTH'ların 1987 sonu itibariyle % 42,6'sı Marmara, % 15,4'ü Orta Kuzey ve % 12,3'ü de Ege Bölgesi'nde toplanmıştır. DTH'lar içinde üç gelişmiş bölgenin payı % 70,3'e kadar yükselmiştir. DTH'lar da, TL mevduatta olduğu gibi, dört büyük bankada toplanmıştır. 1987 sonu itibariyle dört büyük bankanın DTH'lar içindeki toplam payı % 60,8'dir. Bu pay bir önceki yıl % 64,2 idi.

d) T.C. Merkez Bankası'nın Bankacılık Sektörüne Açmış Olduğu Krediler

1987 sonu itibariyle TCMB'nin bankacılık sektörüne açmış olduğu krediler toplamı 1.168,3 milyar TL olmuştur. Bu rakama Tarım Kredileri Kooperatifleri'ne açılan krediler ile Tasarruf Mevduatını Koruma Fonu'na açılan avanslar da dahildir. TCMB'nin, bir önceki yıl bu kapsamda açmış olduğu kredilerin toplamı 525,0 milyar TL idi. Buna göre TCMB'nin bankacılık sektörüne açmış olduğu krediler 1987 yılında % 122,6 gibi olağanüstü sayılabilecek boyutta artış göstermiştir. Özellikle 1983 yılından sonra TCMB Hazine'nin nakit açıklarını kapatmaya yönelik bir politika izlemiş ve bankacılık sektörüne açmış olduğu kredileri görece olarak daraltmış idi. Ancak 1986 yılından itibaren TCMB'nin bankalara açmış olduğu krediler önemli boyutta artışlar gös-

termektedir. Nitekim TCMB'nin bankacılık sektörüne açmış olduğu krediler 1986 yılında % 44,8 oranında, 1987 yılında da % 122,6 oranında artmıştır. 1987 yılında TCMB kredilerindeki bu gelişmede, Banka'nın tarım kesimini finanse etmesi başlıca etken olmuştur. Bu genişlemeye karşın TCMB'nin reeskont ve avans kredilerinin banka kaynakları içindeki payı % 3 dolayında bulunmaktadır. TCMB'nin 1980-1987 döneminde bankacılık kesimine açmış olduğu krediler «Tablo XIII»de gösterilmiştir.

«Tablo XIII», TCMB'nin Tarım Kredi Kooperatifleri'ne, Devlet Yatırım Bankası'na ve Sümerbank'a doğrudan açtığı krediler ile, Tasarruf Mevduatını Koruma Fonu'na vermiş olduğu avansları içermektedir. «Tablo XIII», 1987 yılında TCMB'nin bankacılık kesimine açmış olduğu kredilerin sektörel dağılımında önemli değişiklikler olduğunu ortaya koymaktadır.

1987 Kasım ayı itibariyle TCMB'nin bankalar aracılığı ile tarım sektörüne açmış olduğu krediler (Tarım Kredi Kooperatifleri'ne açılan krediler hariç), 1986 yıl sonuna göre, 270,4 milyar TL artış göstermiştir. Tarım Satış Kooperatifleri'ne açılan krediler de dahil edildiğinde, TCMB'nin 1987 yılının ilk 11 ayında tarım sektörüne açmış olduğu krediler yaklaşık 340 milyar TL artış göstermiştir. Bu gelişme sonunda, Tarım Kredi Kooperatifleri'ne açılan krediler hariç, tarım kredilerinin TCMB'nin dolaylı krediler içindeki payı % 1,1'den % 28,2'ye yükselmiştir. 1980'den sonra tarım sektörü finansmanını en düşük düzeye indiren TCMB, 1987 yılında önemli bir politika değişikliği ile, büyük boyutta tarım sektörünü finanse etmeye başlamıştır.

TCMB'nin sınırlı kredileri, 1987 yılının ilk 11 ayında 1986 yılı sonuna göre, 162,8 milyar TL, diğer bir deyişle % 40'a yakın bir artış göster-

mesine karşın, sınaı kredilerin, TCMB dolaylı kredileri içindeki payı % 85,7'den % 58,3'e gerilemiştir. TCMB'nin sınaı kredilerinde 1987 yılında görelı bir yavaşlama gözlenmektedir. 1987 yılında TCMB'nin özellikle tarım kesimı finansmanına yönelmesi, sınaı kredilerde görelı bir yavaşlamaya yol açmıştır. Sanayi kredilerinin çok önemli bir bölümü, Kasım/1987 itibarıyla % 84,0'ü orta vadeli dir. Son yıllarda TCMB'nin bankacılık sektörüne açmış olduğu sanayi kredilerinin orta vadeli kredilerde yoğunlaştığı görülmektedir. TCMB'nin orta vadeli sanayi kredilerinin genişlemesinin en önemli nedenleri; (i) döviz kredisi kullanan sanayicilerin kur değışiklikleri nedeniyle karşılaştıkları güçlükleri hafifletecek düşük faizli reeskont

kredisi uygulaması ile (ii) çok ortaklı şirketlerin yarım kalmış yatırımlarının tamamlanması ve işletme sermayesi finansmanının sağlanması amacıyla Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası (DESIYAB) yeni adıyla Türkiye Kalkınma Bankası aracılığı ile kullanılabilircek bir reeskont kredisi tesis edilmesidir.

TCMB'nin küçük esnaf ve sanatkâr (mesleki) kredileri, son yıllarda bir yavaşlama göstermektedir. Söz konusu kredilerin TCMB'nin dolaylı kredileri içindeki payı 1983 yılında % 9,0'a kadar yükselmiş iken, bu pay 1986 yılı sonunda % 5,9'a, Kasım/1987 sonu itibarıyla de % 3,9'a değin düşmüştür.

TCMB'nin dışsattım finansmanına yönelik kredileri büyük dalgalanma-

TABLO XIII
T.C. Merkez Bankası'nın
Bankacılık Kesimine Açmış Olduğu Krediler (Milyon TL)

	1983		1984		1985		1986		1987	
	Tutar	%	Tutar	%	Tutar	%	Tutar	%	Tutar	%
Tarım Kredileri	7.327	1.4	5.045	1.8	4.916	1.6	5.359	1.1	275.677	28.2
Sanayi Kredileri	201.318	38.6	192.574	70.4	243.115	79.3	412.867	85.7	575.688	58.8
Küçük Sanatkâr Dışsattım Kredileri	20.330	3.9	24.671	9.0	27.117	8.8	28.400	5.9	38.566	3.9
Ticaret Kredileri	181.456	34.8	33.613	12.3	6.990	2.3	3.927	0.8	50.803	5.2
Diğer Krediler	111.047	21.3	17.593	6.5	24.368	8.0	31.451	6.5	38.075	3.9
	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Toplam	521.478	100.0	273.496	100.0	306.515	100.0	482.004	100.0	978.809	100.0

Kaynak : T.C. Merkez Bankası Yıllık Raporlarından yararlanılarak düzenlenmiştir.

Not : (1) Devlet Yatırım Bankası'na, Sümerbank'a ve T.C. Ziraat Bankası aracılığı ile tarım kredi kooperatiflerine açılan krediler haric.

(2) Tasarruf Mevduatını Koruma Fonu avansları dahil değildir.

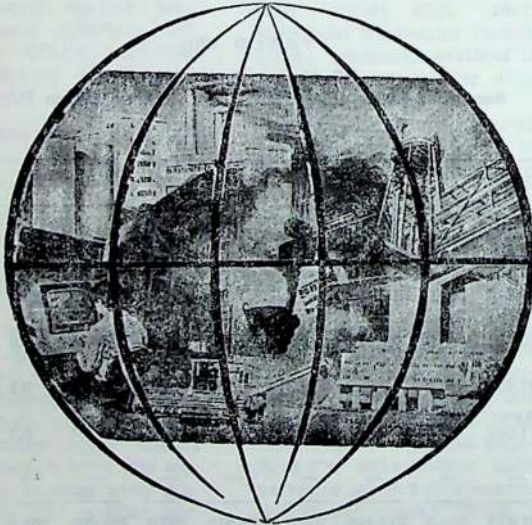
(3) 1987 yılı Kasım ayı itibarıyla dir.

lar göstermektedir. Dışsattım kredilerinin, TCMB'nin dolaylı kredileri içindeki payı 1983 yılında % 34,8'e kadar yükselmiş iken, şiddetli bir daralma ile 1986 yılında binde 8 kadar düşmüştür. Diğer bir deyişle dışsattım kredileri 3.9 milyar TL'ye gerilemiştir. 1987 yılında TCMB dışsattım kredilerinin yine hızlı bir gelişme sürecine girdiği gözlenmektedir. Söz konusu krediler Kasım/1987 sonunda 56.8 milyar TL'ye; TCMB'nin dolaylı krediler içindeki payı da % 9,2'ye yükselmiştir.

TCMB'nin düşüş gösteren kredilerinden biri de, bankacılık sektörü aracılığı ile açmış olduğu ticaret kredileridir. TCMB ticaret sektörüne açmış olduğu kredilerin payı 1983 yılında % 21,3 düzeyinde iken bu kredilerin payı da Kasım/1987 itibariyle % 3,9'a gerilemiştir.

«Tablo XIII»ün ortaya koyduğu gibi, TCMB son yıllarda özellikle teşvik edilen sektörlerdeki yatırımları orta vadeli kredilerle finanse etmek ve tarım kesimini desteklemek politikasını benimsemiş görünmektedir.

Ciddi ve istikrarlı yönlendirme, tasarrufun güvencesidir.

Türkbank, tasarrufun güvencesine
ve yönlendirilmesine
gösterdiği

özen ve ciddiyetle, ülke ekonomisine
büyük katkılar sağlamaktadır.
Mutluymuz, gururluyuz.

Daima güvenle,
daha mutlu geleceğe.

T TÜRK TİCARET BANKASI
TÜRK BANK

C. Banka Kredileri

Banka kredilerinin 1987 yılında göstermiş olduğu gelişmeler, geçmiş yıllarla karşılaştırmalı olarak aşağıda açıklanmış ve 1970-1987 döneminde banka kredilerindeki gelişmeler «Tablo XIV»de gösterilmiştir.

1 — Genel Gelişim

1987 yıl sonu itibariyle banka kredilerine ilişkin farklı rakamlar bulunmakta ve bunlar bir ölçüde birbirleriyle çelişmektedir. Bu bölümde Türkiye Bankalar Birliği'nin «Bankalarımız 1987» isimli 146 no.lu yayınında yer alan bilgilerden yararlanılmıştır.

Toplam banka kredileri (kalkınma ve yatırım bankaları kredileri dahil, TCMB'nin dolaysız kredileri hariç) 1987 yılında 7.192,4 milyar TL

artarak yıl sonunda 18.709,6 milyar TL'lik bir boyuta ulaşmıştır. Genel olarak banka kredilerinde artış oranı % 62,4'dür. Kalkınma ve yatırım bankalarının kredileri % 55,0 oranında artarken, ticaret veya mevduat bankaları grubunun kredileri % 63,6 oranında genişleme göstermiştir. «Tablo XIV»de izlenebileceği gibi, 1970 yılından bu yana genel olarak banka kredilerinde en hızlı artış, cari fiyatlarla 1986 yılında olmuş, 1987 yılında ise bu hız yavaşlamıştır. Gerçekten 1986 yılında tüm banka kredilerinde artış oranı % 77 iken, bu hız 1987 yılında % 62,4'e düşmüştür. 1987 yılında fiyat artış hızının 1986 yılına göre çok daha yüksek olduğu dikkate alındığında, kredi artışında reel yavaşlama daha belirginleşmektedir. 1987 yılında kalkınma ve yatırım ban-

TABLO XIV
Banka Kredileri
(1970 - 1987/Milyon TL)

Yıllar	Banka Kredileri (DYB Harfç)	DYB Kredileri	Toplam Banka Kredileri	Artış Oranı (%)	TCMB Dolaysız Krediler	Genel Kredi Stoku
1970	39.107	12.446	51.553	—	8.265	59.818
1971	46.007	12.696	58.703	13,9	11.836	70.539
1972	59.120	12.835	71.955	22,6	13.451	85.406
1973	78.023	15.934	93.957	30,6	13.767	107.724
1974	100.952	26.425	127.377	35,6	22.638	150.015
1975	143.564	38.532	182.096	43,0	22.330	204.426
1976	191.581	63.164	254.745	39,9	61.897	316.642
1977	240.083	87.452	327.535	28,6	119.576	447.111
1978	306.660	64.891	371.551	13,4	124.249	495.800
1979	462.884	79.059	541.943	45,9	214.456	756.399
1980	855.110	88.131	943.241	74,0	366.977	1.310.218
1981	1.483.573	132.499	1.616.072	71,3	495.575	2.111.647
1982	2.048.925	201.533	2.250.458	39,3	578.027	2.828.485
1983	2.739.312	245.759	2.985.071	32,6	645.081	3.630.152
1984	3.589.013	329.241	3.918.254	31,3	565.285	4.483.539
1985	6.180.431	326.467	6.506.898	66,1	930.977	7.437.875
1986	11.005.968	511.208	11.517.176	77,0	1.264.837	12.782.013
1987	18.104.487	605.117	18.709.604	62,4	2.169.902	20.879.506

Not : 1987 yılında DYB, Türkiye İhracat Bankası (Eximbank) unvanını almıştır.

kaları kredilerinde yavaşlama daha göze çarpıcıdır. Söz konusu kredilerde artış hızı % 111,8'den % 55'e düşmüştür. Mevduat bankaları kredilerindeki artış oranı ise % 72,8'den % 63,6'ya gerilemiştir.

1987 sonu itibariyle Türkiye'nin kredi stoku (banka kredileri+TCMB'nin kamu kesimine açmış olduğu dolaysız krediler) bir önceki yıl sonuna göre % 63,4 oranında artarak 20.879,5 milyar TL'ye ulaşmıştır. 1986 yılında Türkiye'nin kredi stokunda artışın % 72,4 oranında olduğu dikkate alındığında, 1987 yılında TCMB'nin dolaysız kredilerindeki artışa karşın kredi stokundaki büyümenin de önceki yıldan yavaş olduğu görülmektedir.

2 — Banka Kredilerinin Banka Grupları Arasında Dağılımı

1987 yıl sonu itibariyle banka kredilerinin, banka grupları itibariyle dağılımı aşağıda verilmiştir.

1987 yılında toplam banka kredilerinin % 87,6'sı mevduat veya ticaret bankaları (Etibank, Sümerbank,

Denizcilik Bankası dahil) tarafından % 12,4'ü de kalkınma ve yatırım bankaları tarafından sağlanmıştır. Kamusal sermayeli ticaret bankalarının, toplam krediler içindeki payı % 48,1; ticaret (mevduat) bankaları kredileri içindeki payı da % 54,9'dur. Özel sermayeli ticaret bankalarının toplam krediler içindeki payı % 37,0, ticaret bankaları kredileri içindeki payı ise % 42,2'dir. Yabancı sermayeli bankaların ise, toplam krediler içindeki payı % 2,5; grup içindeki payı ise % 2,9'dur (Tablo XV).

Kamusal sermayeli bankaların gerek mevduat bankaları, gerek toplam krediler içindeki payı yükselmektedir. 1986 yılında kamusal sermayeli bankaların mevduat bankaları kredileri içindeki payı % 49,5, toplam krediler içindeki payı da % 52,6 idi. 1987 yılında kamusal sermayeli bankaların toplam krediler içindeki payı, bir önceki yıla göre 5 puan artarak % 52,6'dan % 57,6'ya çıkarken, özel sermayeli bankaların payı % 44,8'den % 39,9'a gerilemiştir. Yabancı bankaların da toplam krediler içindeki payı hafif ge-

TABLO XV
Kredilerin Banka Grupları Arasında Dağılımı

Banka Grupları	Tutar (Milyar TL)	Toplam İçinde %	Grup İçinde %
A. Ticaret (Mevduat) Bankaları	16.396,9	87,6	100,0
– Kamusal Sermayeli	9.006,9	48,1	54,9
– Özel Sermayeli	6.917,8	37,0	42,2
– Yabancı Bankalar	472,2	2,5	2,9
B. Kalkınma ve Yatırım Bankaları	2.312,7	12,4	100,0
– Kamusal Sermayeli	1.768,2	9,5	73,3
– Özel Sermayeli	544,5	2,9	26,7
C. TOPLAM	18.709,6	100,0	
– Kamusal Sermayeli	10.775,1	57,6	
– Özel Sermayeli	7.462,3	39,9	
– Yabancı Sermayeli	472,2	2,5	

rileme ile % 2,6'dan % 2,5'e düşmüştür.

Kalkınma ve Yatırım Bankaları grubunda, kamu sermayeli bankaların (Devlet Yatırım Bankası, DESİYAB, İller Bankası, T.C. Turizm Bankası) krediler içindeki payı % 76,5, özel sermayeli bankaların (Türkiye Sınai Kalkınma Bankası, Sınai Yatırım ve Kredi Bankası) payı ise % 23,5'tir.

1987 yıl sonu itibariyle toplam kredi hacmi içinde kamu sermayeli bankaların payı % 57,6; özel sermayeli bankaların payı % 39,9; yabancı bankaların payı da % 2,5'dir.

3 — Banka Kredilerinin Sektörel Dağılımı

Türkiye Bankalar Birliği'nin sözkonusu yayınından yararlanarak, banka kredilerinin sektörel dağılımı «Tablo XVI»da verilmiştir. Banka kredilerinin sektörel dağılımı, 1986 yılı başından itibaren uygulamaya konulan tek düzen hesap planına göre verilmektedir. Bu tasnif değişikliği ne-

deniyle önceki yıllarla sağlıklı karşılaştırmalar yapmak olanağı azalmıştır. 1986 yılından başlanmak üzere bu konuda yeni bir seri düzenlemek zorunda kalmınmıştır.

1987 yılında banka kredilerinin sektörel dağılımında bir önceki yıla göre belirgin bir değişiklik gözlenmemektedir. 1986 yılında banka kredilerinin dağılımı, % 26,5 ihtisas kredileri, % 60,5 ihtisas dışı krediler ve % 13,0 de kalkınma ve yatırım bankaları kredileri şeklinde iken, bu oranlar 1987 yılında sırasıyla % 27,0, % 60,7 ve % 12,3 olmuştur. 1987 yılında kalkınma ve yatırım bankaları kredilerinin daha yavaş bir tempoda artması, sözkonusu kredilerin tüm banka kredileri içindeki payının % 13,0'den % 12,3'e gerilemesine neden olmuştur.

İhtisas kredileri içinde konut (gayrimenkul) kredilerinin payı yükselmiştir. Konut kredileri, 1986 yılında tüm banka kredilerinin % 6,9'unu oluştururken, bu oran 1987 yılında % 8,2'ye yükselmiştir. Konut kredile-

TABLO XVI
Kredilerin Sektörel Dağılımı
(1986 - 1987) (%)

	1986	1987
A. İhtisas Kredileri	26.5	27.0
1 — Tarım	15.4	14.7
2 — Konut (Gayrimenkul)	6.9	8.2
3 — Mesleki (Esnaf-Sanatkâr)	3.7	3.7
4 — Denizcilik	0.5	0.4
B. İhtisas Kredileri Dışında	60.5	60.7
1 — İhracat	11.4	11.2
2 — İthalat	0.8	0.6
3 — İşletme	26.7	19.5
4 — Yatırım	5.7	5.7
5 — Diğer	15.9	23.7
C. Kalkınma ve Yatırım Bankaları	13.0	12.3
Genel Toplam	100.0	100.0

rinin, kalkınma ve yatırım bankaları kredileri dışında mevduat (ticaret) bankaları kredileri içindeki payı, 1987 yılında % 13,5'e kadar yükselmiştir. İhtisas kredileri içinde en önemli yeri tutan tarım kredilerininin, 1987 yılında tüm banka kredileri içindeki payı % 14,7, mevduat (ticaret) bankaları kredileri içindeki payı da % 24,3'dür. Tarım kredilerininin, toplam krediler içindeki payında 1987 yılında hafif bir gerileme gözlenmektedir.

İhtisas kredileri dışındaki krediler arasında yer alan ihracat kredileri ve yatırım kredilerininin toplam krediler içindeki payı 1987 yılında bir önceki yıla göre hemen hemen değişmemiştir. İhracat kredilerininin tüm krediler içindeki payı 1986 yılında % 11,4 iken, 1987 yılında da % 11,2 olmuştur. Mevduat bankalarının açmış oldukları yatırım kredilerininin, toplam krediler içindeki payı her iki yılda da % 5,7'dir. İhtisas kredileri dışı kredilerde işletme kredilerinden, diğer kredilere doğru bir kayma gözlenmektedir. Ancak işletme kredileri, diğer krediler ayırımı anlamlı ve kesin bir ayırım olmadığı için, vurgulanmaya değer bir değişiklik olarak görülmemektedir.

4 — Banka Kredilerinin Vade İtibariyle Dağılımı

1987 sonu itibariyle bankaların (kalkınma ve yatırım bankaları dahil), ihtisas kredileri dışında vermiş oldukları kredilerin 3.623,2 milyar TL'si orta ve uzun süreli. Buna göre, ihtisas kredileri dışında banka kredilerininin % 26,5'i orta ve uzun süreli. Bir önceki yıl ise, orta ve uzun süreli kredilerin toplam krediler içindeki payı % 27,7 idi. Buna göre 1987 yılında orta ve uzun süreli kredilerin toplam krediler içindeki payı gerilemiştir.

1987 yılında mevduat (ticaret) bankalarının kredilerinin (ihtisas

kredileri dışında) vade dağılımı % 15,4 orta ve uzun süreli, % 84,6'sı da kısa süreli şeklindedir. Mevduat bankaları kredilerininin, 1987 yılındaki vade dağılımı da bir önceki yıla göre belirgin bir değişiklik göstermemektedir. Yalnız orta ve uzun süreli kredilerin payı 0,2 puan gibi bir düşüş göstermiştir. Kalkınma ve yatırım bankalarının ise kredilerininin 1987 sonu itibariyle % 81,3'ü orta ve uzun süreli, % 18,7'si kısa süreli. Bu dağılım, 1986 yılında % 84,0 orta ve uzun süreli, % 16,0 kısa süreli şeklinde idi. 1987 yılında kısa süreli kredilerinin kalkınma ve yatırım bankaları kredileri içindeki görece payı yükselmiştir.

Ticaret bankalarının açmış olduğu orta ve uzun süreli krediler, 1986 yılında % 54,7 oranında artış göstermiştir. Ticaret bankalarının kredi hacmi % 63,6 oranında genişlerken, orta ve uzun süreli kredilerde artış oranının biraz daha yavaş olması, bankaların kredi portföyünde orta ve uzun süreli kredilerin payının %15,4'e değin düşmesine yol açmıştır. Son yıllarda ticaret bankalarının açmış oldukları krediler içinde (ihtisas kredileri dışında) orta ve uzun vadeli kredilerin payı 1983 yılında % 30,3 iken, bu oran 1984 yılında % 23,6'ya, 1985'de % 20,0'ye, 1986'da % 15,6'ya, 1987 sonunda da % 15,4'e gerilemiştir. T.C. Merkez Bankası'nın orta vadeli reeskont ve avans kredilerine ağırlık verdiği bir dönemde, bankaların orta vadeli kredilerindeki görece gerileme, orta vadeli yatırım kredisi talebinin giderek azaldığı ve/veya ticaret bankalarının riskli gördükleri için orta ve uzun süreli kredilerden kaçındıkları şeklinde yorumlanabilir.

5 — Banka Kredilerinin Özel ve Kamu Kesimi Arasında Dağılımı

TCMB'nin 1987 Yıllık Raporu'nda yer alan bilgilere göre son yıllarda banka kredilerinin, kamu ve özel ke-

sım arasındaki dağılımı ve bu dağılımdaki gelişmeler «Tablo XVII»de verilmiştir.

«Tablo XVII», 1987 yılında Kasım ayı sonu itibariyle ticaret (mevduat) bankaları kredilerinin %17,5'inin kamu kesimince, % 82,5'inin de özel işletmeler ve hanehalkı tarafından kullanıldığını ortaya koymaktadır. Kalkınma ve yatırım bankaları kredilerinde ise, anılan tarih itibariyle kamu kesiminin payı % 44,3; özel kesimin ise % 55,7'dir. Toplam banka kredilerinin Kasım/1987 tarihinde kamu ve özel sektör arasındaki dağılımı ise, kamu kesimi % 19,8, özel sektör % 80,2 şeklindedir. TCMB'nin

kamu kesimine açmış olduğu doğrudan krediler de hesaba katıldığında, Kasım/1987 sonu itibariyle kredi stokunda kamu kesiminin payı % 29,0, özel kesimin payı da % 71,0 olmaktadır.

Kredilerin, özel ve kamu kesimi arasında dağılımına 1980'den bu yana daha geniş bir zaman aralığından bakıldığında; banka kredileri içinde özel kesimin payının yükseldiği, buna karşı kamu kesiminin payının azaldığı görülmektedir. Gerçekten 1980 yılında kamu sektörü, toplam banka kredilerinin %28,2'sini kullanırken ve kredi stoku içinde payı da % 48,0 iken; sözkonusu pay, Ka-

TABLO XVII

Banka Kredilerinin Kamu ve Özel Kesim Arasında Dağılımı (%)

	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987
A. Ticaret Bankaları Kredileri								
- Kamu Sektörü	18.8	12.1	9.3	9.0	6.5	12.5	11.5	17.5
- Özel İşletmeler ve Hanehalkı	81.2	87.9	90.7	91.0	93.5	87.5	88.5	82.5
B. Kalkınma ve Yatırım Bankaları Kredileri								
- Kamu Sektörü	71.5	70.3	69.4	65.9	55.9	51.2	56.0	44.3
- Özel İşletmeler ve Hanehalkı	28.5	29.7	30.6	34.1	44.1	48.8	44.0	55.7
C. Topl. Banka Kredileri								
- Kamu Sektörü	28.2	21.3	19.0	17.5	13.7	16.5	16.1	19.8
- Özel İşletmeler ve Hanehalkı	71.8	78.7	81.0	82.5	86.3	83.5	83.9	80.2
D. Kredi Stoku								
- Kamu Sektörü	48.0	40.2	43.3	31.7	25.2	27.3	25.6	29.0
- Özel İşletmeler ve Hanehalkı	52.0	59.8	56.7	68.3	74.8	72.7	74.4	71.0
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Kaynak : T.C.M.B. Yıllık Raporları

— 1987 Yıllık Rapor s. 129, Tablo 37.

— 1983 Yıllık Rapor s. 128, Tablo 35.

Not : (1) 1987 yılı Kasım ayı sonu itibariyledir.

(2) Kredi stokuna TCMB'nin kamu kesimine açmış olduğu doğrudan krediler dahildir.

sım/1987 tarihi itibarıyla toplam banka kredilerinde % 19,8'e, kredi stoku içinde de % 29,0'a düşmüştür. Böyle olmakla beraber kamu kesiminin banka kredileri içindeki payının, 1983 yılında inceleme dönemindeki en düşük düzeyine indikten sonra son yıllarda yeniden yükselme eğilimi içine girdiği de gözlenmektedir.

Bankacılık sistemimizde kamu bankaları ağırlık taşınmasına karşın, bankaların esas itibarıyla özel kesimi finanse etme özellikleri sürmektedir.

6 — Banka Kredilerinin Bölgearası Dağılımı

Banka kredilerinin (1985-1987 yılları için DYB kredileri de dahil) bölgearası dağılımı ve bu dağılımda 1970-1987 dönemindeki gelişmeler «Tablo XVIII»de verilmiştir.

1987 yılında da banka kredilerinin bölgearası dağılımındaki dengesizlik devam etmiştir. Geçen yıl banka kredileri içinde Marmara Bölgesi'nin payı % 39,7'den % 37,7'ye düşmüştü de; Orta Kuzey Bölgesi'nin payı % 23,9'dan % 26,1'e, Ege Bölgesi'nin payı da % 13,2'den % 13,6'ya

yükselmiş; bu değişiklikler, kredilerin dağılımını dengeli hale getirememiştir.

Kredilerin bölgearası dağılımına 1970-1987 gibi daha geniş bir zaman boyutu içinde bakıldığında, kredilerin dağılımında dengesizliğin giderilmesi konusunda izlendiği ileri sürülen politikalara ve alındığı bildirilen tüm önlemlere karşın dengesizliğin giderilmediği, hatta giderek arttığı ortaya çıkmaktadır. Gerçekten 26 ili kapsayan dört gerice yöre ile orta gelişmiş olarak kabul edebileceğimiz Karadeniz Bölgesi, 1970 yılında toplam olarak banka kredilerinin % 16,3'ünden yararlanırken, bu oran 1987 yılı sonunda % 11,8'e düşmüştü; buna karşılık Marmara Bölgesi'nin kredilerden aldığı pay % 35,6'dan % 37,7'ye yükselmiştir.

7 — Bankaların Gayri Nakdi Kredileri

Tüm dünya bankacılığında olduğu gibi bankalarımızın da bilanço dışı yükümlülükleri, özellikle gayri nakdi kredileri büyük boyutlara ulaşmaktadır. Gayri nakdi krediler içinde teminat mektupları, kabul kredileri, ve-

TABLO XVIII

Bölgeler	Banka Kredilerinin Bölgesel Dağılımı (%)										
	1970	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985*	1986*	1987*
Orta Kuzey	23.8	22.1	22.8	21.8	25.8	19.3	20.8	20.4	24.6	23.9	26.1
Ege	13.8	13.9	14.4	14.3	12.7	14.1	13.3	12.9	13.5	13.2	13.6
Marmara	35.6	38.7	37.7	37.2	37.7	43.3	43.4	44.7	39.7	39.7	37.7
Akdeniz	10.5	13.5	13.0	12.5	12.2	11.8	10.8	10.5	11.0	11.4	10.8
Kuzey Doğu	1.8	1.1	1.1	1.2	0.8	1.1	1.0	1.1	1.0	1.0	1.2
Güney Doğu	1.9	1.1	1.1	1.4	0.8	1.0	1.0	1.1	1.1	1.0	1.1
Karadeniz	7.2	4.7	5.2	5.3	5.9	5.1	5.3	4.6	4.3	5.0	4.9
Orta Doğu	1.8	1.6	1.5	1.9	1.3	1.4	1.4	1.6	1.7	1.8	1.6
Orta Güney	3.6	3.3	3.2	4.4	2.8	2.9	3.0	3.1	2.9	3.0	3.0
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği yayınlarında yer alan rakamlardan yararlanılarak düzenlenmiştir.

(*) Devlet Yatırım Bankası (Türkiye İhracat Kredi Bankası) kredileri dahil.

rilen avaller, akreditif taahhütleri, prefinansman kredilerine verilen garantiler, cirolar önemli yer tutmaktadır. Bu tür gayri nakdi kredilerin toplamı, Bankalar Birliği'nin araştırmaya esas olan 146 no.lu yayınından yararlanılarak, 1987 yılı sonu için 17.735,4 milyar TL olarak hesaplanmıştır. 1987 yılında bankaların gayri nakdi kredilerinde artış hızı %83,7 olup, nakdi kredilerinde artış hızı % 62,4'ün üstündedir. Bankaların gayri nakdi kredileri, nakdi kredilerine yakın bir boyuta ulaşmıştır. Gayri nakdi kredilerin banka grupları arasında dağılımı; % 30,3 kamusal sermayeli ticaret bankaları, % 60,6 özel ticaret bankaları, % 7,1 yabancı bankalar ve % 2,0 de kalkınma ve yatırım bankaları şeklindedir. Özel bankalarda gayri nakdi kredilerin görece olarak yüksekliği, bu bankalarda riski artırmaktadır. Yabancı bankaların da ticari nakdi krediler içinde payının % 2,5 dolayında olmasına karşın, gayri nakdi kredilerde paylarının % 7,1'e kadar yükselmesi dikkati çekmektedir. Yabancı bankalar daha çok gayri nakdi kredi vererek gelir sağlamaktadır.

D. Bankalarda Kâr ve Kârlılık

Tüm bankacılık sisteminin kârı (TCMB hariç, kalkınma ve yatırım bankaları dahil) 1987 yılında (dönem zararları indirildikten sonra) 898,6 milyar TL olmuştur. 1987 yılında bankacılık sisteminde kârın oluşumu, aşağıda «Tablo XIX»da verilmiştir.

1986 yılında bankaların toplam kârlarının 458,6 milyar TL olduğu dikkate alındığında, 1987 yılında bankaların toplam kârlarının yaklaşık % 96,0 oranında arttığı hesaplanmaktadır. Bu artış oranı, 1984 yılında sağlanan % 171 oranında artıştan sonra, son yıllarda sağlanan en yüksek artış oranıdır. Banka kârları, 1986 yılında cari fiyatlarla % 74,5 oranında artış göstermiş idi.

1987 yılında bankalarda kârlılık oranları da artmıştır. 1980 yılından sonra bankaların kâr/öz sermaye oranları genelde gerilemiş olmakla beraber, 1987 yılında bir önceki yıla göre yükselmiş; % 30,1'den % 36,3'e çıkmıştır. Hesaplanan, vergi karşılıkları indirildikten sonraki net kâr/öz sermaye oranıdır.

Açıklanan banka kârlarına göre, 1980 yılından itibaren öz sermaye kâr-

TABLO XIX
Bankaların Toplu Gelir Tablosu
(1987 - Milyar TL)

Faiz Gelirleri	6.286,1
Faiz Giderleri	(-) 5.166,0
Net Faiz Geliri	1.120,1
Faiz Dışı Gelirler	
Kredilerden Alınan Ücret ve Komisyonlar	299,8
Bankacılık Hizmetleri Geliri	302,5
Kambiyo Kârları (Net)	62,0
İştirak ve Kuruluşlardan Alınan Kâr Payı	151,0
Toplam Faiz Dışı Gelirler	815,3
Faiz Dışı Giderler	
Personel Giderleri	700,6
Karşılıklar (Krediler karşılığı provizyon dışında)	111,3
Vergi ve Harçlar	78,8
Verilen Ücret ve Komisyonlar	39,7
Amortismanlar	62,5
Toplam Faiz Dışı Giderler	992,9
Vergi ve Olağanüstü Gelirler Öncesi Kâr	942,5
Diğer Gelirler	(+) 624,1
Diğer Giderler	(-) 544,4
Vergi Öncesi Kâr	1.022,2
Vergi Karşılığı	(-) 123,6
Net Kâr	898,6

lılıındaki gelişmeler şöyledir: 1980 yılında % 64,2 olan kâr/öz sermaye oranı, 1981'de %35,3'e, 1982'de %25,9'a, 1983 yılında % 18,2'ye kadar geriledikten sonra 1984 yılında % 26,8'e yükselmiş, 1985'de yeniden % 23,5'e düşmüştür. 1986 yılında % 30,1, 1987 yılında da % 36,3 olmuştur.

Banka grupları itibariyle bankalarda öz sermaye kârlılık oranları 1987 yılında da farklıdır. 1987 yılında en yüksek kârlılık oranı % 52,2 ile yabancı bankalarda görülmektedir. Yabancı bankalarda öz sermaye kârlılığı, 1986 yılına göre yükselmiştir. Bir önceki yıl yabancı bankalarda kâr/öz sermaye oranı % 42,4 düzeyinde idi.

Özel sermayeli ticaret bankalarının, kâr/öz sermaye oranı 1987 yılında % 43,5'e ulaşmıştır. Ancak, bu grup bankalarının 1987 yılında kârlıdaki artış daha sınırlı ölçüler içinde kalmıştır. Nitekim söz konusu bankaların öz sermaye kârlılığı 1986 yılında % 42,0 iken, 1987 yılında sıçrama ile % 43,4'e yükselmiştir.

Kamu sermayeli ticaret bankalarının da 1987 yılında öz sermaye kârlılıkları görece olarak hızlı artış göstermiştir. Kamu sermayeli ticaret bankalarında öz sermaye kârlılığı 1986 yılında % 25,1 iken, 1987 yılında da % 32,6 olmuştur. Kamu bankalarında kâr oranının düşük görülmesinin bir nedeni de, bu grupta yer alan Denizcilik Bankası'nın 1987 yılında zarar etmiş olmasıdır. Denizcilik Bankası hariç tutulursa, kamu sermayeli ticaret bankalarında öz sermaye kârlılığı % 34,9'a yükselmektedir.

1987 yılında kârlılık oranı en düşük olan bankalar grubu, yine kalkınma ve yatırım bankalarıdır. Söz konusu banka grubunda öz sermaye kârlılığı % 19,3 dolayındadır. Bu grup içinde kamu sermayeli kalkınma ve yatırım bankalarının öz sermaye kârlılığı ortalama % 19,6 iken, özel sermayeli kalkınma ve yatırım bankala-

rında öz sermaye kârlılık oranı % 17,8 düzeyindedir.

Bankalarda faiz marjı da, diğer bir deyişle alınan faizle verilen faiz arasındaki oransal fark da değişiktir. Faiz marjı en yüksek bankacılık grubu, % 36,1 ile kalkınma ve yatırım bankaları grubudur. Bunu % 32,6 ile yabancı bankalar, % 21,2 ile özel sermayeli ticaret bankaları, % 11,4 ile de kamusal sermayeli ticaret bankaları izlemektedir. Kalkınma ve yatırım bankaları kaynakları içinde mevduat yer tutmadığından, bu olgu söz konusu bankalarda faiz marjının yüksek olmasına yol açmaktadır. Ancak söz konusu bankalarda komisyon gelirlerinin düşük olmasının yanı sıra, 1987 yılında net kambiyo zararı ve özel sermayeli kalkınma bankalarının tahsili gecikmiş kredileri için ayırmış oldukları karşılıklar, öz sermaye kârlılığının düşük olmasına neden olmuştur.

Kamusal sermayeli ticaret bankalarının faiz marjının dar olmasının başlıca nedeni, 1987 yılında bu bankaların 317,1 milyar TL tutarında krediler karşılığı provizyon ayırmalarıdır. Tahsili gecikmiş krediler için özel sermayeli ticaret bankalarının ayırdığı karşılık 96,6 milyar TL, yabancı bankaları ise sadece 2,5 milyar TL'dir.

1987 yılında banka kârları üzerinde olumlu etki yapan gelişmeler şöyle özetlenebilir:

(i) Bankalarda faiz marjı, ayrılan karşılıkların artmasına karşın yükselmiştir. 1985 yılında bankalarda faiz marjı (alınan komisyon ve ücretler hariç) % 8,8; 1986 yılında % 13,2 iken; 1987 yılında % 17,2'ye yükselmiştir.

(ii) Bankacılık hizmetleri gelirleri % 82 oranında artış göstermiştir.

(iii) Yıl içinde mevduat karşılık oranlarının düşürülmesi, dolaylı olarak banka kârlarını artırmıştır.

(iv) Bankalarda işgücü verimliliği görece olarak artmaktadır. Bu konuda bankalarda bir gösterge olan Personel Giderleri/Aktif Toplamı oranı giderek düşmektedir. Personel Giderleri/Aktif Toplamı oranı 1985 yılında % 2,0 dolaylarında iken, 1986 yılında % 1,8'e, 1987 yılında da % 1,7'ye düşmüştür. Ayrıca 1987 yılında personel giderlerinin mevduat toplamına oranı % 2,9'a, yine personel giderlerinin bankaların toplam giderleri içindeki payı da (vergi karşılıkları hariç) % 9,5 kadar gerilemiştir.

(v) Devlet tahvili ve Hazine bonoları faizleri için vergi kesinti oranının sıfır olarak uygulanması, 1987 yılında vadesinden önce çıkarılan devlet tahvili ve Hazine bonolarının satış kârının Kurumlar Vergisi'nden bağışık tutulması, bankaların net kârını artıran diğer bir etmen olmuştur.

Bu olumlu etkenlere karşın, aşağıdaki etmenlerin de bankaların 1987 yılı kârı üzerindeki etkileri olumsuz yönde olmuştur.

(1) TCMB, döviz tevdiatı için oluşturulan karşılıklar dışında, TL mevduat karşılıkları için faiz ödememesine ilişkin 1986 yılında başlatıldığı uygulamayı 1987 yılında da sürdürmüştür; bankalar böylece oluşturdukları TL mevduat karşılıkları için 1987 yılında da faiz geliri elde edememişlerdir.

(2) Bankalar, 1987 yılında tahsili gecikmiş veya tahsili şüpheli hale gelmiş kredileri için 427,0 milyar TL karşılık ayırmışlardır. Bir önceki yılın 125,3 milyar TL düzeyine göre önemli ölçüde artan karşılıklar, bankaların özellikle kamusal sermayeli ticaret bankaları ile özel yatırım ve kalkınma bankalarının bilanço kârları üzerinde olumsuz etki yapmıştır.

(3) Bankaların 1987 yılında kambyo zararlarının büyük boyutta artması, net kambyo kârlarını azaltmış-

tır. Açıklanan bilançolara göre, 1987 yılında bankaların kambyo kârları 737,9 milyar TL, zararları ise 676,0 milyar TL'dir. Buna göre, kambyo kârları 61,9 milyar TL olmaktadır. Bir önceki yıl net kambyo kârları ise 180,9 milyar TL idi.

Kâr ve kârlılığa ilişkin yukarıdaki değerlendirmeler, bankaların açıkladıkları bilanço ve gelir tablolarına dayanılarak yapılmıştır. Banka bilançolarının yeterince şeffaf olmadığı, bankaların tahsili şüpheli kredilerini bilançolarına tam yansıtmadıkları, bu tür kredileri için yeterli karşılık ayırmadıklarına ilişkin kuşku sürmektedir. Nitekim bilançolara bakıldığında, bankaların 826,0 milyar TL'yi bulan tahsili gecikmiş alacakları için henüz karşılık ayırmadıkları görülmektedir. Kaldı ki tahsili gecikmiş alacakların olduğundan çok daha az gösterilmesi olasıdır. Böyle olmakla beraber, veriler, bankaların, kârlılık ve verimlilik açısından 1987 yılında önceki yıllara göre daha başarılı sonuçlar aldığını göstermektedir. Geçmiş yıllarda normal bankacılık faaliyetinden zarar eden; ancak kambyo kârları, iştiraklerden alınan kâr payları ve faiz dışı gelirlerle kâra geçebilen bankacılık sistemi; 1986 ve 1987 yıllarında salt bankacılık faaliyetinden de net gelir sağlamıştır.

III. SONUÇ

Açıklanan banka bilanço ve gelir tablolarına dayanılarak 1987 yılında bankacılık alanındaki gelişmeler şöyle özetlenebilir:

(i) 1987 yılında ülkemizde faaliyette bulunan banka sayısı 1 artarak 57'ye yükselmiştir. Anılan yılda bankacılık faaliyeti için izin almış olan beş banka 1988 yılında faaliyete geçmeye başlamıştır. 1987 yılında banka şube sayısındaki artış da sınırlı kalmış, anılan yılda banka şube sayısı 63 artarak yıl sonunda 6.441'e yükselmiştir.

(ii) 1987 yılında mevduat artış hızı, yıl sonundaki yapay işlemlerle 2 trilyon TL'den fazla mevduat türetilmiş olmasına karşın, önceki yıllara göre yavaşlamıştır. Toplam mevduat artışı (DTH'lar dahil) 1985 yılında % 69,2, 1986 yılında % 58,8 iken, 1987 yılında % 52,7'ye düşmüştür. 1987 yılında fiyat artış hızının, önceki yıllardan daha yüksek olduğu dikkate alındığında, reel mevduat artışında yavaşlama daha da belirginleşmektedir. Kaldı ki 1987 yılında toplam mevduat artış hızını bir ölçüde artıran, DTH'lardaki gelişmedir. DTH'lar dışında TL mevduatında artış hızı, son üç yılda sırasıyla % 64,0, % 50,2 ve % 40,3 olmuştur.

(iii) 1987 yılında tasarruf mevduatında artış, son yıllarda en düşük düzeyinde kalmıştır. Geçen yıl tasarruf mevduatında artış hızı % 20,5 olmuştur. Vadeli tasarruf mevduatında yavaşlama daha da göze çarpıcıdır. Tüm bir yıl vadeli tasarruf mevduatında artış hızı % 11,4 düzeyinde kalmıştır.

(iv) Bankalarda mevduatın yapısı, kompozisyonu değişmektedir. DTH'ların toplam mevduat içindeki payı % 22,2'ye kadar yükseldiği gibi; TL mevduatın, mevduat türleri itibarıyla dağılımı da değişmektedir. Son yıllarda tasarruf mevduatı artışında yavaşlama, tasarruf mevduatının toplam TL mevduat içindeki payının % 37,3'e, DTH'lar dahil tüm mevduat içindeki payının da % 28,7'sine değin gerilemesine yol açmıştır. 1987 yılında tasarruf mevduatının toplam mevduat içindeki payı, Türk bankacılık tarihinde saptayabildiğimiz en düşük düzeyine inmiş bulunmaktadır.

(v) 1987 yılında banka kredilerindeki artış hızı da, bir önceki yıla göre yavaşlayarak, % 77,0'den % 62,4'e düşmüştür. Banka kredilerinde yavaşlama, özellikle kalkınma ve yatırım bankaları kredilerinde daha belirgin-

dir. Kalkınma ve yatırım bankaları kredilerinde artış hızı 1987 yılında % 55,0'e değin düşmüştür. 1987 yılında fiyat artışının, bir önceki yıla göre hemen hemen katlandığı dikkate alındığında, kredi artışındaki reel yavaşlama daha netleşmektedir.

(vi) 1987 yılında banka kredilerinin bölgesel, sektörel ve vade açılarından bir önceki yıla göre önemli değişiklik göstermediği gözlenmektedir. Ancak, gelişmelere daha geniş bir zaman boyutu içinde bakıldığında, banka kredilerinin daha çok ülkenin gelişmiş yörelerinde yoğunlaştığı ve banka kredileri içinde orta ve uzun süreli kredilerin payının düştüğü görülmektedir. Orta ve uzun süreli kredilerin, mevduat bankalarının kredileri içindeki payı (ihtisas kredileri dışında) 1987 yılında % 15,3'e kadar gerilemiş bulunmaktadır.

(vii) TCMB, 1987 yılında reeskont ve avans kredileri ile bankacılık sektörünü desteklemiştir. TCMB'nin 1987 yılında bankalara açmış olduğu krediler % 122,6 oranında genişleme göstermiştir. TCMB 1987 yılında bankacılık sektörü aracılığı ile daha çok tarım sektörünü finanse etmiştir.

(viii) 1987 yılında bankaların tüm aktifleri, bir önceki yıla göre cari fiyatlarla % 63,5 oranında bir artış göstermiştir. Fiyat artışları dikkate alındığında bu denli bir artış, sınırlı olarak yorumlanabilir.

(ix) Bankalar, 1987 yılında öz kaynaklarını güçlendirmişlerdir. Bankalarda son yıllarda 1984 yılı dışında

◆ İnsanın doğa vergisi olan yetenekleri, kendiliğinden çıkan bitkilere benzer, okumakla budanmaları gerekir.

Bacon

en yüksek özkaynak artışı 1987 yılında da gerçekleşmiştir.

(x) Türk bankacılık kesiminde kamusal sermayeli bankaların ağırlığı, özellikle 1981-1982 banka ve banker olaylarından sonra artmaktadır. Bu eğilim 1987 yılında da sürmüştür, kamusal sermayeli bankaların kredilerindeki payı % 57,7'ye değin yükselmiştir.

(xi) 1987 yılında tüm bankacılık kesiminin net kârı (TCMB dışında) bir önceki yıla göre yaklaşık % 96,0 oranında artarak 898,6 milyar TL'ye yükselmiştir. Geçen yıl bankalarda toplam kâr artışının yanı sıra, faiz marjı (alınan faizle verilen faiz arasındaki oransal fark) da genişlemiş ve öz sermaye kârlılığı genelde % 30,1'den % 34,3'e yükselmiştir.

(xii) 1987 yılında bankalarda verimlilik de, önceki yıllara göre yükselmiştir. Çalışan kişi başına reel aktif tutar, reel mevduat, reel kredi hacmi arttığı gibi, personel giderlerinin toplam aktife oranı da % 1,7'ye kadar inmiştir.

Bankalarda tek düzen hesap planının uygulamaya konuluşu, bankaların tahsili gecikmiş alacakları için ayıracakları karşılıkların 1988 yılında daha objektif esaslara bağlanması, bazı konulara açıklık getirmiştir. Ancak banka bilançolarının tam şeffah hale geldiği söylenemez. Özellikle bankalar yıl sonlarında yapay işlemlerle fiktif mevduat ve fiktif kredi yaratabilmekte, tahsili gecikmiş alacaklarının tümü için karşılık ayırmayabilmektedirler. Banka bilançolarının bağımsız dış denetime tabi tutulması zcrunluluğu getirilmiş olmasının yanı sıra, bankaların donuk kredileri için ayıracakları karşılıkların yeniden düzenlenmesinin, 1988 ve izleyen yıllarda bankaların kamuya açıklayacakları bilanço ve gelir tablolarını daha sağlıklı hale getireceği söylenebilir.

banka ve ekonomik yorumlar

Aylık Dergi

Ciltlenmiş eski sayıları :

- Bankacılar
 - İktisatçılar
 - Yöneticiler
- ve ilgili alanlarda
yüksek öğrenim gören
- Öğrenciler

için en yararlı kaynak,

(Mevcut Ciltler - KDV Dahil)

1965 yılı cildi :	3.000.— TL
1966 yılı cildi :	3.000.— TL
1967 yılı cildi :	3.000.— TL
1970 yılı cildi :	3.000.— TL
1978 yılı cildi :	6.000.— TL
1979 yılı cildi :	6.000.— TL
1980 yılı cildi :	6.000.— TL
1981 yılı cildi :	6.000.— TL
1982 yılı cildi :	7.000.— TL
1986 yılı cildi :	7.000.— TL
1987 yılı cildi :	8.000.— TL

Önemli Not : (1) Öğrenciliğini belgeleyenlere % 50 indirim uygulanır. (2) Ödemeli postalamaya yapılmaz. (3) PTT ile gönderilmesini isteyenlerin cilt bedeline taahhütü posta pulu karşılığı 900.— TL ilave ederek önceden havaile çıkarmaları gerekmektedir.

İSTEME ADRESİ :

Bİnbirdirek Mahallesi
Suterazisi Sokak No. 6/2
Sultanahmet - İstanbul
Telefon : 526 34 11

Yüksek kazanç yine İktisat'ta

İktisat Bankası Menkul Değerler Merkezi ve şubelerinde satışa sunulan özel sektör tahvilleri yüksek kazanç sağlamaya devam ediyor.

Ayrıca, Hazine Bonosu, Devlet Tahvili, Hisse Senedi veya Gelir Ortaklığı Senedi almak için **Menkul Değerler Merkezi**'ni ve **İktisat** şubelerini arayabilirsiniz.

İKTİSAT
MENKUL
DEĞERLER
MERKEZİ

İktisat Menkul Değerler Merkezi

Esentepe: Büyükdere Caddesi 165, Esentepe İstanbul Telefon: 172 7000, 166 2731

Osmanbey: Halaskargazi Caddesi 180, Osmanbey, Telefon: 146 0410

Sermaye Piyasası

Yrd. Doç. Dr.
MEHMET BOLAK

TEMMUZ ayının ilk yarısında hızlı bir şekilde düşmeye devam eden hisse senedi fiyatları, Temmuz ortasından itibaren yükselme eğilimi içine girmiş ve Haziran ayı fiyatları düzeyine ulaşmıştır. Bu iniş çıkışın sonucunda Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi İndeksi 2.31 puanlık küçük bir artış göstererek 927.28 puana yükselmiştir(*).

Dergi'nin indeksi kapsamına giren 40 hisse senedinin 19'unun fiyatı yükselirken, 18 tanesinin fiyatı düşmüş, 3 tanesinin ise fiyatı değişmeden kalmıştır. Ancak fiyatı düşen 18 hisse senedinin 5'inde ay içinde sermaye artırımına gidilmiştir. Coğalan hisse senedi sayısı ve bedelli artırımlar için ödenen miktarların karşılıklı etkisi de dikkate alındığında, ay içinde prim yapan hisse senedi sayısı 20, zarardaki hisse senedi sayısı 16 ve değerini koruyan hisse senedi sayısı da 4 olarak hesaplanmaktadır. En yüksek artışlar, % 14.29 ile Anadolu Cam, % 13.64 ile Lassa, % 11.67 ile Ege Bira, % 8.11 ile Çimsa, % 6.82 ile Eczacıbaşı Yatırım, % 6.17 ile Çukurova Elektrik, % 6.06 ile Gübre Fabrikaları ve % 6 ile Makina Takım'da gözlenmiş; diğer artışlar ise % 1-5 arasında olmuşlardır. En büyük değer kayıpları ise, % 19.13 ile Siemens, % 18.57 ile Demir Döküm, % 18.08 ile Ege Gübre, % 18 ile Döktaş, % 14.55 ile İzmir Demir Çelik ve % 12.92 ile Arçelik'te gözlenmiş; diğer hisselerde değer kayıpları % 1-9 arasında kalmıştır.

Temmuz ayı içinde sermaye artırımları devam etmiştir. Arçelik % 25 bedelli, % 25 bedelsiz artırımla sermayesini 24 milyara; Aymar % 25 bedelli, % 25 bedelsiz artırımla 3 milyara; Nasaş % 66.67 bedelli, % 66.67 bedelsiz artırımla 14 milyara; Sifaş % 25 bedelli, % 25 bedelsiz artırımla 4.68 milyara; Demir Döküm de % 50 bedelli, % 50 bedelsiz artırımla 20 milyara yükseltmişlerdir. Sermaye artırımları önümüzdeki günlerde de devam edecektir. Bu arada, daha önce % 200 bedelli, % 200 bedelsiz artırımla sermayesini 12 milyara çıkaracağı belirtilen Ege Gübre'de alınan bir kararla sermaye artırımının % 100 bedelli, % 100 bedelsiz şeklinde yapılacağı açıklanmış; % 20 bedelsiz artırıma gideceği beklenen İzmir Demir Çelik'in ise % 80'de bedelli artırım yapacağı anlaşılmıştır. Bu gelişmeler, her iki hissenin ayın en çok değer kaybeden beş hissesi arasında yer alması sonucunu doğurmuştur.

Şirketlerin büyük bölümü 1987 yılına ait kâr payı dağıtımlarını gerçekleştirmişlerdir. Hisse senetlerinin nominal değerlerine göre dağıtılan veya dağıtılacak

(*) 22 Temmuz 1988 tarihi itibarıyla.

olan kâr payı oranları yazının sonundaki tabloda, «Dağıtılan Kâr Payı (%), 1987 (Net)» sütünü altında görülmektedir. Tabloda yer alan rakamlar şirketlerin eski hisselerine dağıttıkları kâr paylarını göstermektedir. Şirketlerin bir kısmı 1987'de vermiş oldukları ve yeni diye adlandırılan hisse senetlerine hiç kâr payı dağıtmamakta, diğerleri ise eski hisselerle verdikleri kârın % 31'i (Çimsa) ile % 85'i (Koç Holding) arasında bir miktarı yeni hisselerle de vermektedirler. Eski hisselerle dağıtılan kâr paylarını esas aldığımızda, en yüksek kâr paylarının Çimsa (% 203.87), Çukurova Elektrik (% 200), Bolu Çimento (% 181.38), Akçimento (% 168), Kav (% 130) ve Demir Döküm (% 103) tarafından verildiği görülmektedir. % 100'ün üzerinde kâr payı dağıtan bu altı şirketin yanında, Çelik Halat, Döktaş, Good-Year ve Sifaş da % 100 kâr payı dağıtmaktadırlar.

Temmuz ayı içinde meydana gelen ve borsa üzerinde de etkili olabilecek, genel ekonomik durumla ilgili bazı gelişmeler de özetle şöyle olmuştur :

- Emisyon hacmi, sıkı para politikası izlendiği yolundaki söylentilere rağmen 4 trilyonun üzerine çıkmıştır. Bunun sebepleri arasında Temmuz ayında me-mur maaş katsayılarının artmış olması, kamu işçilerine bayram ikramiyeleri dağıtılmış olması ve köprü ve baraj senetlerinin altı aylık gelir paylarının ödenmesi gibi faktörler yer almaktadır. Yakındaki yerel seçimler nedeniyle, seçim ekonomisi izleneceği beklentisi gerçekleşecek olursa, para musluklarının önümüzdeki günlerde daha da açılacağını söylemek mümkündür. Piyasada paranın bollaşmasının borsadaki talebin canlanmasına da katkısı olabilecektir.

- Temmuz ayı içinde bankaların vadesiz mevduata verdikleri faiz oranı % 36'dan % 30'a düşürülmüştür. Vadesiz mevduat faizindeki 6 puanlık düşüşün, bu fonların sahiplerini Menkul Kıymetler Borsası'na çekmekte ne oranda etkili olabileceğini kestirmek güçtür; ancak genel olarak, borsanın daha ziyade vadeli mevduat faizine karşı duyarlı olacağını söylemek yanlış olmayacaktır.

- Türk parasının kıymetini koruma hakkında 30 sayılı Karar'da yapılan bir değişiklikle, Merkez Bankası bünyesinde altın ve döviz borsaları oluşturulmuştur. Bu borsaların çalışmaya başlamasıyla Merkez Bankası kurlarının bağılayıcılığı kalkacak, kurlar arz ve talebe göre bu piyasalarda oluşacaktır. Küçük çaplı alışverişler ise hergün ilan edilecek «gişe kurları» üzerinden yapılacaktır. Bu piyasalarda değişik ülkelere ait döviz veya efektifin birbirleriyle değiş tokuşu yapılabileceği gibi, altın ve değerli taşlar borsasında da yabancı paralarla işlemler gerçekleştirilebilecektir. Altın ve döviz borsalarının oluşturulmasının Tahtakale piyasasının önemini azaltacağı beklenmektedir.

- Yine Türk parasının kıymetini koruma hakkında 30 sayılı Karar'da yapılan bir mevzuat ilavesiyle, yurt dışındaki yatırım ortaklıkları ve yatırım fonlarının, Türkiye'de faaliyet gösteren banka ve aracı kurumlar vasıtasıyla döviz bozdurmak suretiyle Türkiye'de menkul kıymet satın almalarına olanak tanınmıştır. Söz konusu menkul değerlerin faiz veya temettü gelirleri ile satış halinde değer artışıdan kaynaklanacak sermaye gelirleri yeniden menkul değerlere yatırılabilir ya da bankalar aracılığıyla yurt dışına transfer edilebilecektir. Türkiye'deki şirketlerin hisselerini satın alan yabancı yatırım ortaklıkları veya fon yönetimleri bu

şirketlerin yönetim kurullarına veya genel kurullarına katılmak veya başka bir şekilde faaliyetlerine müdahale etmek isterlerse, DPT Yabancı Sermaye Başkanlığı'ndan onay almaları gerekecektir.

Ayrıca, tamamen veya kısmen Türk menkul değerlerinden oluşan bir portföy hazırlanması durumunda, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, oluşturulacak portföyün büyüklüğünü, bileşimini, menkul değerlerin ait oldukları şirkete göre portföy değeri içindeki oranlarını, her bir Türk şirketinin sermayesinde sahip oluncak orana konulacak sınırlamaları düzenleyecek; yabancı yatırım ortaklıkları veya fonlarının çıkaracakları katılma belgelerinin Türkiye'deki satışları konusunda izin yetkisine sahip olacaktır. Bu katılma belgelerinin yurt dışında yerleşik kişilere satışında ise fon veya fonun görevlendireceği kuruluşların yetkili olabilmesi imkânı tanınmıştır.

Yabancı yatırım ortaklıkları veya fonlarının Türkiye'de menkul değer alım satım yapabilme olanağına ilgi göstermeleri halinde, kısa bir süre sonra borsaya alıcı olarak girmelerini ve talebi canlandırarak fiyatların yükselmesine neden olmalarını beklemek yanlış olmayacaktır. Öte yandan bu kurumların Türkiye'de portföy yönetimi konusuna da profesyonel bir bakış açısı kazandıracakları kuşkusuzdur.

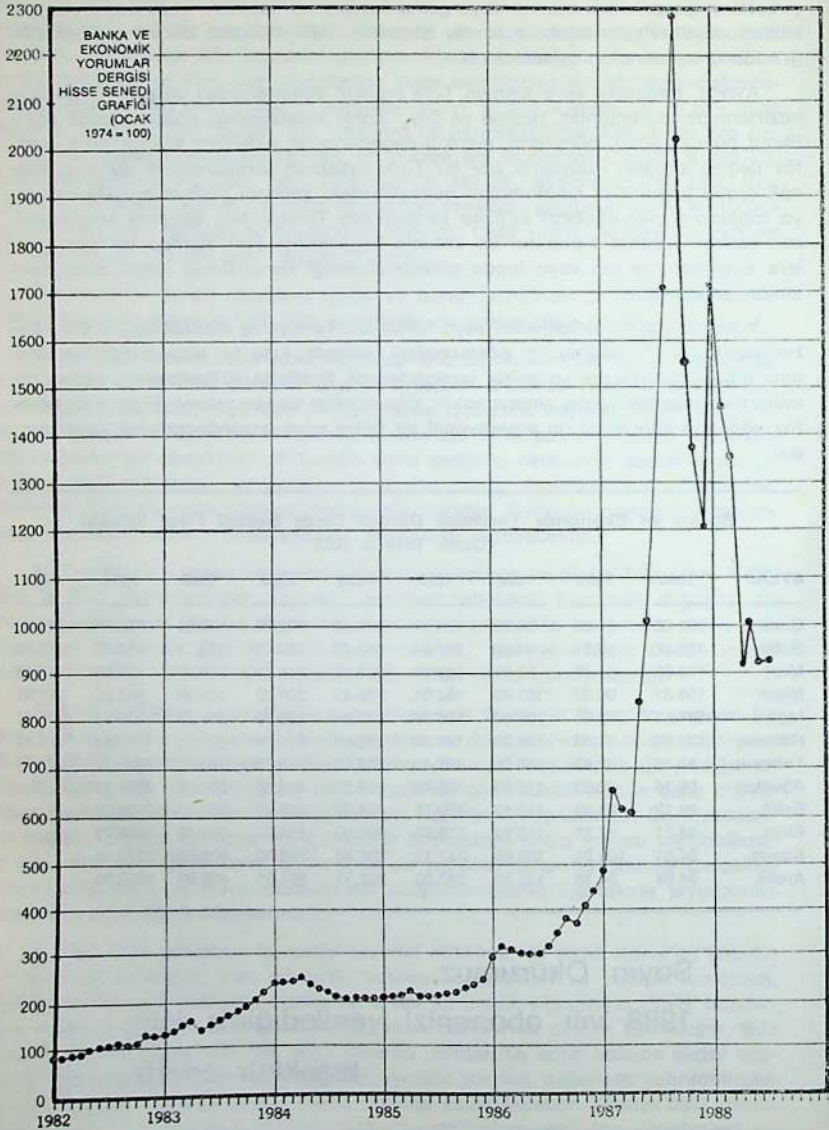
Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi Hisse Senedi Fiyat İndeksi
(Ocak 1974 = 100)

AYLAR	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988
Ocak	101.76	87.04	94.18	135.51	243.11	202.78	297.38	493.05	1711.69
Şubat	105.08	90.24	94.60	157.44	243.73	207.73	325.71	658.37	1465.45
Mart	110.80	91.76	97.99	165.21	249.65	214.77	316.36	619.21	1351.48
Nisan	104.31	90.37	101.49	152.04	235.43	207.07	305.68	613.09	917.93
Mayıs	101.63	91.66	102.60	156.08	227.24	209.20	304.85	833.51	1005.71
Haziran	101.90	91.83	106.38	176.25	220.66	210.89	306.66	1050.91	924.97
Temmuz	98.18	97.63	106.22	176.40	207.07	213.75	323.22	1709.16	927.28
Ağustos	95.18	98.53	113.08	186.42	204.24	218.60	360.80	2290.94	
Eylül	89.12	97.89	112.47	199.71	198.36	226.70	394.62	2015.20	
Ekim	94.21	97.35	115.27	212.63	200.20	238.27	384.48	1548.75	
Kasım	94.51	100.27	132.45	217.12	200.44	258.90	406.68	1374.18	
Aralık	94.64	94.18	133.33	242.03	202.10	261.35	438.99	1202.26	

Sayın Okurumuz,

1988 yılı abonemenizi yenilediğiniz için;

teşekkür ederiz.

Sıra No.	Kuruluşun Adı	Kayıtlı Sermaye (Milyon TL)	Çıkarılmış (Ödenmiş) Sermaye (Milyon TL)	Taksim Yılı Kârı			Dağıtılan Kâr Payı				Piyasa Fiyatı (TL)		
				1987 (Milyon TL)	1985 (Milyon TL)	1986 (Milyon TL)	1987 (Net)	1985 (Net)	1986 (Net)	Temmuz 1987	Mayıs 1988	Haziran 1988	Temmuz 1988
1	AKÇİMENTO	—	3.150	6.953	2.590	3.784	168	180	235	130.000	27.000	23.000	23.500
2	ANADOLU ÇAM.	20.000	8.085	5.203	1.243	2.540	50	29	30	6.650	2.600	2.275	2.600
3	ARÇELİK	40.000	24.000	39.087	9.457	16.131	80	53	63	13.100	6.700	6.000	3.600
4	AYMAR	5.000	3.000	1.195	1.045	516	30	27	12	2.725	3.500	3.500	2.500
5	BAGFAŞ	—	40.000	9.313	5.587	7.005	85	50	55	20.200	2.700	2.325	2.400
6	BOLU ÇİMENTO	—	1.500	5.607	2.121	4.323	181,38	56,81	119,76	35.000	16.500	14.800	15.200
7	CELİK HALAT	5.400	5.400	7.556	1.857	3.729	100	100	60	19.800	5.650	4.100	3.975
8	ÇİMSA	—	4.320	13.667	3.077	7.791	203,87	76	175	73.000	17.000	14.300	16.000
9	CUKUROVA ELEKTRİK	90.000	15.000	61.939	17.382	32.189	200	150	100	45.000	17.800	16.200	17.300
10	DOKTAŞ	12.000	7.000	8.317	511	2.224	100	25	50	24.500	15.800	5.000	4.100
11	EZGİBİRACI	3.000	2.400	771	378	421	40	30	30	1.800	1.375	1.100	1.175
12	EGE BİRACI	4.200	4.200	3.315	227	1.560	35	4	20	2.675	2.650	3.000	3.350
13	EGE GÜBRE	12.000	2.400	1.720	2.113	2.603	50	71	60	11.500	6.350	5.200	4.200
14	EREĞLİ DEMİR ÇELİK	40.000	38.400	119.616	26.531	41.097	55	16	23	2.750	4.200	4.175	3.950
15	GOOD YEAR	—	4.885	9.058	3.619	3.108	100	820	200	170.000	27.000	23.000	23.500
16	GÜBRE FABRİKALARI	30.000	19.600	Zarar	1.720	1.048	—	65	43,35	4775	500	990	1.050
17	GÜNEY BİRACILIK	4.200	2.700	3.395	185	1.041	35	4	11	1.525	2.350	2.400	2.175
18	HEKTAŞ	—	2.700	2.173	720	1.014	35	68	36,16	4.500	2.200	2.175	2.200
19	İZMİR DEMİR ÇELİK	50.000	25.000	5.721	2.247	1.774	26,66	42	15,98	1.450	1.700	1.100	940
20	İZOCAM	10.000	3.000	2.250	2.425	387	35	126,5	16,80	13.300	6.700	5.250	5.000
21	KARTONSAN	27.000	27.000	4.478	2.621	1.054	35	30	17,91	9.300	3.975	1.550	1.475
22	KAY	—	1.200	3.694	787	4.221	130	170	300	100.000	22.500	20.000	15.500
23	KOC HOLDING	100.000	35.000	15.504	7.437	10.695	32,50	38	45,00	11.700	3.600	3.200	3.250
24	KODİTAYIRIM	20.000	10.000	2.826	1.559	2.622	35	39	39	5.600	2.275	2.150	2.200
25	KORDSA	—	11.250	24.507	6.973	11.116	93	67	110	26.000	9.400	8.550	8.350
26	KORUMA TARIM	6.000	3.375	5.239	69	2.169	68	1,08	30	4.725	3.000	3.900	3.400
27	LASSA	—	10.800	23.102	7.355	11.236	63	25	32	26.000	14.800	13.200	15.000
28	MAKİNA TAKİM	3.000	1.500	Zarar	100	101	—	—	—	1.750	1.400	1.250	1.325
29	METAS	15.000	12.000	4.191	2.644	352	15	—	—	2.125	1.150	1.050	1.050
30	NASAŞ	14.000	14.000	2.853	1.131	1.218	30	13,5	15	2.200	2.125	2.875	1.450
31	OLMUŞSA	—	5.000	6.884	2.500	2.625	45	41	22	18.100	7.950	7.200	7.100
32	OTOSAN	40.000	27.331	24.246	Zarar	Zarar	26,60	—	—	2.750	2.850	2.600	2.500
33	POLYLEN	—	15.000	2.549	516	330	70	50	25	5.123	3.600	2.925	2.975
34	RABAK	25.000	6.535	6.535	1.633	1.802	40	40	43	4.200	1.700	1.450	1.500
35	SARKUYSAN	30.000	7.560	5.158	2.134	3.132	75	45	60	6.900	6.900	2.950	2.950
36	SİFAŞ	—	4.680	6.155	1.609	2.534	100	130	8	11.300	7.100	6.100	4.400
37	TÜRK DEMİR DÖKÜM	50.000	20.000	12.131	4.086	11.801	103	37,5	80	18.200	7.800	7.000	3.100
38	TÜRK SİEMENS	—	3.500	7.313	3.545	5.728	81	120,5	108	59.000	28.000	23.000	18.600
39	TÜRKİYE İŞ BANKASI	—	30.000	62.246	32.270	35.207	33,38	34,5	34,60	2.500	1.875	1.525	1.600
40	TÜRKİYE ŞİŞE VE CAM	50.000	43.050	4.584	1.902	3.507	10	9	10	2.500	1.200	1.300	1.325

1986 Ekonomik Modelinin Hatalı Yönleri ve Düzeltme Çareleri

DOÇ. DR. HÜSNÜ KIZILYALLI

SORUNLAR

1 1980'lerde uygulanan ekonomi politikası artık çıkmaza girmiştir. 1987'de hızlanan, 1988'de büyüyen fiyat artışları ve devam edecek zam dalgaları, gelir dağılımındaki büyük bozulma ve dış borç geri ödemelerinin Gayri Safi Milli Hâsıla (GSMH)'nin % 11'ine çıkararak ekonomi için katlanılamaz bir yük haline gelmesi, bunun ilk işaretleridir.

1986 ve 1987'de inşaat faaliyetlerinin (özellikle konut) artmasıyla nispeten geçici olarak düzenlenen istihdam durumu 1988'de bozulacaktır. 1987'de azalan toplam yatırımların 1988'de önemli ölçüde düşmesi beklenmelidir. Çünkü devlet bütçesinde planlanan yatırımlar esasen reel olarak artış göstermemektedir. Eğer net dış borçlanma 1987 yılındaki 7 milyar dolarlık düzeyden planlandığı gibi 1 milyar doların altına inerse, yatırımların çok büyük ölçüde azalması kaçınılmazdır. Bunda yükselen enflasyon ve faiz hadlerinin özel sektör yatırımları üzerine olumsuz etkileri de nazara alınmalıdır. Yatırımlarda gerilemeye paralel olarak GSMH artış hızında da 1988'de düşme olacaktır.

Bir stabilizasyon paketi olarak çok yetersiz olan, enflasyonu durdurmayı amaç edinmeyen (taksitle enflasyon düşürme mücadelesi hâlâ gündemdedir), devlet bütçesindeki açığı ortadan kaldırmayan Şubat 1988 tedbirleri; yarattığı şok ve zam dalgalarıyla aslında enflasyonu daha da şiddetlendirecektir.

Devam edecek fiyat artışı-devalüasyon kısır döngüsü sonucu talep enflasyonu üzerine maliyet enflasyonu da eklenecek ve artan enflasyonist beklentilerin de etkisiyle 1988 enflasyonu 1987'ninkini aşacaktır.

Bugün planlananların sonucu olarak bu duruma karşı, 1983-1987 döneminde olduğu gibi kısa vadeli dış borçlara başvurulduğu takdirde, dış borç-ödemeler dengesi krizi 1989'da kapağa gelecektir.

Bütün bu olanların nedeni, uygulandığı biçimiyle Ocak 1980 ekonomik modelinin aslında çıkmaz (feasible olmayan) bir model olmasıdır. Çünkü bu model iç dengesizliği ortadan kaldırmadan sık devalüasyonlarla (kayan pariteler = sliding parities) dış dengesizliği gidermeyi deneme üzerine kurulmuştur.

Kayan pariteler metodu, enflasyon yüzdesi küçük tutulabildiği takdirde, daraltıcı para ve maliye politikalarına başvurmadan sık yapılacak kur ayarlamaları ile arada belirecek dış dengesizliği gidermede etkili ve yeterli olabilir. Ancak, bu politikayı enflasyonun kronikleştiği ve 1981'den beri yılda % 30'u aştığı Türkiye'ye uygulama halinde başarısızlık kesindir. Çünkü klasik devalüasyon teori ve pratiğine göre kur ayarlaması ile dış fiyatlara nazaran indirilen iç fiyatlar çeşitli nedenlerle tekrar yükselmeye başladığı zaman, devalüasyonun etkisi kaybolacağından, daraltıcı maliye ve para politikaları ile bu olasılığı ertelemek şarttır. 1960 ve 1970 devalüasyonlarında bu usule riayet edildiği için kısa sürede iç ve dış istikrar sağlanmış ve kalkınma faaliyetleri fazla bir kesinti olmaksızın yüksek hızda devam edebilmiştir.

1980 modelinde ise, enflasyonu daraltıcı para ve maliye politikaları ile önlemek öngörülmediği için, fiyat artışları ve bunun sonucu devalüasyonlar devam etmiş; ama etkinlikleri azaldığından, ihracatı bütçeye yük getiren vergi iadesiyle teşvik gerekli olmuştur. Bu arada iç fiyatların, ihracat pazarlarındaki fiyatlar seviyesine çıkmasının zorunlu olduğu, fiyat ayarlamalarının bu gerçekleşinceye kadar devam etmesinin âdeta yararlı olduğu yolunda, devalüasyon mantığı ile ters görüşler resmen ileri sürülmüştür.

◆ Okulları olan bir ulusun geleceği güvence altındadır.

Bismark

Ocak 1980 modeli ile, dış ticaret, kambiyo ve fiyat kontrolü konularında liberalleşmeyle birlikte devletin prodüktif yatırımlara girmesinden de vazgeçildiği için, ekonomik kalkınmanın özel sektör ve yabancı sermaye tarafından yapılması gerekmektedir. İhracat teşvik edilirken, ithal ikame endüstrileri korumasız bırakıldığından, yeni ithal ikame endüstrileri kurulamamış ve toplam prodüktif yatırımlar azalmıştır. Korumasız bir iç pazara yabancı sermaye de yatırım yapmaz, oraya ihracat yapmayı tercih eder. Planlı kalkınmadan fiilen vazgeçildiğinden, özel sektör yatırımları için geleceği belirleyen bir ışık kalmamış ve ekonominin bu anlamda geleceği belirsizleşmiştir. Dışa karşı korumanın objektif, belli bir sisteme ve takvime bağlı olmadan fonlarla yapılması, bu belirsizliği artırmıştır.

İhracatta çok önemli artışa rağmen, büyük ihracat yapan sektörlerdeki üretim artışı -demir ve çelik hariç- mütevazı kalmış, 1984-1987 döneminde pamuk ipliği duraklamış, yün ipliği gerilemiştir. İhracatın % 80'ini sanayi malları oluşturmuşsa da, ekonominin içinde sanayinin (1968 sabit fiyatlarıyla maden, imalat ve enerjinin gayri safi yurt içi gelirden) payı 1974'den beri değişmeyecek % 25'de kalmıştır. Suni mali teşviklerle artırılan ihracatın milli ekonomiyi yapıya etkisi olmamıştır.

Prodüktif yatırımların bu şekilde azalması sonucu, GSMH artış hızı 1980-1983 döneminde ortalama % 3'den az olmuştur. 1984-1987 döneminde ise konut ve altyapı yatırımlarını, açık finansman da kullanarak artırma sonucu, GSMH yılda % 6 büyümeye başlayınca, hem enflasyon hızlanmış, hem de dış borçlar yarısı kısa

vadeli olmak üzere 18 milyar dolar artmıştır. Çünkü konut ve altyapı hem sermaye gereksinimi çok büyük hem de milli gelire katkısı çok az olan yatırımlardır.

ÖNERİLER

Bugünün iktisadi politikası, dış borç, bütçe, yatırımlar, enflasyon ve kalkınma yönlerinden çıkmazdır. Enflasyonla istihdam-millî gelirin artacağı masasına bel bağlanmıştır. Enflasyon, Türkiye'nin gelişme düzeyinde bulunan ülkelerde sadece fiyat düzeyini yükseltir ve kısa vadeli dış borçlanma yoluyla geçici ve aldatici bir refah yaratarak geleceği ipotek eder.

Yüksek enflasyon halinde, kayan pariteler metoduna göre devalüasyonların daraltıcı para-maliye politikaları olmaksızın bir sonuç vermeyeceği kabul edilmelidir. Türkiye enflasyonu en kısa zamanda durdurmak üzere bütçe açığını kapatacak ve para arzı artışını durduracak ciddi tedbirleri derhal almalıdır. Bütçe açığı, Gelir Vergisi sistemini düzelterek ve genel olarak vergi kaybını önleyecek etkin önlemler alarak ve bu yetmezse yatırımlar dahi ertelenerek kapatılabilir. İhracat esas olarak gerçekçi döviz kuruyla teşvik edilmeli, gerektiğinde bazı mallar için ihracat döviz gelirinin bir kısmını serbest piyasada satma hakkı verilmeli ve vergi iadesi kesinlikle hemen kaldırılmalıdır. Bu tedbir de bütçeye yardımcı olacak ve hayali ihracatı önleyecektir.

Önümüzdeki beş yılda (1988 dahil) vadesi gelecek dış borçların ertelenmesi yoluna gidilmeli ve herhalde bunları ödemek için kısa vadeli borç yoluna başvurmamalıdır.

Prodüktif yatırımları hızlandırmak amacıyla beş yıllık planda sektörel kalkınma öncelikleri gösterilmeli, bunları teşvik ve korumanın yöntem, objektif ölçü ve takvimleri açıklanmalıdır. Gerektiğinde bu yatırımları Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KİT'ler) gerçekleştirebilmelidir. Prodüktif yatırımlara öncelik ve ağırlık verilmediği takdirde, ekonomide dengesizliğe yol açılmadan, GSMH artış hızı ancak % 3 olabilir.

Sosyal maliyeti, altyapı ve sermaye gereksinimi genel kalkınmaya nazaran çok yüksek olan şehirlere göçü durdurmak amacıyla, kırsal ve gerice yörelerde istihdam-gelir yaratacak prodüktif yatırımlar, gerektiğinde KİT'ler tarafından yapılmalıdır.

E S Yayınları Sundu:

VECDİ ÜNAY

3182 Sayılı
Bankalar Kanunu Geroçunu

BANKALARCA İÇ TİCARETİN VE SANAYİN FINANSE EDİLMESİ USULLERİ

Bankaları, bankacıları ve iş çevrelerini
yakından ilgilendiren kaynak kitap
400 sayfa (büyük boy) - 1.650 - TL (KDV dahil)

İstisna Adresi:

Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş.
Büyükdere Mah. Sultanzade Sokak No: 6/2
Sultanahmet - İstanbul
Telefon: 626 34 11

Not: Kitabı almak isteyenler, bedelini,
Ziraat Bankası Beyoğlu Şubesi'nde 768,
İş Bankası Tüpe Şubesi'nde 15410,
Akbank Tüpe Şubesi'nde (43) no.lu hesaplarımızdan birisine,
"kitap bedeli ödünümü belirterek" havale etmeli,
ad ve adresinizi tarafımıza bildirmelidirler.
Ödemeli postalamaya başlamamaktadırlar.

DIŞ BASINDAN

Derleyen :
Doç. Dr.
GÜLSEREN İZMİR

YÜKSELEN DOLAR (*)

AMERİKAN doları sonunda değerlenmeye başladı. Hızla yükselen doların kazandığı bu yeni güçten azami faydalanmak isteyen çeşitli ülkelerin merkez bankaları mevcut dolarlarını eritmektedirler. Bir kısım batılı hükümet adamları, yükselen doların Amerika'nın ticaret açığının kısılmasını zorlaştırmasından çekinmektedirler. Yine bazı ekonomisler, üç yıldır süren doların değer kaybı sonucunda kazanılan rekabet gücünün doğurduğu yatırım seferberliğinin sekteye uğrayabileceğini söylemektedirler. Ancak bu tür kuşku abartılmamalıdır. Zira dolar kaybettiği değer yalnızca çok küçük bir kısmını geri kazanmıştır. Japon Yen'ine karşı % 5, Alman Markı'na karşı da % 11 değer kazanmış olmasına rağmen, dolar hâlâ oldukça düşük bir değerde seyretmektedir.

Esasen, piyasa doların daha da yükselmesini istemektedir. Doların yükselmesi, Amerikan ekonomisine ithal maliyetlerinin düşmesi sonucu yarar sağlayabilir. Ayrıca yabancı yatırımcılar, döviz kuru kayıplarından daha az çekinmeleri sonucu, Amerikan sermaye piyasasına daha büyük ölçüde para akıtabilirler. Yine yükselen dolar, Amerikan fabrikalarının, bankalarının ve gayrimenkullerinin yabancılarla neredeyse yok pahasına satılmasını durdurabilir. Ayrıca Japonya ve Almanya'nın piyasaya bol miktarlarda yen ve mark sürerek doları desteklemek zorunda olmaları, bu ülkelerde enflasyon ihtimalini de azaltacaktır.

Doların yükselişi politikacılara, yatırımcılara ve işadamlarına önemli mesajlar iletmektedir. Artık Amerika'nın rekabet gücünü arttırmakta, doların düşük değerli olmasından yararlanma şansı ortadan kalkmaktadır. Bir dereceye kadar, doların devalüasyonu, Amerika'nın rekabet gücünü arttırmak için aslında verimlilikte artış sağlanması gerektiği gerçeğinin ikinci plânda kalmasına sebep olmuştur.

(*) Business Week, 5 Ağustos 1988.

A.B.D.'nin verimlilik artışı yıllık % 0,2 dolayında iken Japonya'ninkisi % 1,9, Almanya'ninkisi ise % 0,7 dolayındadır. Son 12 ayda A.B.D.'nin imalat sanayii ihracatının % 30 kadar arttığı düşünülürse, ilave kapasite ihtiyacının aciliyeti görülebilir. Doların yükselmesinin ihracatta yaratacağı herhangi bir yavaşlama, yeni kapasite yaratacak yatırımlara girmek için bir fırsat yaratabilir.

Tabii ki, doların yükselmesi kontrol edilemezse, Amerika'nın ticaret açığında sağlanmış olan düzelme ortadan kalkacaktır. Halen, «yediler» olarak bilinen ülkeler, merkez bankaları kanalıyla doların değerinin dengesiz yükselmesini önlemeye çalışmaktadırlar. Bu durumda A.B.D. sanayiine düşen görev, doların düşük değerli olmasından kaynaklanan avantaj azalsa dahi, rekabet gücünü arttırmaktır. Japonlar yen yükselirken dahi maliyetlerini düşürüp, ihracatlarını arttırebildiklerine göre, A.B.D.'nin de bunu gerçekleştirmesi beklenir.

Ortadođu-Avrupa Piyasalarına İhracatta Büyük Firma

SİFAŞ

- Naylon-6 İplik
 - Naylon-66 İplik
 - Polyester, İplik
 - Polyester Tekstüre İplik
 - Polyester Tekstüre Boyalı İplik
 - Naylon-6 Elyaf
 - Polyester Elyaf
- İmalatında büyük firma...

SİFAŞ, SENTETİK İPLİK FABRİKALARI A.Ő.

Pilot Sanayi Bölgesi-BURSA

TLF:431400-(5HAT)

Doların İstikrarı Üzerine Düşünceler

Yazan :
ROBERT M. SOLOW

Çeviren :
MUHAMMET AKDIŞ

BUGÜNLERDE doları istikrara kavuşturmak konusunda bizlere pek çok önerilerde bulunmaktadır. Bu öneriler bir ara çoklukla yabancılardan gelirdi. Günümüzde benzer tartışmalar Federal Reserve System'in (**) içinde de vardır ve bu bence çok tehlikeli olabilir. Çünkü Federal Reserve System bu konuda bir şeyler yapmaya fiilen karar verebilecek konumdadır.

Ne zaman bu şekildeki açıklamaları duysam hayret ederim. Doların bugünkü değerinde istikrar bulmak zorunda olduğundan herkes nasıl bu kadar emin olabilir? Neden geçmiş yıl ve gelecek yıl değeri değil de bu yılki değer üzerinde duruluyor?

Kambiyo oranlarının sağlıklı bir ticaret ve yatırım akışı için çok akışkan (seyyal) olduğu tartışmasını anlıyorum. Fakat insan bugünün paritesinin doğru olduğunu nasıl bilebilir? Cari hesabı milli gelirinin % 3 veya % 4'ü civarında açık veren bir ülkenin kambiyo kurunun, değerinin altında olmadığı apaçıktır.

Ticari açığın birkaç aydır aşağıya indiğini ve kambiyo kurunun muh-

temelen yeni dengesinin üzerinde seyrettiğini biliyorum. Bu tartışma, şu anda istikrar kazandırmaya yönelik değildir.

Bazen bazı yabancı çok bilmişler doların değer kaybının durdurulması gerektiğini, çünkü kendi ülkelerinin ihrocatacının bundan zarar gördüğünü ciddi ciddi belirtirler. Bu, sanki sizin virüslerinizin sağlıkları için zararlı olduğundan, bütün antibiyotiklerden şikâyet etmeleri gibidir. Elbetteki zararlıdır; yoksa bu, başka ne içindir?

Amerika Birleşik Devletleri ticaretini dengeye götürücü herhangi bir şey, ticaret ortaklarımız için daraltıcı olacaktır. Fakat bu etkiyi dengeleyen başka faktörler de vardır. Onları görelim.

Eğer ticaret açığımızı kısa bir süreyle kapatabilsek, dıştaki gözlemciler ve bürokratlar bundan çok memnun olacaklardır. Biz onların bu duygularını silkip atamayız. Durgunluk, ithalatımızı hemen azaltır ve ihracatımızı biraz artırabilir. Ticaret ortaklarımız üzerindeki etkileri de anlık bir daralma şeklinde olur. Ancak, ortaklarımız bunu uygun bulurlar. Onlar bizim kötü çocuklar olduğumuzu ve ekonomik durgunluğun cezamızı çekmek için yegâne doğru olduğunu düşünürler. Aslında biz kötü değil, ap-

(*) Robert M. Solow; The Economy, Business Month, April 1988, s. 8.

(**) A.B.D.'de Merkez Bankası fonksiyonunu gören kuruluş.

talız. Bir resesyona (durgunluğun) hiçbir yönden uygun bir yol olmadığı n. anlayamıyoruz.

Haklı olarak bazı yorumcuların aklında Shumpeter'in fikri vardır ki; bir resesyona, rekabet edemeyen etkisiz firma ve endüstrileri temizler ve daha sağlıklı bir ekonomik yapı ortaya çıkarır. Bu geçersiz bir düşünce değildir, ancak inandırıcı gerekçeleri azdır.

Doların istikrarlı olması lehinde, Amerika içinde de çok yaygın görüşler vardır. İstikrarı savunanlara göre doların değerinin düşmesi enflasyonist olur. Aslında bu düşünce de asılsız

değildir. Fakat doğru olduğuna inanmak için küçük bir inceleme yapmak gerekir. Böylece doların değer kaybetmesinin ne gibi sonuçlar doğuracağı doğru bir şekilde görülebilir.

Doların değer kaybının % 10 olduğunu düşünelim. Bizim ithalatımızın bedeli diğer paralar cinsinden değişmez ise, ithal malları fiyatları dolar cinsinden % 10 yükselecektir. Mal ithalatı ve turist harcamalarının miktarı millî gelirimizin % 8 veya % 9'unu oluşturduğundan, % 10 değer kaybının Amerikan fiyat seviyesindeki direkt etkisi % 1'den daha az bir artış şeklinde olacaktır.

ES Yayınları sunar :

Prof. Dr. Ünal TEKİNALP

SERMAYE PİYASASI HUKUKUNUN ESASLARI

Bilim ve iş çevrelerinin beklediği yapıt.

Fiyatı (KDV'li): 1000.- TL

İsteme Adresi:

Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş.

Binbirdirek, Suterazisi Sokak No. 6/2
Sultanahmet-İstanbul

Telefon: 526 34 11

Not : Ödemeli postalama yapılmaz. PTT ile yollanmasını isteyenlerin, kitap bedeline 400.- TL taahhütlü pul tutarını ekleyerek önceden havale çıkarmaları gerekmektedir.

Bununla birlikte bu ithalatların bazıları Amerika'da tamamlanan ara mallardır. Bu da bu tür mallarda mark-up piramidinin yükselmesine yol açacaktır. Şu andaki % 1 bu konuda ki büyüklüktür.

Dış üreticiler tümüyle % 10 yükselen herhangi bir malın fiyatını indirerek buna karşılık verebilirler. Bu fiyat indirme davranışı, benzerleriyle kıyaslanabilir olan yeni ikame edilebilir ürünler için piyasadaki payına göre tek seçenek olabilir.

Dış şirketler tarafından böyle fiyat indirimi doların değer kaybının enflasyonist etkisini azaltır. Bu aynı zamanda, ticaret dengesini düzeltmenin bir yolu olarak paranın değer kaybının etkinliğini de azaltır. Fakat bu, üzerinde ayrıca durulabilecek bir başka konudur.

Japon otomobil üreticilerinin Amerika'da fiyatlarını yükselttiklerini biliyoruz. Fakat bu artış dolar karşısında yen'in değer kazanması kadar olmamıştır. Bununla birlikte Amerikan imalat sektörü ihracatının, doların düşmesi ile birdenbire yükseldiğini de biliyoruz.

Sonuç, doların değer kaybetmesinin fiyat seviyemiz üzerindeki direkt etkisinin oldukça küçük olmasıdır. Daha önemlisi, yerinde bir düşünüş olarak, bunun devam eden bir süreç olmadığıdır. Dolar yeteri kadar düştüğünde, fiyat yükselmeleri durmak zorundadır.

Gerçek tehlike, fiyat seviyesindeki herhangi bir nedenle başlayan artışın kendi kendini besler hale gelmesindedir. Doların yüzde X oranında düştüğünü düşünelim. Bunun sonucunda yüzde X'in belli bir oranında tüketici fiyatları yükselir. Eğer ücretler yaşam maliyetlerindeki yükselme

ile uyumlaştırılırsa, üreticiler bu ücret yükselmelerini fiyatlara yansıtacaklar ve biz geleneksel bir ücret-fiyat spirali ile karşı karşıya kalacağız.

Önemli olan nokta, bugün için başlangıç fiyat artışının işçilerin üzerinde pazarlığa girişebileceği bir gelir hacmini temsil etmemesidir. Fiyatlardaki artış, yabancılarla rekabet edebilmeyi sağlamak maksadıyla daha az kazanmamızı ifade eden rakamdır. Bu reel milli gelirden bir indirim demektir.

Bunun iki yollu bir cadde olduğuna dikkat edelim. Eğer Amerikan dış ticareti doların değer kaybetmesini koruyucu bir duvar olarak kullanırsa, bu durumda Amerikan şirketleri yabancı şirketlerin yükselmek zorunda kaldıkları fiyatların seviyesine uydurmak için kendi fiyatlarını yükseltirler. Onlar ücret kısıtlamaları taleplerini bu suretle cezalandırmış oluyorlar. Bu durumda ise doların değer kaybetmesi net ihracat başarımızı kösteklemiş olacaktır.

Zimni sosyal anlaşmanın ihtiyaç duyduğu budur. Firmalar kâr marjlarını arttırmamalı ve doların değer düşüklüğünün sunduğu rekabet avantajını bırakmalıdırlar. Ve çalışanlar da elde olmayan bir şeyi ele geçirmeye çalışmamalıdırlar. Milli gelir politikası bunu zorla kabul ettirmeyi ümit edilebilir. Ama bir gelir politikasına sahip olmadıkça yeteri kadar zeki olursak, bu durum doların değer kaybını enflasyonsuz olarak sağlayan bir anahtardır.

Doların değer kaybını kullanmakla ticari açığı kapatmanın bizi zenginleştirmeyip daha da fakirleştireceğini düşünmek yanlıştır. Ancak, ticari açığı kapatmanın yegâne yolu, zenginleşirken daha verimli olmaktır.

AKBANK
MENKUL DEĞERLER
MERKEZİ

Güvence En Yüksek Kârdır

Akbank Menkul Değerler Merkezi,

- Hazine Bonosu ve Devlet Tahvili
- Özel Sektör Tahvilleri
- Hisse Senedi

alım satımında size yüksek verim sağlar.

- Faiz oranını sizin belirleyeceğiniz
Devlet Tahvili ve Hazine Bonosu ihalelerine
sizin adınıza katılır.

Her türlü menkul kıymet alım-satımı için
önce Akbank Menkul Değerler Merkezi'ne veya
yurdun her yanına yayılmış 611 Akbank
Şubesine başvurunuz.

Akbank Menkul Değerler Merkezi,
uzman danışmanları ve Akbank ciddiyeti ile
bir güvence merkezidir.

Bankalar Caddesi, No. 53 Karaköy-İstanbul

Tel: Santral 152 03 00 (8 hat) Direkt: 144 50 19-144 14 82-145 51 37-145 12 28

AYIN EKONOMİK OLAYLARI

DR. YILDIRIM KILKIŞ

Durgun Piyasalar, Göstermelik İlgiler

HÜKÜMETİN aldığı istikrar tedbirlerinin giderek nakit sıkıntısına dönüşmesi, yüksek faiz hadleri nedeniyle banka kredilerinden yararlanma imkânlarının kısıtlanması, geçtiğimiz Temmuz ayında piyasada büyük bir durgunluk ve ödeme güçlüğüne yol açmıştır. Hafta sonları ve aradaki iki günün katılmasıyla 9 günü bulan Kurban Bayramı tatili de, büyük yerleşim merkezlerindeki halkın sayfiyelere akını etmesi nedeniyle, hizmet işletmelerini ve yolcu taşımacılığını canlandırmakla beraber, genelde piyasayı ve iş âlemini olumsuz etkilemiştir. Ödeme güçlüklerine rağmen fiyatların düşmemesi, enflasyonun giderek hızlanması, stagflasyon (enflasyonla birlikte durgunluk) göstergeleri olarak endişe vericidir.

Ortada çözüm bekleyen birçok ekonomik sorun varken, hükümetin yerel seçimleri öne almak amacıyla Anayasa değişikliği için çaba harcaması, bazı işadamlarının ve mesleki kuruluşların haklı tepkilerine yol açmıştır. Bu arada Başbakan, bir parlamento üyesini özel sektörün sorunlarını incelemekle görevlendirerek, iş âlemiyle yakından ilgilendiği kanısını yaratmaya çalışmıştır. Ancak, bu göstermelik çabaların mevcut sorunların çözümüne katkı sağlayacağına kimse inanamamaktadır.

İş âleminin sorunları, özel sektörde oluşan fonlara hükümetçe el konması, kredi faiz hadlerinin ve ithalat transferlerindeki banka komisyonlarının yüksek olması gibi konularda odaklanmaktadır. Hal böyle iken yönetim, mevduat faiz oranlarını birkaç puan düşürmekle yetinmiştir. Faiz oranlarında yapılan bu önemsiz indirim, kredi faizlerini etkilemeyeceği gibi, mevduat sahiplerinin de tepkisine yol açacaktır. Kısacası bu uygulama, şimdilik iş âleminin ağzına bir parmak bal çalmaktan başka bir şey değildir. Öte yandan sanayicilerin kredi sıkıntılarını tahvil ve finansman bonusu ihraç etmek suretiyle gidermeleri yolu da, banka garantisi istenmesi dolayısıyla âdeta kapanmıştır.

4 Şubat Kararları'nın etkisi sanayide görülmeye başlamıştır. Sanayinin büyüme hızı yavaşlamaktadır. Bu husus Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarı tarafından da teyit edilmiştir. Buna karşılık tarımsal üretim bu yıl iyi bir gelişme göstermektedir. Bu nedenle genel büyüme hızının 1988'de % 6 civarında gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

Genel beklenti, sonbahar aylarında piyasaların canlanacağı şeklindedir. Ancak, yerel seçimlerle ilgili gelişmeler nedeniyle, ekonomik sorunların ihmal edileceği endişesi de yaygındır.

1988 Temmuz ayında, Türk basınında, hayali ihracatla ilgili çok ağır ithamlar yer almıştır. Bu ithamlar karşısında ilgililer çelişkili açıklamalarda bulunmaktadır. Hayali ihracatın, genel ihracat içindeki payının % 30'u geçtiği, pek çok kişi ya da kuruluşun bu yoldan haksız kazançlar sağladığı ileri sürülmektedir. Bu durumun gerçek ihracatçıları son derece üzdüğü, yönetimin bu konu üzerine cesaretle gitmesi gerektiği ifade edilmektedir.

Geçtiğimiz Temmuz ayının başlıca ekonomik olayları ve ilgili yeni mevzuat aşağıda kısaca verilmektedir.

İHRACATLA İLGİLİ YENİ UYGULAMALAR

• Bir kısım Petrol Ürününün İhracatı Serbest Bırakıldı

16 Temmuz 1988 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın bir tebliği ile, 39 kalem petrol ürünü, «ihracatı belli bir mercinin emrine bağlı mallar» listesinden çıkartılmıştır.

• İhracatında Prim Ödenen Mallar Yeniden Düzenlendi

19 Temmuz 1988 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan Para ve Kredi Kurulunun Tebliği ile, ihracatında destekleme primi ödenen mallar listesi genişletilmiştir. Tebliğe göre, Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu'ndan yapılacak ödemelerde A.B.D. Doları esas alınacak, dolar dışındaki dövizlerle yapılan ihracat, aynı tarihteki çapraz kurlara göre dolara çevrilecektir. Bu tebliğ ile, ihracat yolu kullanılarak devletten haksız alınan primlerin tahsiline ilişkin bazı tedbirlerin de getirildiği görülmektedir.

• İhracatta KDV İadesi Esasları Değiştirildi

1 Ağustos 1988 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan Maliye ve Gümrük Bakanlığı Tebliği ile ihracatçıların ihrac ettikleri malların tabi oldukları Katma Değer Vergisi'nin iadesi esasları yeniden düzenlenmiştir. Buna göre, aylık ihracatı 50 milyon TL'yi aşan mükellefler, incelemesiz ve teminatsız 6 milyon TL KDV iadesi alabileceklerdir. Bu rakam eskiden 5 milyon TL idi. Hayali ihracat nedeniyle haklarında inceleme yapılan ihracatçılara, tahkikat sonuçlanıncaya kadar KDV iadesi yapılmayacaktır. İmalatçı ihracatçılar, ihrac kaydıyla mal teslim eden imalatçılar, KDV iadelerini % 30 teminat göstererek alabileceklerdir.

• Irak'a Yapılan İhracatta Lisans Sınırı

14 Haziran 1988'de uygulamaya konulan Irak'a yapılan ihracatta lisans sınırlamasının genişletilmesine çalışılmaktadır. Bilindiği gibi, 110 milyon dolarlık lisanslı ihracat talebinin 20 milyon doları «acil» kaydıyla lisansa bağlanmıştı. İran-İrak Savaşı'nın sürmesi ile geri kalan taleplerin de kısmen lisansa bağlanmsı beklenmektedir.

DİĞER EKONOMİK OLAYLAR

• Mevduat Faiz Oranları Düşürüldü

6 Ağustos 1988 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanarak 8 Ağustos 1988'den itibaren yürürlüğe giren Merkez Bankası Tebliği ile mevduat faiz oranları düşürüldü.

müştür. Eski ve yeni faiz oranları aşağıda verilmektedir. Bilindiği gibi vadesiz mevduat faiz oranı 1 Temmuz 1988'de % 36'dan % 30'a indirilmiştir.

Mevduat Faiz Oranları (%)

	Eski	Yeni
Vadesiz Mevduat	30	25
1 Ay Vadeli Mevduat	40	35
3 Ay Vadeli Mevduat	45	42
6 Ay Vadeli Mevduat	52	51
1 Yıl Vadeli Mevduat	65	64

• Merkez Bankası'nın Esas Mukavelesinde Bazı Değişiklikler Yapıldı

16 Temmuz 1988 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan Bakanlar Kurulu Kararı ile, TC Merkez Bankası'nın Esas Mukavelesi'nde bazı değişiklikler yapılmıştır. Bu na göre;

— Bankanın sermayesi 25 milyar TL'ye çıkarılmıştır. Bu sermaye her biri 100 bin liralık 250.000 hisseye ayrılmıştır.

— Başkan (Guvernör) müşteriye kararlar 3 yıl için atanacaktır. Süresi do lan Başkan yeniden atanabilecektir.

— Başkan yardımcılarının sayısı 4'e kadar çıkarılabilecektir.

• Bir Sovyet Bankası Türkiye'de Temsilcilik Açıyor

Sovyet Dış Ticaret Bankası, Türkiye'de bir temsilcilik açmak için Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'na müracaat etmiştir. İki ülke arasındaki ticari ilişkiler, özellikle doğal gaz anlaşmasından sonra giderek gelişmektedir. Yakın bir gelecekte bazı Türk müteahhit firmalarının Sovyet Rusya'da inşaat faaliyetinde bulunacakları da bilinmektedir. Sovyet Dış Ticaret Bankası'nın Türkiye'de bir temsilcilik açmasında, iki ülke arasındaki ticari ilişkilerin gelişmesinin etken olduğu anlaşılmaktadır.

• Döviz Piyasaları Kuruluyor

29 Temmuz 1988 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan Türk parasının kıymetini koruma hakkında 30 sayılı Karar'a ilişkin Tebliğ ile, «Kısmi Serbest Kur» uygulaması için yetkili kılınan Merkez Bankası'nda, bu amaçla döviz ve efektif piyasaları oluşturulmuştur. Tebliğe göre günlük resmi kur, bankalar, finans kurumları ve döviz büfelerinin iştiraki ile Merkez Bankası'nca tespit edilecektir. Bu uygulama nın döviz piyasalarını canlandırması ve banka komisyonlarını düşürmesi beklenmektedir.

• Yabancıların Ülkemizden Menkul Kıymet Satın Almalarına İzin Verildi

20 Temmuz 1988 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan Türk parasının kıymetini koruma hakkında 30 sayılı Karar'a ilişkin «88-30/12» no.lu Tebliğ ile, yurt dışındaki yatırım ortaklıkları ve yatırım fonlarınca, Türkiye'de döviz bozdurmak suretiyle Türk menkul kıymetlerinin satın alınması sağlanmıştır. Tebliğ, bu konudaki işlemleri açıklamaktadır.

• Gelir İdaresini Geliştirme Fonu Yönetmeliği Yayınlandı

Vergi kanunlarının gereğince uygulanması, Gelir İdaresi'nin çağdaş bir yapıya kavuşturulması, teşkilatın geliştirilmesi, modernleştirilmesi ve daha etkili hizmet verilebilmesi amacıyla kurulan Gelir İdaresini Geliştirme Fonu ile ilgili yönetmelik; 14 Temmuz 1988 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanarak, 1 Ağustos 1988'den itibaren yürürlüğe girmiştir.

• Türkiye Fonu'nun Kurulması

Amerika ve Avrupa'daki atıl fonların Türkiye'ye getirilmesi amacıyla kurulması düşünülen «Türkiye Fonu» ile ilgili çalışmalar ve görüşmeler devam etmektedir. Sermaye Piyasası'nı geliştirmesi amaçlanan bu Fon'un çalışma biçimiyle ilgili faaliyetler, özellikle Devlet Planlama Teşkilatı ve Sermaye Piyasası Kurulu tarafından sürdürülmektedir. Türkiye Fonu'nun ülkemize, Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu dışında döviz çekeceği ifade edilmektedir. Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu'nun yetersiz kaldığı bir yerde, Türkiye Fonu'nun ülkemize ne getireceği ne götüreceği merakla beklenmektedir.

Madeni hayatınıza katan banka ETİBANK

*Dor Üretir.

*Alüminyum Üretir.

*Krom Üretir.

*Perlit Üretir.

*Bakar Üretir.

*Kükürt Üretir.

ETİBANK ÜRÜNLERİ

Akbank	İstanbul	Avusturya
Almanya Mülkiyeti	Konya	Bük
Almanya Turizm	Pamukkale	Çayırca
Almanya Yatırım	Sakarya	Karabük
Almanya Yatırım	Sakarya Yatırım Bankası	Rize
Almanya Yatırım	Şişli	Yedigöller Yatırım Bankası
Almanya Yatırım	Taşucu	Yedigöller Yatırım Bankası
Birlik Bankası	Faah	Yedigöller Yatırım Bankası
Bank Piri	Sakarya Yatırım Bankası	Yedigöller Yatırım Bankası
Batıbank	Sakarya Yatırım Bankası	Yedigöller Yatırım Bankası
Bankası	Sakarya Yatırım Bankası	Yedigöller Yatırım Bankası
Bankası	Sakarya Yatırım Bankası	Yedigöller Yatırım Bankası

Yarım yüzyıldır ülkemizin madenlerini günişliğine çıkararak dünyaya ulaştıran Etibank, tasarruflarınızı kârlı yatırımlara dönüştüren, size daha çok kazandıran bankadır.

ETİBANK
"güçlü kuruluş, güçlü bankacılık"

• Zorunlu Tasarrufların Sorunları

10 kişiden fazla eleman çalıştıran firmalarda, çalışanları tasarrufa teşvik amacıyla kurulan «Zorunlu Tasarruf» uygulamasının sorunlar yarattığı anlaşılmaktadır. Bu sorunlar; zorunlu tasarruf keseneklerinin, ilgili bankada, çalışanlar adına değil de yatıran firma adına açılan bir hesaba geçirilmesi; T.C. Ziraat Bankası'nın bu hesaplarla uğraşmak istememesi ve biriken keseneklerin Kamu Ortaklığı Fonu tarafından TEK'in ihraç edeceği 230 milyarlık Gelir Ortaklığı Senedine yatırılması; şeklinde özetlenebilir.

• Adisyon Uygulaması

5 Temmuz 1988 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği ile, vergi kayıp ve kaçacağını önlemek amacıyla, 1 Ağustos 1988 tarihinden itibaren, gerçek usulde vergilendirilen hizmet işletmelerinde adisyon kullanılması mecburiyeti getirilmiştir. Buna göre, masada servis yapılan hizmet işletmeleri, müşterilerine anlaşmalı matbaalarda basılmış bir belge vereceklerdir. Seri numaralı bu belgede; ad, adres, vergi dairesi, hesap numarası, hizmetin cinsi, miktarı ve tarihi belirtilecektir.

ZAMLAR DEVAM EDİYOR

1988 Temmuz ayının, piyasaların durgunluğuna rağmen, hızlı fiyat artışlarına sahne olduğu görülmüştür. Bu zamların başlıcaları şöyle belirtilebilir :

— Yerli otoların fiyatlarına % 6 ile % 8 arasında değişen oranlarda zam yapılmıştır.

— PTT, posta ve telefon ücretleri % 100 oranında artırılmıştır.

— Kurşuna % 44, alüminyum fiyatlarına ise % 4,8 - % 7,3 arasında değişen oranlarda zam yapılmıştır.

— Su, süt ve margarin fiyatları 50 - 100 lira arasında artırılmıştır.

— Ayçiçek yağlarına litre başına % 15,5, pirinç fiyatları kg. başına 300 lira zam yapılmıştır.

— Elektriğin kw/saat ücreti % 10 ile % 16,5 arasında değişen oranlarda artırılmıştır.

— Galvanizli saca % 15 ile % 17,25 arasında değişen oranlarda zam yapılmıştır.

— Devlet Demiryolları, yolcu taşıma ücretlerini % 30 oranında artırmıştır.

— Buzdolabı, fırın, şofben gibi beyaz eşya fiyatlarına % 8,5 oranında zam yapılmıştır.

Bu olagelen zamlardan sonra, bir de indirim haberi verelim. Bu yıl Sümerbank, piyasadaki durgunluk nedeniyle, yaz sezonu indirimli satışlarını Ağustos yerine Temmuz ayında başlatmıştır. 108 tipte 600 çeşit malın fiyatını % 7 ile % 19 arasında değişen oranlarda ucuzlatmıştır. Bu arada, KDV hariç; kaput bezinin metresi 910.— TL'den 753.— TL'ye, basmanın metresi 982.— TL'den 839.— TL'ye, merinos yazlık elbisenin takımı 66.000.— TL'den 53.500.— TL'ye, iki kişilik nevresimin fiyatı 25.000.— TL'den 22.300.— TL'ye düşürülmüştür.

**DÜNYACA
ÜN LÜ
BİR YILDIZ
RENAULT 9**

RENAULT-MAIS
MOTORLU ARAÇLAR İMAL VE SATIŞ A.Ş.

ÖLÜMÜNÜN YILDÖNÜMÜNDE MİTHAT PAŞA

NURETTİN HAZAR

TÜRKİYE'de çağdaş kooperatificiliğin kurucusu rahmetli Mithat Paşa'nın aramızdan ayrılmasının üzerinden 104 ve kemiklerinin yurdumuza getirilmesinin üzerinden de 35 yıl geçmiş bulunmaktadır. Bu yıldönümlerinde Büyük Kurucu'yu minnet ve şükranla anıyoruz.

Mithat Paşa, 1822 yılının Nisan ya da Mayıs ayında İstanbul'da doğmuştur. 1840'da Sadaret (Başbakanlık) Mektubî Kalemî'nde memuriyete başlamış, bundan sonra valilik seviyesine kadar yükselmiş, bu arada Şam, Konya, Kastamonu ve Halep'de vazifeye bulunarak tecrübesini artırmıştır.

5 Şubat 1861 tarihinde «Paşa» unvanı ve «Vezir» rütbesiyle tayin edildiği Niş (Pereken) Valiliği görevine Nisan sonunda başlamıştır. 1862 yılında Prizen Eyaleti'nin de bağlanmasıyla genişleyen Niş Eyaleti, Vidin ve Silistire Eyaletleri ile birleştirilerek 1864'de Tuna Vilayeti teşkil edildikten sonra, memuriyetini Tuna Valisi sıfatıyla devam ettirmiştir. 1867 Şubat'ına

kadar bu görevde kalan Paşa; idare, bayındırlık, maarif (vb.) alanlarında eşsiz hizmetlerde bulunmuş ve değerli eserler bırakmıştır. O'nun bu çalışmaları yurttan olduğu kadar yurt dışındaki da büyük takdir uyandırmış ve birçok tanınmış şahsiyet Mithat Paşa hakkında sitayişkâr sözler söylemişlerdir. Tarihçi Yılmaz Öztuna'nın dediği gibi; Paşa, «XIX uncu asır Türk Tarihi'nin en parlak Eyalet Valisi» olmuştur.

Mithat Paşa, Niş Valiliği sırasında ilk Tarım Kredi Kooperatiflerimiz olan «Memleket Sandıkları»nı vücuda getirmiştir. Sandıklardan ilki 1863 Kasım ayında Şehirköyü (Pirot) kaza merkezinde açılmakla, Türkiye'de, ilhamını «İmce» âdetimizden ve «Ahî Birlikleri»nden alan, çağdaş kooperatificilik dönemi başlamış oluyordu. Böylece aynı zamanda yurdumuzda «Teşkilatlı Ziraî Kredi» dönemi de açılmış bulunuyordu.

6 Haziran 1868 tarihinde faaliyete geçen İstanbul Emniyet Sandığı'nı kuran Mithat Paşa, Ziraat Bankası'

nın ve sanat okullarının da temelini atan devlet adamımızdır. 5 Mart 1868'-de açılan Şurayı Devlet'in (Danıştay'ın) de ilk reysidir.

Memleket Sandıkları, o tarihteki adıyla «Menafi Sandıkları», Ziraat Bankası'na dönüşerek (15 Ağustos 1988), 25 yıllık bir yaşamdan sonra kapandıysa da, 1924 yılında çıkarılan 498 sayılı «İtibarı Zirai Birlikleri Kanunu» ile tekrar canlandırılmak istenmiştir. Bu girişimden olumlu bir sonuç elde edilemediyse de, 1929 yılında 1470 sayılı «Zirai Kredi Kooperatifleri Kanunu» ile vücut bulan kooperatifler - ki 1935'den itibaren «Tarım Kredi Kooperatifleri» adını almışlardır - Mithat Paşa'nın fikri mirasının devamına imkân vermişlerdir.

Bağdat, Selanik ve Suriye Vali-

liklerinde, ikişer defa Adliye Nazırlığı'nda ve Sadrazamlık'da bulunduktan sonra; en son görevi olan Aydın Valiliği'nden alınarak (19 Mayıs 1881), Abdülaziz Han'ın öldürülmesi olayına karıştığı iddiasıyla yargılanmış; önce idama, sonra sürgün cezasına mahkûm edilmiştir. Mithat Paşa, bundan 104 yıl önce, 8 Mayıs 1884 günü Taif'te şehit edilmiştir.

Paşa'nın kemikleri, 35 yıl önce Türkiye'ye getirilerek, İstanbul'da Hürriyet-i Ebediye Tepesi'nde, T.C. Ziraat Bankası tarafından yaptırılan Anıt Mezar'a gömülmüştür.

Mithat Paşa'ya saygımızı ve bağlılığımızı, O'nun eserlerini yaşatmakla gösterebiliriz. Tanrı'nın rahmeti Paşa'nın üzerinde olsun...

PENDİK

DEVLETÇİLİK — KARMA EKONOMİ — ÖZEL SEKTÖR

DR. NEZİH H. NEYZİ

- **Nokta Dergisi** : «... birçok olayın toplumdan saklanan yanları bir roman acıklılığı ve merakı içinde okunuyor.»
- **Güneş Gazetesi** : «... Türkiye'de ilk defa bir tersane hakkında kitap yazıldı.»

Akademi, Say, İletişim, Gençlik, Elif, Bilgi ve Acar kitapçılarında arayınız.

İsteme Adresi :

PEVA : İmam, Sokak No. 1/4; Beyoğlu - İstanbul

YENİ YAYINLAR

M. TARIK YAŞA

TÜRK SANAYİNDE KIRK ZORLU YIL

BİLEN, Alber; Final Ofset Matbaacılık ve Ambalaj Sanayi Ticaret A.Ş., İstanbul 1988, 472 sayfa (*).

Kitapta, kapağında da belirtildiği gibi, «hiçten varolma çabaları içinde bir sanayi kuruluşunun öyküsü» yer almaktadır. Ancak, anılan endüstriyel kuruluş, yerden biter gibi kendiliğinden oluşmamış; ileriye gören, modern yönetim ilkelerini benimsemiş, çalışkan ve yurtsever bir girişimcinin yıllar yılı süren çabaları sonunda bugünkü düzeyine erişebilmiştir. Söz konusu kuruluş, ülkemizde kimya sanayinin öncülerinden Türk Henkel A.Ş.; söz konusu girişimci ise, aynı zamanda kitabın yazarı olan Sayın Alber Bilen'dir.

Genellikle yaptığımız gibi, önce kitabın yazarından kısaca söz edelim. Türk iş âleminin yakından tanıdığı Sa-

(*) Kitabı temin etmek isteyenler şu adrese başvurmalıdırlar: «Kimya Sanayicileri Derneği; Sivritaş Sokak No. 5, İşık Apt. B Blok Kat 2; Mecidiyeköy-İstanbul; Telefon : 166 08 30 - 173 08 98»

yın Bilen, daha Galatasaray Lisesi'nde okuduğu yıllarda aklında bir sanatçı olmak yatarken, bir rastlantı sonucu kimya alanına itilmiş, liseden mezun olduktan sonra girdiği İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi'ni Kimya Mühendisi olarak bitirmiştir. 1946 yılında atıldığı iş hayatını 1986 yılına kadar aralıksız 40 yıl sürdürmüştür. 1984'e kadar Türk Henkel A.Ş.'nin Genel Müdürlüğünü ve Yönetim Kurulu Murahhas Üyeliğini yapmıştır. 1986'da yönetimden tamamen çekilmiştir. Çalışma yılları boyunca mesleki kuruluşlarla yakın ilişkiler içinde bulunmuş, İstanbul Sanayi Odası ve Kimya İşverenleri Sendikası'nda görev almıştır. Ayrıca Türk Sevk ve İdare Derneği'nin çalışmalarına katılmıştır. İyi bir konuşmacıdır. Güzel sanatçılara aşina olup, okumayı ve araştırmayı sever. Keman çalmak, daha lise sıralarında başlayıp günümüze kadar sürdürdüğü tutkusudur. Birkaç dil konuşması, evli ve iki kız çocuklu iyi bir aile babası olması da dahil, bütün bunlar, Sayın Bilen'in hep tanıdığımız yanlarıdır. İyi bir yazar olduğunu ise yeni öğrenmiş bulunuyoruz.

«Önsöz»ü izleyen beş bölümden oluşan kitapta, girişimci ve yönetici

olarak başarıya ulaşmış bir işadami-
nın deneyimleri ve iş hayatında ver-
diği uğraşın ayrıntıları yer almakta-
dır. Kitapta bir kuruluşun gelişmele-
rine paralel olarak yer yer bir döne-
min olayları da yansıtılmaktadır.

Kitabında sırası geldikçe ülkemiz-
de ticaret görüşünden sanayi görüşü-
ne geçişteki güçlüklerle, Türk sanayi-
nin güncel sorunlarına ve yabancı
sermaye konusuna değinen yazar;
«Önsöz»de, bir sanayicinin sadece
kendi kuruluşunu yürütmekle yetin-
memesi gerektiğini belirterek şöyle
devam etmektedir: «Oldukça kıt ser-
maye kaynaklarıyla Türkiye'nin o yıl-
lardaki zor ekonomik konjonktüründe
yeni gelişecek bir alanda sanayi kur-
manın türlü türlü zorluklarıyla boğu-
şurken, faaliyetimi müessesemin dışı-
na taşıyarak birçok kuruluşlarda da
görev yükledim. Benim görüşüme
göre hakiki sanayici, kendi faaliyet
alanının gelişmesi için müessesesinin
dışında uğraşı vermelidir.»

Yazara göre; bir kuruluşun başa-
rıya ulaşabilmesi ve yerleşebilmesi
(kurumlaşabilmesi) için; işletmede mo-
dern yönetim ilkeleri uygulanmalı, iş-
çi - işveren ilişkilerine, araştırma - ge-
liştirmeye ve ekip çalışmasına önem
verilmelidir.

Kitabın «Hayata Atılma Çabaları»
ana başlıklı birinci bölümü 1938 -
1950 dönemini kapsamaktadır. Bu böl-
lümün bazı arabaşlıkları sırasıyla şö-
yledir: «Zor Yıllar», «Müzikle Aşına-
lık», «Harp Yılları», «Varlık Vergisi»,
«Kimya Branşında Unutulmayacak İki
İsim», «Kimya Alanı», «İlk Hayat De-
neyleri», «Serbest İş Sahibi Olma He-
vesleri», «Ankara'da Bir Yıl». Bir ve-
sile ile yazar diyor ki; «İnsanlar fikir
ve düşüncelerinde serbesttir, ancak

hemcinslerine sebepsiz yere zarar
vermedikleri sürece. Oysa fikirlerini
zorla kabul ettiren bir düşünceye kar-
şı hoşgörü göstermek uzun vadede
zarar getirir. Aşırı sağ akımları tehli-
keli olduğu kadar aşırı sol akımları da
aynı derecede tehlikelidir. Aslında bu
iki akımın tehlikelerine karşı en mü-
essir çare, çağa uygun sürekli ve uy-
gar eğitimin yanında sosyal yapıyı
oluşturan ekonomik politikalaradır.»

«1950'ye Girerken», kitabın ikinci
bölümünün ana başlığıdır. Yapıtın
ağırlıklı olan bu bölümünün bazı ara-
başlıklarını vermekle yetiniyoruz: «Al-
man Sanayii ile İlk Buluşma», «Bir
Yönetici», «Büyük Bir Sanayi Kuru-
luşu; Büyük Sanayi Kavramı»,
«Almanya'da İş Anlayışı», «Sistemli
Çalışmanın Semereleri», «1950'ler-
de Türk Pazarı», «Türkiye'de Özel
Sektör», «Sanayiye Doğru», «Kimya
Sanayiine Doğru», «Bürokrasi ile İlk
Temaslar», «Döviz Yokluğunda Üre-
tim», «Ticaretten Sanayiye», «Büyük
Sanayi Faktörü: Teknoloji», «Dünya
Çapında Büyük Bir Aile Şirketinin Kı-
sa Öyküsü», «Sanayide İleriye Göre-
bilme», «Çokuluslu Şirketlere Yöne-
len Tenkitler», «Teknoloji Transferi
Hakkında», «Büyüyen İşin Beraberin-
de Getirdiği Sorunlar». Bu bölümden
de kısa bir alıntı yapalım: «Batı Al-
manya'nın İkinci Dünya Harbi'nden
sonraki hızlı kalkınmasında çalışma
düzenlerinin büyük rolü olmuştur. Ba-
tı Almanya aldığı yardımı çok iyi kul-
lanmasını bilmiş, Erhard'ın kuvvetli
mali görüşleri sayesinde umulandan
da kısa bir müddet içinde Almanya
Avrupa'daki yerini almıştır. Bunda Al-
man sanayiinin de fevkalade planlı
çalışmasının çok büyük rolü olmuştur.»

Üçüncü bölüm «Kurumlaşma Çaba-

ları»na ayrılmıştır. Bu bölümün bazı arabaşlıkları şöyledir: «Kurumlaşmaya Doğru İlk Adımlar», «Yönetim Sorunu», «Modern Yönetim Görüşleri», «İnsancıl Yönetim Esasları», «Yönetim ve Eğitim», «İşletmelerde Sosyal Münasebetler», «Sanayide Araştırma-Geliştirme Konusu», «İnovasyon'a Yönelik Yönetim», «Bir Büyük Sanayicinin Görüşü», «Yirmibeş Yıllık Mesai». Çokuluslu şirketlerle ilişki kurmak ve dışa açılmak isteyen kuruluşların sahip ve yöneticileri için çok yararlı bilgilerin verildiği bu bölümde yer alan Dr. Konrad Henkel'in bazı görüşlerini aktaralım: «Ben etrafımdaki mesai arkadaşlarıma güveniyordum. Bugünkü başarımda onların payının büyük olduğunu itiraf etmeliyim. İnsanın zevkle çalışmış olduğu bir görevi devretmesi şüphesiz zor bir adımdır. Ancak, herkesin belirli bir zamanda işten ayrılması zorunluluğu varken patronun da bir yerde vakti gelince ayrılmaması için bir sebep göremiyorum. Zaten bir müteşebbis çok uzun zaman zaman şirketin başında kalırsa, bu hal şirket için iyi olmuyor.» Öte yandan yine bu bölümde yazarın çalışma yıllarında yaptığı iki konuşmanın metni yer almaktadır. Bu konuşmalar, özellikle genç yönetici adaylarına ışık tutmaları açısından önem taşımaktadır.

«Şirketin Geleceği» başlıklı dördüncü bölümün bazı arabaşlıkları şunlardır: «Zor Bir Karara Doğru», «Henkel'in Uluslararası Konferansları», «Önemli Bir Görüşme», «Yeni İmkanlar Peşinde», «Sermaye Piyasası Anlayışı», «Ne Alman Ne Amerikalı», «Serbest Piyasa Ekonomisi». Bu bölümden de kısa bir alıntı ile yetinelim: «Türk sanayiinde iki düşünce henüz hâkimdir. Birincisi kurucuların yönetimdeki hâkimiyetleri ve arka

planda kalmaya karşı dirençleri. İkincisiyse müesseselerin aile yapısına bağlılığıdır. Hem çalışamayacağı yaşa gelince ne olacağını düşünmekten kaçınmak, hem de daha genç ve modern düşünceli, sorumluluklarla donatılmış yöneticilerin işe getirebilecekleri yeniliklerle onu daha sağlıklı düzeylere götürebileceklerini düşünmekten çekinmek işin lehine bir tutum olmaz.»

Kitabın beşinci bölümünün başlığı «Yeni Ufuklar»dır. Bu bölümde yer alan bazı arabaşlıklar şöyledir: «Yeni Devreye Hazırlık», «Genel Müdürlükten Sonra», «Emeklilik Hakkında», «Mesleki Hizmet», «Sanayi Dernekleri Hakkında», «Netice». Bu bölümde yazarın özellikle emeklilik hakkındaki görüşleri ilgi çekmektedir. İşte kısa bir alıntı: «Emeklilikten gaye karar mevkiini daha genç nesillere terk etmektir. Yoksa bir büyük sanayicinin birikimlerinden istifade etmek, onun verebileceği değerli görüşlerden faydalanmak kadar tabii bir şey olamaz. Onun yönetim kurulu üyesi olarak da kalması doğaldır. Ancak emeklilikte, geleceğin stratejisini, yolunu, işin başına geçecek taze kana bırakmak meselesi vardır.»

Kitap, üniversitelerin ilgili alanlarında (işletmecilik, mühendislik, iktisat vb.) öğrenim görmekte olan lisans ve lisansüstü öğrencileri için çok yararlı bir kaynaktır. Kitabı okumalarını, özellikle işadamlığı ya da üst kademe yöneticiliğine soyunmuş olan gençlere tavsiye ederiz. Sadece çok para kazandıkları için kendilerini büyük işadamı ya da yönetici sanan kişilerin de bu kitaptan alacakları dersler vardır.

Sade bir üslupla ve konuşma diliyle kaleme alınan kitabın okurunu kendine bağlayan bir özelliği var. Gerçi

yazar «Fazla uzun yazdım.» diyor ama, kitaba bir başladınız mı, tümünü okumadan elinizden bırakamıyorsunuz.

Sayın Bilen'i, Türk kitaplığına böyle bir yapıt kazandırdığı ve genç kuşakları tecrübelerinden yararlandığı için kutlar, bu yoldaki çalışmalarını sürdürmesini dileriz.

Tanıma yazısına burada son verirken yazarın, kitabın bitiminde yer alan bazı görüşlerini özetle aktarmak istiyoruz :

«İnsan hatalarını ne kadar çok kabul eder onları düşünebilirse, bir daha aynı yanlışlığa düşmek ihtimallerini azaltır. Bu itibarla hatası olmayan insanların dünyaya gelmediğini de idrak etmek lâzımdır.»

«Gönül arzu eder ki ekonomide sağlanan ve sağlanacak reformlar, eğitim ve sosyal alanda da takip edilsin. O zaman ülkenin büyümesi ile beraber gelişmesi el ele gidecektir.»

«Yatırım şart, enflasyonun yüksekliği bunun en büyük engeli. Ancak kalkınma maalesef enflasyonu beraberinde getiriyor. Fertlerimizin bazıları bazı giderleri lüzumsuz görebilirler, fakat bunu söylerken "fakirlik edebiyatı"na düşmemeye dikkat etmek lazımdır.»

«Faiz yüksekliği şikâyetleri insanı yoracak kadar kulaklarımızda. Ancak büyük sanayi kurduğumuzun farkındayız hepimiz. Bir huduttan sonra bu sanayiinin büyümesi, tevsii başka kaynaklar gerektirir. Büyüyen bir sanayinin tek fert veya aileler tarafından finanse edilmesi nadir bir olaydır. Bu itibarla Türkiye'de sermaye piyasasının işlerlik kazanması bir zurettir.»

«Hisse senedi çıkaran firma kendi kâr-lılığı, geçmişi ve geleceği hakkında şeffaf bilgiler verdikten başka, bu tür kâğıtların gün geçtikçe artan bir değere bağlı olduğunu halka anlatılması lazımdır. Ancak bunun rizikosunun da olacağı muhakkaktır. Bu, ortaklığın bir icabıdır. İyi bir özelleştirme, başta hisse senedi

değer artışlarını düşürse de sermaye piyasasının oluşmasına fevkalade yardımcı olabilir.»

«Sanayi müesseselerinin kâr etmeleri içeride çalışanların daha mutlu olmalarını sağlar. Sanayide kârlar şirketin büyümesini garantisidir. Şirketlerin büyümesi ise ekonominin gelişmesini sağlar.»

«Yönetim metodları, firma stratejileri, ele alınması gerekli olan sorunlar çok değişik. İnsanın bu şartlar içinde eskimesi elde değil. Bu yüzden de dış dünyayı iyi takip etmek, çok okumak lazımdır.»

«Emekli olan, hakkı da olsa, ondan sonra gelen yönetim tarafından iltifat beklememelidir. Bence onun en büyük sevinci, başkalarına teslim ettiği emanelin daha da ileri hamlelerle geliştirildiğini görmektir.»

«İleri hamleler işe karşı olan sevgiyle. İşe karşı duyulan şevkle kabildir. Bence bu şevk okul ve üniversite çağında aşılmalıdır. İnsanlarımızın, gençlerimizin sanayinin gerektirdiği şevkle, sevgiyle işe dinamizmle sarımlarını temin etmek, başta öğretmen sonra da yöneticilerin görevleridir.»

◆ Gelişme iyi şeydir; yeter ki yönünde anlaşmaya varılsın.

Albert Schweitzer

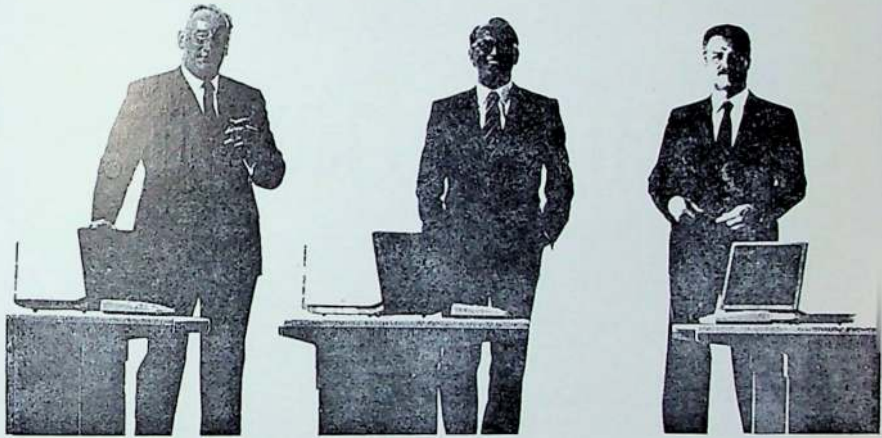
◆ Hayat ne bir bayram ne de yas günüdür; hayat sadece iş günüdür.

Alexandre Vinet

◆ Dünyanın en zor şeyleri şunlardır: Sır tutmak, kusur bağışlamak, boş vakitlerini değerlendirmek.

Chilo

Üç uzman, bir sektör ve Nixdorf'a dair...

Üç büyük dünya bankası, üç uzman. Biri Almanya'nın ünlü Deutsche Bank'ından, biri İngiltere'nin güçlü Midland Bank'ından, biri de Türkiye'mizin dünya çapında tanınmış İş Bankası'ndan. Üçü de çağın en ileri bankacılık anlayışını benimsemiş, üçü de çağın en ileri bankacılık teknolojisiyle donanmış. Nixdorf'a!

Gunümüzde bankacılık artık başlı başına bir sanayi dalı. Hızlı ve sürekli bilgi akımı, yüksek güvenlik, sayıları yüzbinleri aşan çeşitli banka işlemlerinin en büyük titizlik içinde, doğru bir şekilde gerçekleştirilebilmesi, bu dev sektörün kaçınılmaz gündelik beklentilerinden yalnızca bazıları.

Dolayısıyla bir banka bilgisayar programı yüzlerce gerçek zaman değişkenli, kendi aralarında bağlantılı,

çok sayıda karmaşık bilgi işlemi kavramak durumundadır.

Yani bir başka deyişle bankacılık sektörüne hizmet verecek bilgisayar sisteminin, başka hiçbir sektörün ihtiyaç duymadığı kadar güçlü ve çok yönlü bir bilgi işlem kapasitesine sahip olması gerekir.

Nixdorf özellikle bankacılık sektörü için donanım ve yazılım olarak dünyanın en ileri özgün bilgisayar ve iletişim sistemlerini geliştirmiştir.

Halen 40 ülkede faal 110.000 bilgisayar sistemiyle Nixdorf Computer her türlü yedekleme desteğini ihtiyaç duyulan anda ve ihtiyaç duyulan yerde verebilecek güçlü bir hizmet ağına sahiptir. Büyük dünya bankaları Nixdorf'un bu önemli ayırıcı özelliklerini yakından tanırlar ve Nixdorf'a kayıtsız şartsız güvenebileceklerini iyi bilirler.

Bankacılık sektörünün en büyükleri Nixdorf'u bu yüzden seçmişlerdir. Nixdorf bu yüzden seçilir.

Nixdorf Computer
Ticaret A.Ş.
Noramin İş Merkezi
Ayazağa 80650
İstanbul - Türkiye
Tel : (0090-1)
176 90 02 (11 hat)
Fax: 90-1 176 90 13
Tlx : 27 355 nix tr

NIXDORF
COMPUTER

Yeni bir hayat!

Bugün Yapı Kredi'ye gelin.
 "Yeni bir hayat"a adım atın.

Kurulduğu günden beri yenilikçi, öncü ve sınırsız hizmet felsefesini benimsemiş olan Yapı Kredi, yurdumuzda elektronik bankacılığın temellerini ilk olarak Tele-İşlem'le attı.

Bugün Yapı Kredi'nin sunmaya başladığı Aktif Bankacılık hizmetleri, işte bu elektronik altyapının sağlam temelleri üstünde yükseliyor.

Tüm ihtiyaçlarınızı anında karşılayacak ve bankacılık

hizmetlerinden günde 24 saat, yılda 365 gün yararlanmanızı sağlayacak olan bu yeni sistemin adı: TELE 24.

İşte TELE 24 sistemiyle size peş peşe sunulacak hizmetlerden birkaç örnek:

- **TELECARD** • *Kredi Kartları*
- *Ferdi krediler* • *Taahhüt kredileri*
- *Eşya kredileri* • *Otomobil kredileri*

Bugün Yapı Kredi'ye gelin.
 TELECARD'ınızı alın.

Aktif Bankacılık Çağı'nın yenilikleriyle, kolaylıklarıyla, olanaklarıyla siz de tanışın.

Bugün "yeni bir hayat"a adım atın.

YAPI **KREDİ**
 "hizmette sınır yoktur"